

T.C
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

BAŞKANLIK SİSTEMİ VE PARLAMENTER SİSTEMDEKİ KRİZLER
NETİCESİNDE ORTAYA ÇIKAN YENİ TÜRK TİPİ BAŞKANLIK
SİSTEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mahmut ERDOĞAN

Niğde
Eylül, 2019

**NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI**

**BAŞKANLIK SİSTEMİ VE PARLAMENTER SİSTEMDEKİ KRİZLER
NETİCESİNDE ORTAYA ÇIKAN YENİ TÜRK TİPİ BAŞKANLIK SİSTEMİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Mahmut ERDOĞAN**

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Abdullah KARATAŞ

Üye : Doç. Dr. Mehmet AKINCI

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Taner DEMİRKOL

Niğde

Eylül, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Başkanlık Sistemi ve Parlamenter Sistemdeki Krizler Neticesinde Ortaya Çıkan Yeni Türk Tipi Başkanlık Sistemi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 20.08/2019

Mahmut ERDOĞAN

ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah KARATAŞ danışmanlığında Mahmut ERDOĞAN tarafından hazırlanan " BAŞKANLIK SİSTEMİ VE PARLAMENTER SİSTEMDEKİ KRİZLER NETİCESİNDE ORTAYA ÇIKAN TÜRK TİPİ BAŞKANLIK SİSTEMİ" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: 20/09/2019

JÜRİ :

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Abdullah KARATAŞ

Üye : Doç. Dr. Mehmet AKINCI

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Taner DEMİRKOL

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Emin Hüseyin ÇETENAK
Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

BAŞKANLIK SİSTEMİ VE PARLAMENTO SİSTEMDEKİ KRİZLER NETİCESİNDE ORTAYA ÇIKAN YENİ TÜRK TİPİ BAŞKANLIK SİSTEMİ

Türkiye kozmopolittik konumu gereği tüm gelişim ve değişimlere açık bir ülkedir. Bu nedenle sürekli siyasi ve konjonktürel anlamda yenilikler yoluna gidilmiştir. Cumhuriyetten bu yana, sürekli ülkenin gelişimi ve etkileşimden dolayı, ülkede anayasalar yenilenmiş kimi zaman kökten değişimler yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında bu değişim ve yeniliklere vesile olan krizlere değinerek, neden yeniliğe ve değişikliğe gereksinim duyulduğu, değişim sonunda ne gibi avantaj ve dezavantajların meydana geldiği sorularına yanıt aranmaktadır. Ayrıca başkanlık sistemine neden gereksinim duyulduğu, diğer başkanlık sisteminden farklılıkların neler olduğu ve yeniliklerin getirileri üzerinde durulacaktır.

Mahmut ERDOĞAN

Niğde 2019

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BAŞKANLIK SİSTEMİ VE PARLAMENTER SİSTEMDEKİ KRİZLER
NETİCESİNDE ORTAYA ÇIKAN YENİ TÜRK TİPİ BAŞKANLIK SİSTEMİ**

Mahmut ERDOĞAN
Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Abdullah KARATAŞ
Eylül, 2019 82 Sayfa

Türkiye’de özellikle 1980’li yılların başından itibaren gündemde yer alan sistem tartışmaları, parlamenter sistemin ihtiyaçlara cevap vermediği ve bu sistemden vazgeçilmesi gerektiği konusundaki bir takım iddialara dayanmaktadır. Bu iddialara; siyasi, sosyal ve demografik hususlar neden olmaktadır. Bu hususlar Turgut Özal’ın başkanlık sistemine geçiş istemiyle başlayan, daha sonra Süleyman Demirel ile devam eden ve son olarak da Recep Tayyip Erdoğan’ın hükümet etme süresi boyunca belirli periyotlarla ortaya atılan ve günümüze kadar gelen güncel bir mevzudur.

Başkanlık sistemi istemlerini gündeme getiren kişilerin profillerine bakıldığında, güçlü liderlik vasıfları olan ve Türkiye’nin geleceğine yön vermiş, istikrarı savunan, ülkenin dünya siyasetinde aktif rol alması gerektiğine inanan, siyasi sosyal ve demografik değişimlere cevap arayan kişiler oldukları görülmektedir. Adı geçen yöneticiler, Türkiye’nin içerideki kısır tartışmalarla enerjisinin tükenmesine sebep olan parlamenter sistemden kurtulmasını, hızlı karar alma mekanizması ve güçlü, istikrarlı bir yürütme imkânı sağlayan başkanlık sistemine geçilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Özellikle askeri ve bürokratik oligarşiden şikâyet eden ve yürütmenin -her ne kadar seçilmiş bir hükümet eliyle yürütülüyor olsa bile- vesayetçi yapıdan kurtulamadığını ve bu yapıdan kurtulmanın yolunun da güçlü yürütme ve başkanla sağlanabileceği fikri, sistem değişikliği kavgalarının Türkiye’nin gündemine yerleşmiş olmasının sebepleri arasında sıralanabilir.

Tartışmaları kısır, bilgiden yoksun futbol takımı tutar gibi, ideolojik saplantılardan kurtarıp akademik bir tartışma üzerinden yürütmek ve halkı bu konuda bilgilendirmek önem taşımaktadır. Bu nedenle, akademik ve bilimsel temellere dayalı bu çalışmada, başkanlık ve parlamenter sistemin oluşum süreci, gelişimi ve değişimi ele alındıktan sonra, parlamenter sistemdeki sorunlar, başkanlık sistemine neden geçildiği, Türk tipi başkanlık sisteminin ABD tipi başkanlık sisteminden farkının neler olduğu soruları üzerinde durulacaktır.

ABSTRACT
MASTER'S THESIS

**PRESIDENCY SYSTEM AND THE NEW TURKISH TYPE PRESIDENCY
SYSTEM UNDER THE CRISIS IN THE PARLIAMENTARY SYSTEM**

Mahmut ERDOĞAN
Department of Public Administration
Supervisor: Assist Prof. Dr. Abdullah KARATAŞ
September, 2019 82 Pages

The debates about the system on the agenda since especially the beginning of the year 1980s in Turkey are based on a number of allegations about the need to abandon this system. These claims are caused by political, social and demographic issues. These issues are the current issues that have been brought up to the present day and started with Turgut Özal's request for transition to the presidential system, then continued with Süleyman Demirel and finally, during the period of Recep Tayyip Erdoğan's government.

The people who raised the demands of the presidential system are the people who give direction to the future of Turkey, defend the stability, believe that the country should play an active role in world politics, and seek answers to political, social and demographic changes with strong leadership qualities. These leaders have defended to get rid of Turkey's parliamentary system and they considered it necessary to switch to a presidential system that provides a fast decision-making mechanism and a strong, stable executive opportunity. The reasons of the discussion of system changes to be settled on Turkey's agenda as follows: Military and bureaucratic oligarchy, tutelary executive body and the idea that this can be overcome with the strong president.

It is important to keep the discussions away from ideological obsessions and to conduct an academic discussion and to inform the public. Therefore, in this study, which is based on academic and scientific foundations, the formation process, development and change of presidential and parliamentary system will be dealt with first. Then, the problems in the parliamentary system, why the presidential system is passed, what is the difference between the Turkish-type presidential system and the US-type presidential system will be discussed.

TEŞEKKÜRLER

Bu çalışmanın gerçekleőtirilmesinde, iki yıl boyunca değerli bilgilerini bizlerle paylaőan, kullandığı her kelimenin hayatıma kattığı önemini asla unutmayacağım saygıdeğer danışman hocam; Dr. Öğr. Üyesi Abdullah KARATAŞ'A, çalıőmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen babam Ahmet ERDOğAN'A ve çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğsleyen ve hayatımın her evresinde bana destek olan değerli annem Fahriye ERDOğAN'A sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

Mahmut ERDOğAN

Niğde 2019

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
TEŞEKKÜRLER	IV
İÇİNDEKİLER	V
BAŞKANLIK SİSTEMİ VE PARLAMENTO SİSTEMDEKİ KRİZLER NETİCESİNDE ORTAYA ÇIKAN YENİ TÜRK TİPİ BAŞKANLIK SİSTEMİ Hata! Yer işareti tanımlanmamış.	
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
BAŞKANLIK SİSTEMİNİN OLUŞUM SÜRECİ	3
1. ABD BAŞKANLIK SİSTEMİ ve GENEL ÖZELLİKLERİ	3
1.1. ABD'DE BAŞKANLIK SİSTEMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI	3
1.1.1. Amerika Kıtasının Keşfi	3
1.1.2. Sömürgelerin Durumu.....	4
1.1.3. Sömürgelerin Teşkilat Yapıları ve Yönetim Şekilleri.....	6
1.2. ORGANLARLA BERABER SİSTEMİN ÖZELLİKLERİ	10
1.2.1. Yasama Organı	10
1.2.1.1. Temsilciler Meclisi	11
1.2.1.2. Senato	12
1.2.2. Yürütme Organı.....	14
1.2.2.1. Başkan	15
1.2.2.2. Başkan Yardımcısı.....	17
1.2.2.3. Kabine.....	18
1.2.3. Yargı Organı.....	19
1.2.3.1. Federal Yüksek Mahkeme	20
1.2.3.2. Federal Temyiz Mahkemeleri.....	21
1.2.3.3. Federal Bölge Mahkemeleri	22
İKİNCİ BÖLÜM	23

TÜRKİYEDE PARLAMENTER SİSTEMİ MEYDANA GETİREN ANAYASALAR VE ANASAYAL SÜREÇTE YAŞANAN SIKINTILAR	23
2.1. TÜRKİYE’DE PARLAMENTER SİSTEMİN OLUŞUMU	23
2.1.1. 1876 Anayasası’na (Kanuni Esasi) Göre Sistem: Meşruti Monarşi.....	23
2.1.2. 1921 Anayasası’na (Teşkilat-ı Esasi) Göre Sistem: Meclis Hükümeti	27
2.1.3. Cumhuriyet Dönemi Anayasalarına Göre Sistem (29 Ekim 1923).....	28
2.1.4. 1924 Anayasası: Karma Hükümet Sistemi.....	30
2.1.5. 1961 Anayasası: Zayıf Yürütme Erki ile Parlamenter Sistem	32
2.1.6. 1982 Anayasası: Mevcut Parlamenter Sistemin Özellikleri.....	35
2.2. PARLAMANTER SİSTEMİN SORUNLARI	39
2.2.1. PARLAMENTER SİSTEMİN YAPISINDAN KAYNAKLANAN SORUNLAR	39
2.2.1.1. TEK PARTİ İKTİDARLARINDA YAŞANAN SORUNLAR	41
2.2.1.1.1. Yürütmeye Bağımlı Yasama	41
2.2.1.1.2. Denetlenemeyen Hükümetler	43
2.2.1.1.3. İç İç Geçen Parti ve Devlet.....	44
2.2.1.2. KOALİSYON HÜKÜMETLERİNDE YAŞANAN SORUNLAR	45
2.2.1.2.1. İstikrarsız ve Kısa Süreli Hükümetler	46
2.2.1.2.2. Siyasal Yapı ve Devlet Bürokrasisi Karşısında Zayıf Hükümetler	47
2.2.1.3. SEÇİM SİSTEMİNİN NEDEN OLDUĞU SORUNLAR	48
2.2.1.3.1. Seçim Çevresinin Büyüklüğü Sorunu.....	49
2.2.1.3.2. Baraj Sorunu	50
2.2.1.4. KATI PARTİ DİSİPLİNİNDEN KAYNAKLANAN SORUNLAR	51
2.2.1.4.1. Parti İçi Zayıf Demokrasi	52
2.2.1.4.2. Parti Liderine Karşı Sorumlu Vekiller.....	52
3. BÖLÜM	54
3.1. BAŞKANLIK SİSTEMİ VE TÜRKİYE	54
3.1.1. Başkanlık Sisteminin Tartışıldığı Dönemler	54
3.1.2. Başkanlık Sistemi Tartışmalarının Ekonomik Boyutu.....	56
3.1.3. Başkanlık Sistemi Tartışmalarının Dış Politika Boyutu	57
3.1.4. Başkanlık Sistemini Destekleyenlerin Gerekçeleri	59
3.1.4.1. İstikrar Kavramının Başkanlık Sistemi Açısından Değerlendirilmesi	60

3.1.4.2. Koalisyon Hükümetleri ile Başkanlık Sistemi İlişkisi.....	61
3.1.5. Başkanlık Sistemini Eleştirenlerin Gerekçeleri.....	63
3.1.5.1. Başkanlık Sistemi ve Tek Adam/Diktatörlük Yönetimi İlişkisi.....	63
3.2. TÜRKİYE’DE UYGULANAN BAŞKANLIK SİSTEMİ	64
3.2.1. Türkiye Tipi Başkanlık Sistemi İle Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Sisteminin Karşılaştırılması	65
SONUÇ.....	68
KAYNAKÇA.....	73
ÖZGEÇMİŞ.....	82

BAŞKANLIK SİSTEMİ VE PARLAMENTER SİSTEMDEKİ KRİZLER NETİCESİNDE ORTAYA ÇIKAN YENİ TÜRK TİPİ BAŞKANLIK SİSTEMİ

GİRİŞ

Başkanlık sisteminin anlatılabilmesi için özellikle Türk tipi açısından başkanlık sistemine karar vermeden önceki süreçlerin, yani parlamenter sistemdeki krizler, siyasi partilerin duruma bakış açıları ve konjonktürel anlamda iktidar partisinin dayanaklarının ele alınması gerekmektedir. Ayrıca başkanlık sisteminin temeli olan ABD tipi başkanlık sisteminin oluşum süreci gözden geçirilmelidir. Yapılan bu çalışma kapsamında öncelikle ABD sistemindeki başkanlık süreci, parlamenter sistemin oluşumu ve Türkiye'deki kriz süreçleri yıllar bazında işlenecektir. Daha sonra, çalışmanın asıl çerçevesini oluşturan Türk tipi başkanlık sisteminin uygulanabilirliği ve ortaya çıkacak olası riskler ele alınacaktır.

Anayasa doktrinine bakıldığında hükümet sistemleri erklerin birbiriyle olan bağlantıları nedeniyle iki temel gruba ayrılmaktadır. Bu gruplama kuvvetler ayrılığı ve kuvvetler birliği olarak iki temel çerçeveyi meydana getirmektedir. Kuvvetler birliği, yasama ve yürütme erklerinin ya yasama ya da yürütmede birleşmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Yasamada birleşme ülkemizde görülürken (1921 meclis hükümeti), yürütmede birleşme (mutlak monarşi, diktatörlük) ülkemizde görülmemiştir. Kuvvetler ayrılığı ise sert ve yumuşak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemiz açısından kuvvetler ayrılığı, sert ve yumuşak ayrımına gidilmeden parlamenter, yarı başkanlık, başkanlık adları altında toplanmış; özellikle 1924 anayasasında oluşturulmaya başlanmış ve 1946 çok partili yaşama geçişle tamamen rayına oturmuştur. Parlamenter sistem darbeler döneminde kesintilere uğrasa da, geçtiğimiz yakın zamanda gerçekleştirilen referandumda bu durum sonlandırılmak istenilmiştir. Referanduma sunulan değişiklikler özellikle yürütme kanadına yüklenmiştir. Ancak her şeyin tam anlamıyla rayına oturup şekillenmesi, 2019 seçimlerine kadar olan sürece yayılmıştır. Bu bağlamda, 2019 seçimlerinin yeni anayasa oluşumuna, kararnamelere ve hükümet sistemine büyük yenilikler getireceği söylenebilir.

Bu çalışmada parlamenter sistemin oluşumu ve içerisinde barındırdığı siyasi, sosyal, demografik krizlere bağlı olarak ihtiyaç duyulan başkanlık sistemi ele

alınacaktır. Krizler bir yana toplumsal, siyasal ve sosyal adalet çerçevesinde, başkanlık sistemi artık bir gereklilik olarak görülmektedir. Ancak başkanlık sisteminde, akla ilk gelen ABD tipi başkanlık sistemi ülkemizde yer bulamamıştır. Elbette her ülkenin siyasal, sosyal, ekonomik, demografik gelişimi farklılık göstermektedir. Bu çalışmada, temeli 1787 yılına kadar dayanan bir ülkenin oluşturduğu bir sistem olan başkanlık sisteminin, başka bir sisteme empoze edilmek suretiyle oluşturulmasının ne gibi artı ve eksilere neden olacağı üzerinde durulacaktır. Ancak öncelikle başkanlık sisteminin en önemli temsilcisi olan ABD başkanlık sistemini ele alıp, daha sonra parlamenter sistem, ülkemizdeki kriz süreçleri ve son olarak da yeni Türk tipi başkanlık sisteminin ABD ile karşılaştırılması üzerinde durulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAŞKANLIK SİSTEMİNİN OLUŞUM SÜRECİ

1. ABD BAŞKANLIK SİSTEMİ ve GENEL ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde, çalışmanın ana çerçevesini meydana getiren başkanlık sisteminin, dünyada en başarılı uygulandığı ülkelerin başında gelen ABD’de kolonilerden bu yana oluşum süreci üzerinde durulacaktır.

1.1. ABD’DE BAŞKANLIK SİSTEMİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Başkanlık sisteminin oluşumu, 1787 tarihli en eski yazılı anayasasıyla Amerika Birleşik Devletleri’ne dayanmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri’nde başkanlık sisteminin ortaya çıkışı, devleti oluşturan bireylerin yaşamışlıklarıyla, devletin geçmiş tarihiyle ilgilidir. Alexis Tocqueville’ nin “Milletler insanlara benzer daima geçmişlerinin izlerini taşırlar.” şeklindeki ifadesi, bunu desteklemektedir. Yani bir sistemi anlamak için sistemin doğuşunu ve geçmiş tarihini bilmek gerekmektedir (Tocqueville, 1962: 14). Bu bağlamda çalışmaya, Amerikan halkının tarihi ve yaşadıkları ele alınarak devam edilecektir.

1.1.1. Amerika Kıtasının Keşfi

Sömürge dönemine geçiş yapmadan evvel, Amerika ‘in nasıl bulunduğunu incelemek tarihsel arka planın doğru anlaşılması bakımından önemlidir. Çünkü sömürgeleşme, keşif sonrası Avrupalıların kıtayı benimsemesi ve kıtanın kendilerine ait olduğunu iddia etmelerinin bir sonucunda meydana gelmiştir. Asya ile ticaret yapmalarının önünde Türklerin kanal ve geçitlerinin sürekli olarak engel teşkil etmesine rağmen, Avrupalılar doğuya bir şekilde geçiş yapmayı amaçlıyorlardı. Bu amaca ulaşma adına ülkenin batısından dolanarak bir yol bulmaları gerekiyordu. İşte bu yol için devreye Kristof Kolomb girdi. Doğudaki değerli malların Avrupa’ya getirilebileceği güvenli bir ticaret yolu keşfetmek amacıyla İtalyan kâşif Kristof Kolomb İspanya’nın desteğiyle yola çıkmıştır. Ancak tarihte Amerika kıtasını keşfedenin Kolomb olmadığı da bilinmesine rağmen ilk keşfedenin o olduğu kabul görmektedir. (Fendoğlu, 2002: 1) Amerika’nın daha önce de keşfedildiği görüşünü desteklemek adına, kıta için 1492’de Kristof Kolomb tarafından ilk defa değil, sadece yeniden keşfedilmiş bir ada tanımlaması yapılmaktadır (Erinç, 1991:43-47). Her ne

kadar Kristof Kolomb 1492'de kıtaya ayak basmışsa da, Kolomb o esnada yeni bir kıta keşfettiğinin farkında olmamış, çıkmış olduğu Bahama adasını Hindistan sanmıştır. Belki de bu nedenle, Amerika kıtası, adını Güney Amerika'ya çıkan ve Amerika'nın kâşiflerinden biri olarak bilinen Amerigo Vespucci isimli bir İtalyan'dan almıştır. “Kristof Kolomb Amerika'yı ilk keşfedendir” denilse bile, Amerigo Vespucci de ulaşılan karanın aslında Asya olmadığını, buranın yeni bir kıta olduğunu ilk keşfeden kişidir. 15. Yüzyılda Amerika'nın keşfedilmesi sonrasında, Kızılderililere İngilizcede 'Indian' denilmesi bu zannedişin en önemli kanıtıdır. Fransa, İspanya, Portekiz, Hollanda, Almanya ve İngiltere gibi birçok Avrupa ülkesi bu yeni veya yeniden keşfedilen kıtaya insanlarını göndermeye başladılar. Ancak içlerinde en çok İngilizler yer almıştır.

1. 1. 2. Sömürgelerin Durumu

Hindistan'a ulaşmak gayesi sonucunda tesadüfen bulunan Amerika'ya, özellikle Vespucci'nin keşfinden sonra, birçok Avrupa ülkesinden göç edilmiş olsa da, kıtaya yerleşenler arasında en çok İngiltere'den gelenler yer almıştır. Hangi devletten gelmiş olursa olsun, kıtadaki her bir Avrupalı bir şekilde İngiltere Kralı'na tabi kolonilerin birinde hayatlarını sürdürmüş ve bağımsızlığa giden yolda kader birliği etmişlerdir. Bağımsızlıkları adına bağımsızlık bildirgesini imzalayacak olan bu kolonilerin sayısı 13'tü (Akbay, 1950: 18).

Amerikan bağımsızlığının baş senaristleri ve Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nın mucidi olan bu 13 koloninin bağımsızlık öncesi durumları ve yönetim tecrübeleri, başkanlık sisteminin tarihsel bir süreç muvacehesinde değil, salt insan aklının bir ürünü olarak ortaya çıktığını savunan görüşe yeni bir boyut kazandırabilir. Çünkü Amerika'nın kurucu kolonileri, federal bir devlet şekli öngören anayasayı hazırlama safhasına kadar, hatırı sayılır bir yönetim tecrübesi kazanmışlardır. Bu tecrübelerinin, anayasa yazım aşamasında kulak arkası edilmiş olma ihtimali çok da yüksek görünmemektedir.

İngiltere'de tımar sahibi bir Lord'un neredeyse Kral'ın yetkilerine sahip bulunması şeklinde yürütülen feodal sistemde, otoritelerini Kral'ın bir fermanından alan toprak sahipleri, bu otoriteyi, sanki başlı başına bir hükümdarmışlarcasına

kullanıyorlardı (Akbay, 1950: 18). Bu sömürgelerde, mülkiyet sahipleri yani toprak sahipleri aynı zamanda valilik görevini de yapıyorlardı. Toprak sahiplerinin geniş yetkileri vardı. Temsili kurumların varlığı adeta toprak sahiplerine bağlıydı.

İkinci tip sömürgeler, yani ilhak fermanına dayanarak teşkil edilen sömürgeler, diğerlerine oranla daha özgür, daha bağımsız ve o günün şartları içerisinde daha demokratik eğilimlerle yönetilen sömürgelerdi. Hatta kimi düşünürler Rhode Island ve Connecticut'un kuruluşlarına esas teşkil eden fermanların ihtilalden sonraya kalabilecek ve ihtilal sonrasında bu iki federe devletin ilk anayasalarını oluşturabilecek kadar liberal olduğunu düşünmektedir. İlhak edilmiş sömürgeler, Fransız düşünür Dareste tarafından “Kral fermanı ile tespit edilmiş bulunan ve kendilerine geniş bir muhtariyet sağlayan hakları ve imtiyazları haiz bir takım ticari şirketler şeklinde oluşturulmuş sömürgeler” olarak tanımlanmıştır (Akbay,1950:19). Bu sömürgelerde hayatını idame ettiren halk, yerel loncalar örgütlemekte ve toprak sahipleri sömürgelerinden farklı olarak valilerini kendileri seçebilmekteydiler. Yani toprak sahibi olan direk valinin görevini üstlenemiyordu. Temsili meclislerinin hazırladıkları kanunlarla yönetiliyorlardı. Ancak bu kanunlar fermanla belirlenmiş sınırlar içerisinde ve Kral'ın has meclisinin nezareti altında yapılmak zorunda olan kanunlardı.

Kraliyet olgusunun bu sömürgelerde yansımalarının gözle görülür derecede az olduğu söylenebilir. Şöyle ki, birkaç gümrük memuru haricinde, Kral'ın haklarından bir kısmını halka devrettiği bu sömürgelerde, Kraliyetin herhangi bir temsilcisi bulunmamaktaydı (Akbay, 1950: 19).

Toprak sahipleri sömürgelerinden ve ilhak edilmiş sömürgelerden farklılıklar ihtiva eden üçüncü sömürge şekli de sadece Kral'ın eyaletleri olan sömürgelerdir. Bu sömürgelerin valileri doğrudan Kral tarafından atanırdı. Bu sömürge çeşidinde Kral'ın ayrıcalıkları İngiltere'de olduğundan daha fazladır. İngiltere Parlamentosu tarafından hazırlanan kanunlar, bir kayıt düşülmek suretiyle bu sömürgelerde de geçerli olabiliyorlardı (Akbay, 1950: 19). Bağımsızlığın hemen öncesine doğru, Amerika'daki sömürgelerin hemen hepsinin hukuki statüleri, üçüncü tip sömürge olan Kral'ın eyaletleri şeklini almıştır. Bunun nedeni ise, ya toprak sahiplerinin ayrıcalıklarından vazgeçmeleri ya da fermanlarının ortadan kaldırılması olarak belirtilebilir.

1.1.3. Sömürgelerin Teşkilat Yapıları ve Yönetim Şekilleri

Hukuki statüleri bakımından nasıl adlandırıldıklarına bakılmadan, tüm koloniler teşkilat işleyişi açısından aynı şartlara sahiptirler. Tüm kolonilerde bir vali yer almaktaydı. Vali toprak sahipleri sömürgelerinde toprak sahipleri tarafından, ilhak edilmiş sömürgelerde halk tarafından, Kral'ın eyaletlerinde ise Kral tarafından göreve getirilirdi. Tüm kolonilerde, valinin yardımcısı konumunda faaliyet gösteren ve işler yapan bir meclis yer almaktaydı. Meclis üyeleri tıpkı valinin atanma yöntemiyle göreve getirilirdi. Yani toprak sahipleri kolonilerinde toprak sahipleri, ilhak edilmiş sömürgelerde halk, Kral'ın eyaletlerinde ise Kral tarafından göreve getirilirdi. Ancak bu göreve getirmelerin istisnaları da vardı. Mesela Massachusetts Kral'ın eyaleti olmasına rağmen, halkın seçme ayrıcalığı muhafaza edildiği için, meclis üyeleri burada halk tarafından seçilirdi (Akbaş, 1950: 20).

Hangi eyalet olursa olsun, Amerika'nın farklı kolonilerinde yaşayan halkın aynı fikirde olduğu düşünce, onların İngiliz topluluk hukukunun farklılıklarına sahip olduklarıdır. Allan Nevins ve Henry Steele Commager'ın ünlü eseri 'The Pocket History of United States' isimli eserinde kolonilerin durumu şu cümlelerle açıklamaktadır. "Koloniler nereye gitmişler ise İngilizlerin özgürlük için mücadeleci tavrına bağlı kalmış, özgür olarak meydana gelen Britanyalı hukukunu bir idol olarak kendileriyle götürmüşlerdir." Böylece Magna Carta'nın ve yürürlükteki hukukun varlığını sürdürmesine yardımcı olmuşlardı. Nevins ve Commager'ın söylediği gibi, bu önemli bir ilkedir. Amerikan bağımsızlığının elde edilmesinde bu ilkenin büyük bir katkısı olduğu söylenebilir. Bu ilke kolonilerin teşkilatlanmasına, birlikte hareket etmesine yardımcı olmuştur.

Amerika'daki İngiliz kolonilerinde yer alan halk, İngiliz toplum hukukuna bağlıydılar. Bu söylem doğrultusunda, İngiltere'deki, vergilerin vergi mükelleflerinin muvafakat ve kabulü sonucunda konulmaları prensibinin kolonilerde de uygulanabilmesi için yönetim çizelgesi içerisine yasama meclisleri eklenmiştir. Bunun sonucunda iki meclisli bir yasama sistemi başlamıştır. Vali yardımcısı özelliğine sahip meclis yukarı kamarayı; yasama meclisleri yani kasaba delegeleriye aşağı kamarayı meydana getirmişleridir. Yasama meclisleri avam kamarası rolünü üstlenirken, vali

yardımcıları ayan kamarası rolünü üstlenmişlerdir (Nevins ve Commager, 1961: 35). Koloniye göre; burjuvalar kamarası, temsilciler meclisi, avam kamarası gibi farklı adlarla anılan bu yasama meclislerinin üyeleri halk tarafından seçilmekteydi. Ancak hiçbir kolonide seçmenlik payesi halkın tamamına verilmemekte, toprak sahipliği şeklinde ifade edilebilecek malvarlığı şartına bağlı olarak verilmekteydi (Nevins ve Commager, 1961: 35). Yani aslında seçkin kesimin oyları büyük öneme sahipti. Seçmenler ahalinin yüzdesel olarak çok az bir kısmını oluşturmaktaydı.

Teşkilatlarda kanunlar yardımcı meclis ve yasama meclisi tarafından hazırlanmaktaydı. Hemen hemen tüm teşkilatlarda kanunlar Vali'nin vetosuna ve buna ek olarak bir de Kral'ın vetosuna tabiydi. Bununla birlikte, kolonilerin yönetim biçimlerine bakıldığında, ilhak edilmiş Rhode-Island ve Connecticut'un durumu açıkça göze çarpmaktadır. Bu kolonilerin farklı özelliği, özgürlüklerinden kaynaklanmaktadır. Daha önce bahsedilen kanunların Vali ve Kral'ın vetosuna sunulması, bu koloniler için söz konusu olmamaktadır. Rhode-Island kendi memurlarını kendi seçtiğinden ve bütün yasalarını kendisi yaptığından, o dönemde dünyanın muhtemelen en özgür kolonisi olarak belirtilebilir (Nevins ve Commager, 1961: 36-37). Dönemin özgü kolonisi olan Connecticut ve Rhode-Island'ın, kimsenin yönetimi altında ezilmeden kendi kendini idare edebilen bütün memurlarını, üst düzey yöneticilerini kendileri seçen, göreve getiren cumhuriyetler olduklarından farklı bir mevkie sahip oldukları söylenebilir.

Uygulamada yasama meclisleri ve yardımcı meclisler tarafından çıkarılan kanunlar, Vali kabulüyle, şayet kullanacaksa Kral'ın veto hakkını kullanmasına kadar varlığını sürdürmektedir. Massachusetts kolonisi için de bir istisna mevcuttur. Ancak Kraliyet kolonisi olan Massachusetts'in özgürlüğü bahsedilen iki koloni kadar geniş değildir. Burada kanunlar Kral'ın vetosuna tabi fakat olmayıp Vali vetosuna tabiydi ve temsili meclisler vergileri onaylama yetkileri sayesinde hâkim bir statü elde etmişlerdi. Avam kamarası niteliğindeki aşağı meclislerin elinde bulunan bu yetkiler, Kral'ın ve Parlamento'nun üstün otoritelerine rağmen, sömürgelerin fiilen kendi idarelerine bırakılması anlamına gelmektedir. (Dareste, 1931: 22). Zira hükümetin ihtiyaç duyduğu kredileri vermeme yetkisi, azımsanacak bir siyasi araç değildir. Koloniler, ellerinde bulunan bu yetkinin ne kadar önemli olduğunun farkındalığı ile dayatma vergilere karşı birleşebileceklerini o dönemde göstermişlerdir.

Kolonilerin demografik yapısı, nüfusları İngilizlerin kıtada baskın olduklarını açıkça göstermektedir. Merkezi ve Güney Eyaletleri şeklinde kısımlara ayrılan kolonilerden yeni İngiltere'nin yurttaşları tamamen İngilizlerden oluşurken, diğerlerinde ise Alman, İsveç ve Hollandalıların İngilizlerle karıştığı bilinmektedir (Dareste, 1931: 22). Aslında, İngiliz odaklı bir koloniler arası birleşme için uygun zeminin fiilen meydana getirildiği söylenebilir. İngiltere de başlangıçta Amerikan kolonilerinin kendi aralarında bir birlik oluşturabilecekleri düşüncesindeydi. Krallığın bu konuda kolonilere yönelik destekleyici girişimleri de olmuştur. Fakat İngiltere'nin o dönemde tahayyül ettiği koloniler arası bu birlik konjonktür eldi ve Fransız, İngiliz hâkimiyetine rakip olabilecek diğer faktörleri caydırabilme amacına hizmet etmekteydi. Bu emel doğrultusunda İngiltere'nin güdüleyici tavrı sonucu Albany ve Halifax Planları ortaya çıkmıştır. Ancak bu planların öncesinde, yeni İngiltere sömürgelerini birleştirmeyi amaç edinen 'Yeni İngiltere Sömürgeleri Konfederasyonu' planı ve sadece New York ve New Jersey sömürgelerini bir araya getirme amaçlı girişimler gibi daha kısıtlı ve sınırlı planlar üzerinde durulmuştur (Dareste, 1931: 23).

Yeni İngiltere Birleşik Kolonileri girişimi sadece İngiltere kolonilerini çerçeveyen bir bütünleşme planıydı. İngiltere'nin kolonileri birleştirmeye yönelik teşvikleri bununla sınırlı kalmamıştır. İngiltere, 18. yüzyıl ortalarında, merkez ve kuzey kolonilerini, oluşturulacak federal bir yapı içerisine dâhil eden yeni bir bütünleşme planı hazırlamak üzere harekete geçmiştir. Albany kongresi oluşturulmuştur ve döneme damgasını vuran Benjamin Franklin sahneye çıkmıştır. ABD'nin kurucularından Benjamin Franklin, 1776'da Thomas Jefferson ve John Adams bir araya gelerek ünlü koloni ülkesinin Bağımsızlık Bildirgesi'ni hazırlamıştır. Amerikan Bağımsızlık Savaşı bitiminin akıbetinde İngiltere'yle yapılan barış münasebetlerinde yer almıştır. Gözlerini Dünyaya kapamadan evvel Filedelphiya Anayasa Kurultayı'nın çalışmalarına yer almıştır (Nevins ve Commager, 1961: 88).

Benjamin Franklin, Albany Kongresi'nde Kral tarafından tayin edilen bir genel başkan ve mahalli yasama meclisleri tarafından seçilen üyelerden oluşan ve içinde sömürgelerin nüfusları ile orantılı bir şekilde temsil edildikleri bir büyük meclis olan hakiki bir federal devlet vücuda getiren bir öneri ileri sürmüştür (Dareste, 1931: 23). Bu projeye göre; federal meclis genel savunma görevine bakacak, ortak geleceğin inşası için mevhibe toplayacaktı. Başkan'a ise veto yetkisi verilmişti (Nevins ve Commager, 1961: 88). Albany Planı adı ile bilinen bu planın hazırlanmasının nedeni,

yeni İngiltere kolonilerinin bütünleşme nedeniyle aynıydı. Benjamin Franklin sahibi olduğu Pensilvanya Gazetesi'nde, Albany Planı'nda güvenlik ve savunma maksadıyla öngörülen birlik düşüncesinin propagandasını, yaptığı bir siyasi karikatür ile açıkça vurgulamıştır. Karikatür, bir yılanın vücudunda parçalara ayrılmış kolonileri karşılaştırarak birliğin önemini tasvir etmekteydi. Ancak böyle bir perspektif ile hazırlanan Albany Planı hayata geçirilememiştir.

Amerika bölgesinde yer alan İngiliz kolonileri kuvvetlenerek geniş bir alanda hüküm sürünce kuzey, güney ve batıda sınır komşularıyla, Fransızlar ve İspanyollarla zıtlaşarak bir mücadele içerisine girecekti. Fakat şu da bir gerçektir ki, Britanya, Fransa ve İspanya gibi ülkelerin Eski Dünya'daki serüvenleri bu milletlerin Yeni Dünya'daki sicillerini de çevreleyecekti. Çünkü ne o anda, ne de sonradan Amerika, Batı dünyasından geriye kalan kısımlarından tamamen kopmamıştır (Nevins ve Commager, 1961: 79).

Buna göre, Eski Dünya çatışmalarının izdüşümlerinden biri olan Yedi Yıl Savaşları'nı sonuca vardırın Paris Antlaşması sonrasında, kolonilere yönelik Fransa tehdidinin ortadan kalkması, İngiltere'nin teşvikleri ile alt yapısı zihinlerde hazırlanmış olan koloniler arası birleşim düşüncesini uygulamaya konulmak üzere hızlandırmıştır.

Yedi Yıl Savaşları'nı sona erdiren Paris Antlaşması ile Fransa, İngiltere kolonilerinin dış askeri tehditleri sona erdiren bir gelişme olarak, Kuzey Amerika anakarasındaki tüm topraklarını bırakmıştı. Yani Kanada, Florida gibi önemli stratejik yerler alınmıştır. Bunun yanında Atlantik Okyanusu'ndan Mississippi'ye kadar Kuzey Amerika, New Orleans dışında kalan yerlere de sahip olunmuştur (Nevins ve Commager, 1961: 87).

Savaş İngiliz kolonileri açısından Fransa tehdidini sona erdirmesi ile bir başarı olarak nitelendirilirken, İngiltere'ye bakan yönü ile tam anlamıyla bir Pirus zaferi olarak kabul edilmiştir. Pirus Zaferi, savaşın galibinin mağlup olan taraf kadar kayıp verdiği savaşlar için kullanılan bir tabirdir. Yani çok büyük kayıplara rağmen elde edilen zafer anlamındadır. Bu durum şöyle açıklanabilir. Paris Antlaşması'nın Fransa ve İspanya tehditlerini ortadan kaldıran hükümleri, İngiltere ile Amerikan kolonileri arasındaki anlaşmazlık ortamını alevlendirmiştir. Çünkü İngiltere ile kolonilerinin kuzey Amerika'daki çıkarları, antlaşma sonrasında daha fazla kesişmeye başlayacaktı. Sonuçta, Fransa tehdidi ortadan kalkmıştı, fakat bununla bağlantılı olarak kolonilerin

İngiltere'nin askeri himayesine de artık ihtiyacı kalmamıştı ve nihayetinde Paris Antlaşması kolonileri bağımsızlığa giden yolda cesaretlendirmiştir. Bu noktada, kolonilerin neden başka bir sistemi değil de Başkanlık Sistemini tercih ettiklerinin üzerinde durulması gerekmektedir.

1776'da yeni devlet kurulduktan sonra, sorulan en büyük sorulardan biri muhtemelen “kendimizi nasıl yöneteceğiz” sorusu olmuştur. Doğal olarak bu soruya cevap ararken üzerinde tartıştıkları, olumlu ve olumsuz özelliklerini hesaba katıp inceledikleri sistem de yıllardır sömürgesi oldukları İngiltere olmuştur. Kurulmuş olan sistemin ana noktasında İngiltere'ye karşı olan görüşlerden besleme görevini üstlendiğini söylemek yanlış olmaz. Her şeyden önce kurucu babalar olarak adlandırılan bu topluluk, devletin başında krallık gibi işleri görebilecek bir makama karşı çıkmamaktaydı.

İngiltere'deki Kral'ın yetkisini halktan almayı ve Kral hata yapmaz anlayışı haricinde, güçlü bir iktidar tasavvur edilmişti. Yapılan tespitler ve düzenlemeler sonucunda, İngiltere gibi birçok ülkede var olmayan kuvvetli devlet başkanı ve kuvvetli parlamentonun birlikte olduğu bir devlet sistemi meydana getirilmiştir. Ancak bu kuvvetli varlıkların, kuvvetlerini sadece kendilerine verilen sınırsal alanlarda, yani yasama ve yürütme alanlarında kullandığı söylenebilir. Her iki temel gücün soylu ve elitlerden meydana gelmesinin önüne geçilerek, denge toplumun kendisiyle oluşturulmuştur.

1.2.ORGANLARLA BERABER SİSTEMİN ÖZELLİKLERİ

Çalışmanın bu bölümünde ABD'de başkanlık sistemini meydana getiren devlet yapısının organları ve sistemin özellikleri ele alınacaktır.

1.2.1.Yasama Organı

ABD'de yasama denildiğinde zihinde öncelikle kongre belirlemektedir. Kongre ise iki meclisten meydana gelmektedir. İki meclisli bu kongre 535 üyeden oluşmaktadır (Arı, 2000: 37). 435 üye Temsilciler Meclisi'nde, 100 üye ise Senato'da görev yapmaktadır. Kongrenin iki meclisli bu yapısının federalizmin bir sonucu olduğu bilinmektedir (Çam, 1993: 110). Diğer bir deyişle, federal devletlerde iki meclis bir gereklilik olduğu halde, üniter devlette tek veya çift meclisli yapılanma bir tercih

sorunudur (Kaboğlu, 2009: 110). “Çünkü federal devletler bir yandan tek bir millet olduklarını söylerken bir yandan da, iç ve dış ilişkilerde bağımsızlığı ele alan özerkliği içlerinde barındıran birçok üye devletlerden oluşmuştur. Federal kurumlar da bu iki farklı özelliği dile getirirler. Bu nedenle federal parlamentoda da normalden farklı olarak iki meclis ve üye çoğunluğu bulunur. Biri, federal devlette bulunan tüm halkı ya da milleti temsil eder ve her devletin nüfusuyla orantılı katılımcının yer aldığı bir temsildir. Diğer meclis ise, eşit sayıda katılımcı yer almıştır (Tanilli, 2007: 251).

Federe kurumların nüfusla orantılı olarak temsil edildiği yer Temsilciler Meclisi'dir. Senato ise nüfus oranına bakılmaksızın tüm federe devletlerin eşit olarak temsil edildikleri yerdir. Federe devletlerin özgürlüğünü senato, Amerikan federasyonunun birlik ve beraberliğini ise Temsilciler Meclisi sağlamaktadır (Alpaç, 2001: 41).

1.2.1.1. Temsilciler Meclisi

435 Temsilciler Meclisi üyelerinin her biri kongresel bölge diye adlandırılan bir seçim bölgesini parlamentoda temsil etmektedir. Çünkü Temsilciler Meclisi'nin seçiminde her devlet seçilen temsilci kadar bölgeye ayrılmaktadır (Atılım Üniversitesi: 2012). Böylelikle, Temsilciler Meclisi seçiminde ‘dar bölgesi’ seçim sisteminin uygulandığı anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, Temsilciler Meclisi seçimleri tek turludur ve çoğunluk esasına dayanmaktadır (Köksal, 2001: 349). Özetle Temsilciler Meclisi, üyeleri tek adlı, dar bölgesi, basit çoğunluk sistemi ile seçilmektedir (Gürbüz, 1997: 18).

Temsilciler Meclisi'nin bir ‘Başkanlık’ makamı bulunmaktadır. Bu makam, bir meclis başkanı, çoğunluk ve azınlık parti başkanları, başkan yardımcıları, parti denetçileri ve parti yönetim kurullarından oluşmaktadır. Başkan, meclisin lideri olarak hareket eder ve birçok kurumsal ve idari görevi üstlenmektedir. Her parti kendi adayına oy verdiğinden normal olarak çoğunluk partisinin adayı meclis başkanı -speaker- olarak seçilmektedir (Arı, 2000: 41). Çoğunluk ve azınlık liderleri mecliste kendi partilerini temsil ederler. Parti denetçileri ise kendi partilerinin yasama programlarının yönetilmesinde başkanlığa yardım etmektedirler. Parti yönetim kurulu veya konferansı ise tüm parti üyelerinin mecliste gerçekleştirdikleri toplantı veya organizasyonlara verilen addır (House of Representative: 2013).

Temsilciler Meclisi'nde, farklı yetki alanları olan ve sürekli çalışma halinde bulunan 20 komite vardır. Her biri yasa tasarılarını değerlendirir ve meclis tarafından alınması gereken tedbirler hakkında önerilerde bulunur. Aynı zamanda, Temsilciler Meclisi'nde geçici ve sürekli şekilde görev yapmakta olan, araştırma ve politikaya ilişkin konularda danışmanlık yapacak olan komisyonlar da bulunmaktadır. Komisyon, meclis üyelerinden, sivil vatandaşlardan veya bunların her ikisinden katılacaklardan müteşekkil olabilir (House of Representative: 2013). Bu komisyonlar, ülkenin genel gelişmesini yakından izleyen, uzmanlaşmış komisyonlardır (Kuzu, 2012: 33).

1.2.1.2. Senato

Amerikan devlet sisteminde 50 eyalet arasında, eşitliğin belki de en fazla hissedildiği yer Senato'dur. Çünkü nüfus bakımından en küçük eyalet olan Alaska ile en büyük eyalet olan Kaliforniya benzer bir şekilde 2 senatör ile temsil edilmektedir. Yani, en küçük eyalet ile en büyük eyaletin ağırlık oranı Senato'da eşittir. Anayasa'nın yasama bölümünü düzenleyen birinci maddesinin üçüncü bölümü Senato'yu şekillendirmektedir. Buna göre, Birleşik Devletler Senato'su 6 yıl görev süresine sahip her eyaletten 2 üyenin katılımıyla oluşmaktadır. Her senatörün 1 oy hakkı bulunmaktadır (US Constitution Online: 2013). Böylece 50 eyaletin her birinden 2 senatörün katılımıyla oluşan Senato'nun toplam sandalye sayısı 100'dür.

Senato'nun görev süresi Temsilciler Meclisi'ne göre çok daha uzundur. Temsilciler Meclisi'ne göre 3 kat daha fazla görev süresi olan Senato hakkında göze çarpan husus şudur ki, senatörler 6 yıl boyunca hiç seçim süreci geçirmeden görev yapmamaktadırlar. Aslında, Senato için de her 2 yılda seçim yapılmaktadır. Ancak Senato'nun tamamen yenilenmesi 6 yılda gerçekleşmektedir. Çünkü göreve gelen senato 2 yılda bir üçte birini yenileyebilmektedir. Böylelikle, her zaman senatörlerin belli bir oranı, sıkı deneyimi bulunan kişilerin oluşturduğu düşünülmektedir (US Constitution Online: 2013).

Senatörler belirli aralıklarla seçilerek görev başına getirilirler. Başlangıçta, senatörler doğrudan halk tarafından değil, her eyaletin yasama meclisi tarafından seçilmekteydiler. Ancak, ABD Anayasasında 1913 tarihinde yapılan 17. değişiklikte birlikte senatörlerin eyalet meclisleri tarafından seçilmesi uygulamasına son verilmiştir.

Buna göre, “Birleşik Devletler Senato üyeleri altı yıl için seçilirler, seçilen 2’şer üye eşit olarak bir oy hakkına sahiptir (Akbay, 1950: 462).

Temsilciler için olduğu gibi, Anayasa bir kişinin senatör olabilmesi için haiz olması gereken şartları da belirlemiştir. Anayasaya göre, otuz yaşın altında olan ve Amerikan vatandaşlığı statüsünü en az dokuz yıl boyunca elinde bulundurmamış olanlar ve seçileceği esnada, seçilecek olduğu eyalette ikamet etmeyenler senatör olarak seçilemezler (United States Senate: 2013).

Bazı farkları bulunmakla beraber Senato’nun yapısı Temsilciler Meclisi'nin yapısına benzemektedir. Senato'nun yapısında da bir başkanlık makamı, komiteler, parti denetçileri ve parti yönetim kurulları veya konferanslar gibi bölümler bulunmaktadır. Bu anlamda göze çarpan ilk şey ise, Anayasa'ya göre, ABD Başkan Yardımcısı'nın aynı zamanda Senato'nun başkanı olmasıdır. Bu anayasal hüküm göze çarpmaktadır, çünkü Kongre üyelerinin yürütmede görev alamamasına paralel bir uygulama değildir. Öyle ya, sert kuvvetler ayrılığı nedeniyle bir temsilci veya senatör yürütmede görev alamıyorsa, yürütmede görevli herhangi birinin de yasamada görev alamaması gerekmektedir.

Senato Başkanı'nın normal şartlarda oy hakkı bulunmamaktadır. Senato’da yapılan bir oylamada eşitlik söz konusu olursa, bu eşitlik durumunu değiştirmek Senato Başkanı’nın oyu ile mümkün olabilmektedir. Bu da çok sık gerçekleşmeyeceğinden dolayı Senato Başkanlığı'nın bir sembolik makamdan başka bir şey olmadığı söylenebilir. Ancak, Senato Başkanı'nın eşitlik durumunda oy kullanmaktan başka işlevlerinin olduğu da görülmektedir. Zira Senato'nun günlük faaliyetlerini kontrol eden kişi Senato Başkanı, yani ABD Başkan Yardımcısıdır (ABD Senatosu: 2013). Senato Başkanı'nın yanı sıra bir de Senato Geçici Başkanı bulunmaktadır. Başkan Yardımcısı'nın yokluğunda Senato'nun kontrolü geçici başkan tarafından yapılmaktadır. 1890 öncesinde Senato sadece Senato Başkanı'nın yokluğundaki dönem için bir geçici başkan seçmekte iken, 1890'dan bu yana geçici başkanlar halefleri seçilene dek görevde kalmaktadırlar (ABD Senatosu: 2013). Yani, geçici ifadesine rağmen görev süreleri aslında yeni seçime kadar uzamaktadır. Dolayısıyla, bu makamı bir başkan yardımcılığı veya başkan vekilliği gibi düşünmek gerekmektedir.

Senato Geçici Başkanı'nın çoğunluk partisi tarafından seçilmesi ve genellikle en kıdemli senatör olması geleneksel bir uygulama haline gelmiştir (Aktaran: Arı, 2000: 29).

Senato başkanlık makamı içerisinde Başkan ve Geçici Başkan'a ilaveten çoğunluk ve azınlık parti liderleri de bulunmaktadır. Çoğunluk ve azınlık parti liderlerinin pozisyonları anayasada düzenlenmemiş fakat aşamalı olarak gelişmiştir. Liderler partilerinin sözcüleri olarak hareket etmektedirler. Her kongre döneminin başında, kendi partilerinin mensupları tarafından, partiyi Senato önünde temsil etmeleri amacıyla seçilmektedirler. Diğer yandan, çoğunluk ve azınlık parti 'whip'leri de Senato önünde partiyi temsil işinde liderlere yardım eden görevlilerdir. Bunlarda yine partileri tarafından seçilirler ve çoğunluk ve azınlık liderlerine özellikle yasa ve kararların belli süreçlerden geçmesi esnasında yardımcı olmaktadır (Arı, 2000: 42).

1.2.2. Yürütme Organı

Başkanlık Sistemi, ABD'nin en önemli ve olmazsa olmaz sistemlerindedir. Bu sistemin meydana çıkış sebebi, anayasa oluşturanların, oluşmakta olan ulusal birlikteliğe hız kazandırmak adına güçlü bir yürütme organının var olması düşüncesidir. Bu sistem, günümüz şartlarının zorunlu bir neticesi olarak birçok ülke tarafından da kabul edilmiştir (Çam, 1990: 103).

Başkanlık sisteminde yürütme organı Parlamenter Sistemde olduğu gibi iki başlı değil tek başlı bir yapıya sahiptir. Yani yürütme yetkisi tek bir kişiye verilmiştir. Yürütmenin tek temsilcisi olan başkan iki sığata sahiptir. Yani daha önceki dönemde Türkiye'de uygulanmakta olan bakanlar kurulu ve başkandan oluşan iki başlı yapı bulunmamaktadır. Günümüze uyarlanan yeni başkanlık sisteminde de artık bakanlar kurulu yer almamaktadır.

Başkan, göreve halk tarafından seçilerek gelmektedir. Yani parlamenter sistemdeki gibi yasama organının üyeleri arasından ve ya dışarıdan, milletvekillerince seçilen ve göreve başlayan bir yürütme organı yoktur. Bu nedenle halk tarafından seçildikten sonra, başkanın meclisin güvenoyunu almasına gerek yoktur. Dolayısıyla başkanın yasama organına karşı sorumlu olması da bu sistemde mümkün değildir. 2007 değişiklikleriyle Başkan yani Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmeye başlanmıştır. Yalnız hala ortada iki başlı bir yürütme organı bulunuyordu. Son değişikliklerle birlikte artık başbakan yerini Cumhurbaşkanı'na, bakanlar kurulu ise yerini başkan

yardımcılarına bırakmıştır. Ülkemiz arasındaki farklılıklar burada açıkça görülse de ilerleyen kısımlarda üzerinde daha detaylı bir şekilde durulacaktır.

Yürütme organı içinde tek yetkili kişi başkandır. Başkan bu yetkisini kullanırken kendisine yardımcılık yapması için danışmanlar atayabilmektedir. Yani Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bakanlar bir nevi sekreter-danışman konumundadır. Bakanlar yasama organı üyesi değildir ve yasama organına karşı sorumluda değildir. Sadece ve doğrudan başkana karşı sorumludurlar (Kuzu, 2011: 22). Yani nasıl başkan sorumsuz ise yardımcıları da Yasamaya karşı sorumsuzdur. Yürütme organı içinde tek yetkili başkan olduğu için, bakanların başkanın yerine karar almaları hükümsüz ve olasılık dışıdır.

Başkan bir konuyu görüşmek isterse, bakanları çağırabilmekte ve onların görüşlerini sorabilmektedir. Ancak bakanların kararına uyup uymamakta serbesttir. Ülkemizde çoğunluk sağlanamadığında veya güvenoyu alınmadığında, Cumhurbaşkanı meclis başkanına seçimleri yenilemek için danışmaktaydı. Yalnız uyup uymamak Cumhurbaşkanı'nın elinde idi. Bakanların görevde kalma süreleri Başkan'a bağlı olup, Başkan'ın görev süresi bitince bakanların da görevi sona ermektedir. Bu sistemde, parlamenter sistemde olduğu gibi kişi hem milletvekili hem Bakan olamamaktadır. Bu durum sert kuvvetler ayrılığının doğal bir neticesi olarak belirtilebilir. Ancak Bakan yani Başkan Yardımcılarına geçmeden, Başkan'ın anayasadaki tanımlamasına ve görevlerine değinilmesinde fayda vardır.

ABD Anayasası'nın ikinci maddesi yürütme erkini tanımlamaktadır. Buna göre, yürütme erki tek başına ABD Başkanı'nın kendisidir. Başkan, Başkan Yardımcısı ile birlikte bu görevi yürütmektedir. Anayasa'da açıkça ismi geçmese de, Başkan'ın atadığı Sekreterlerden oluşan ve başında Başkan'ın olduğu Kabine'de yürütme organı içerisinde yer almaktadır.

1.2.2.1. Başkan

Anayasa'nın ikinci maddesine göre, yürütme yetkisi Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'na devredilmiştir (Anayasa: md. 2, bl. 1). Başkan tek başına bir erktir. Sistemin doğası gereği devlet ve hükümet başkanı şeklinde bir ayırım yapılamasa da, Başkan hem hükümetin hem de devletin başı konumundadır.

Başkanlık makamı sistemin ana direklerinden biridir ve sisteme orijinallik vermektedir. Bu sistemin meydana çıkış sebebi, anayasa oluşturanların, oluşmakta olan ulusal birlikteliğe hız kazandırmak adına güçlü bir yürütme organının var olması düşüncesidir (Çam, 1993: 98).

Elli federe devletin tek çatı altında toplanmış olduğu bir bütünü, tekliği ile tasvir eden makam Başkanlık makamıdır. Başkanın seçim şekli, seçilme şartları, yetkileri ve sorumlulukları da, bu tekliğe paralel olarak, tamamen farklıdır.

Başkan'ın görev süresi dört yıldır. Anayasa'da yapılan yirmi ikinci değişikliğe kadar yeniden seçilme ile ilgili veya başkanın seçilme sayısını kısıtlayan herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Öncelikle, Anayasa'ya göre, Başkan seçilebilmek için doğuştan Amerikan vatandaşı olmak gerekmektedir. Ayrıca, doğuştan vatandaş olmak da tek başına yeterli değildir.

Doğuştan ABD vatandaşı olan biri, aynı zamanda, en az 14 yıl Amerika'da ikamet etmiş olmalıdır. Dahası, 35 yaşından gün almış olması da Başkan adaylığının koşullarından biridir (Gürbüz, 1980: 91-92).

Başkan doğrudan halk tarafından seçilmemekte, ikinci seçmenler marifetiyle dolaylı olarak seçilmektedir. Yani iki türlü seçim vardır. Halk, öncelikle Başkanı seçecek olan ve ikinci seçmenlerden müteşekkil seçim kurulu üyelerini seçmektedir. Seçimin yapılacağı yılın Kasım ayında, ilk pazartesiye takip eden Salı günü, halk ikinci seçmenleri seçmek için sandık başına gitmektedir (USS: 2013). İkinci seçmenlerin toplam sayısı Kongre'nin üye sayısı ile paraleldir. Çünkü her eyaletten daha önce seçilen temsilcilerin içerisinde yeni bir temsilci kitlesi seçilmektedir. Bu yeni seçilenlere ikincil seçmen denilmektedir. Toplamda sayıları 538'dir (Gözler, 2001: 17).

Başkan'ın seçim şekli yukarıda açıklandığı gibi karmaşık bir sürece dayanmaktadır. Esasen, seçim sistemi bu yönü ile bazı eleştirilere maruz kalmaktadır. Amerikan seçim sistemi, kötü bir seçim sistemi olarak nitelendirilmektedir. Çünkü bu sistem, Türkiye gibi daha merkezi tarzda yönetilen ülkelerle mukayese edildiğinde, çok karmaşık, çok fazla açıklığı ve suiistimal edilebilecek noktaları olan, genel teamüllerle yürütülen fakat sıkışmanın ve kapışmanın yaşandığı anlarda ciddi bir hukuk ve suiistimal yarışına dönüşmeye müsait bir sistem olarak görülmektedir (Özhan: 2012).

Başkanın dört yıllık görev süresinin dolması, görevi sona erdiren nedenlerden biridir. Bu olağan durumun dışında ölmesi, istifa etmesi veya impeachment

(soruşturma) sonucunda görevden alınması, onun görevini kesin olarak sonlandıracak diğer durumlardır. Bu durumlarda boşalan başkanlık koltuğuna, Başkan Yardımcısı geçer (Aldıkaçtı, 1960: 173).

Bir de, Başkan hastalık gibi durumlarda görevini belli süreliğine Başkan Yardımcısı'na bırakabilir. Bu iki şekilde gerçekleşir. Başkan Temsilciler Meclisi ve Senato'nun pro-tempore başkanına birer mektup göndererek görevini geçici olarak yerine getiremeyeceğini bildirebilir. Ya da, başkan bunu yapmaktan kaçınırsa, Başkan Yardımcısı sekreterlerin (bakanların) çoğunluğunun onayını alarak Temsilciler Meclisi ve Senato pro-tempore başkanına mektup yazarak Başkanlık görev ve yetkilerini re'sen üstlenebilir (Gözler, 2001: 19). Ancak Başkan buna itiraz etme hakkına sahiptir.

1.2.2.2. Başkan Yardımcısı

Başkan Yardımcısı'nın seçimi Başkan seçimi ile paralel bir süreçte dayanmaktadır. Başkan Yardımcısı, Başkan ile birlikte seçilmektedir (Gözler, 2001: 19). Yani Başkan'ı seçen seçim kurulu aynı zamanda Başkan Yardımcısı'nı da oylamaktadır. 1804'den önce, seçmenler sadece Başkan için oy kullanıyordu. Başkanlık seçiminde en fazla oyu alan ikinci aday ise Başkan Yardımcısı olmaya hak kazanıyordu (Beyaz Saray, The Executive Branch: 2013). Seçilen Başkan Yardımcısı'nın görev ve sorumlulukları ise yerine göre değişmektedir. Özellikle, Senato'da nadiren de olsa, oyların eşitliği söz konusu olduğunda Başkan Yardımcısı'nın görüşü belirleyicidir. Ayrıca, Başkan Yardımcısı Milli Güvenlik Konseyi'nin bir üyesidir ve Kabine toplantılarına da katılmaktadır (Gözler, 2001: 19).

Başkan Yardımcısı'nın silik bir rolü olduğu söylene de (Kuzu, 2012: 28), bu her zaman için geçerli değildir. Çünkü yardımcının etkinliğinin boyutu Başkan'ın kişisel özellikleri ile yakından ilgilidir ve görevleri de yine buna bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Başkan Yardımcısı'nın görevleri mevcut Başkan'a göre farklılık göstermektedir (Beyaz Saray, The Executive Branch: 2013). “Son söz ABD Başkanı'na verilse de, Başkanın özelliklerine benzer olarak Başkan Yardımcısı, ülkenin olmazsa olmaz bakanlıklarından olan Dışişleri Bakanlığı, Milli Güvenlik Kurulu ve Savunma Bakanlığı gibi bakanlıklarda dış politikayla ilgili karar alma alanlarında değişen kriterlerle etkili bir role sahiptir (Beriş ve Gürkan, 2003: 10).

Kısacası, Başkan Yardımcısı'nın silik bir rolde olup olmayacağını Başkan'a bağlı olduğu unutulmamalıdır.

Başkan Yardımcılığı makamı hakkında bir takım geleneksel problemlerden bahsedilmektedir. Makamın halen belirsiz ve paradoksal bir ofis olduğuna dikkat çekilmekte ve bazı düşünürlere göre de Amerika'nın apaçık anayasal hatalarından biri olduğu dile getirilmektedir (Cronin ve Genovese, 2004: 289). Bunların haklılık payları değişkenlik gösterdiğinden, bu tartışmaya girmenin gereksiz olduğu söylenebilir.

1.2.2.3. Kabine

Amerikan hükümet sisteminde, parlamenter sistemde olduğu gibi bakanlar ve Bakanlar Kurulu yoktur. Bu sistemde, her biri ayrı bir alana odaklanmış Departmanlar ve bu Departmanlardan sorumlu Sekreterler bulunmaktadır. Parlamenter sistemdeki Bakanlar Kurulu'na benzetilebilecek bir yapılanma burada Kabine adı altında toplanmaktadır. Fakat aradaki fark teşkilatlanmada değil, ancak yapıların niteliğinde göze çarpmaktadır. Parlamenter sistemde, kolej yal bir yapılanma ve oybirliği esas iken, Amerikan sisteminde böyle bir toplantının yapılma zorunluluğu olmadığı gibi kararlarının bir bağlayıcılığı da yoktur. Yani parlamenter sistemdeki gibi kesin çizgilerle belirlenmiş bir yapılanma yoktur. Kabinenin oluşum tarihi ve sürecine bakacak olunursa;

Amerika'da kabine terimi muhtemelen ilk kez 1793'te kullanılmış olmasıyla birlikte kanuni dilde bu terimden bahsedilmesi 1907 yılına kadar gerçekleşmeyecektir (Cronin ve Genovese, 2004: 253). Amerikan Anayasasında kabine ile ilgili fikir uyandıracak herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Kabine'ye Anayasal bir dayanak aranacak olursa, Anayasa'nın 2. maddesinde bunu zımnen bulmak mümkündür. Şöyle ki, anılan bölümde Başkan'ın yetkileri sıralanırken Senato'nun rızası ile Sekreterleri atmasına da yer verilmiştir. Bununla birlikte, bir Sekreter tarafından idare edilen Departman kelimesi de Anayasa'da doğrudan telaffuz edilmiştir. Zaten, Kabine'de Başkan'ın, Başkan Yardımcılarının ve Sekreterlerin bir araya geldikleri toplantıya verilen addır (Favoreu vd., 1998: 585'den aktaran: Gözler, 2001: 21). Burada Kabine 'ye zımnen verilmiş veya dolaylı bir anayasal dayanak bulunmaya çalışılsa da, Kabine'nin anayasal bir dayanağının olmadığı kabul edilmektedir (Lowi ve Ginsberg, 1994: 154'den aktaran: Gözler, 2001: 21).

Birleşik Devletler Kabinesi Federal Hükümet'in yürütme erkine atanmış üst düzey görevlilerden oluşmaktadır. Kabine üyeleri, yani Sekreterler, Başkan tarafından atanmakta, Senato tarafından da bu atamalar ya onaylanmakta, ya da reddedilmektedir. Kabine, yeni oluşumlar ve siyasi yöntem yönelimler yapan bir organ değil, ortaya koyduğu görüşlerinde başkanın fikirlerinden yola çıkarak bazı şeyleri yapmak zorundadır (Çam, 1993: 102).

Başkan Yardımcılarının konumunda olduğu gibi, Kabine'nin konumunda da Başkan'ın kişiliği ve yaklaşımı bir başarı unsurudur. Kabine'nin Başkan tarafından kullanılış şekli ve Başkan nazarındaki değeri Başkan'ın kişiliğine ve ihtiyaçlarına ve değişen ulusal koşullara göre dalgalanmaktadır (Cronin ve Genovese, 2004: 253). Yani yardımcıları gibi sekreterler de etkinlik ve gerekliliklerini Başkan'a dayandırmaktadır. Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse, Jimmy Carter ilk yılında otuz altı, ikinci yılında yirmi üç, üçüncü yılında dokuz ve son yılında altı Kabine toplantısı yapmıştır. Rakamlara yansıyan bu istikrarsızlıktan anlaşıldığı ve Carter'ın da açıkça belirttiği gibi, Kabine toplantıları giderek daha az zorunlu hale gelmiştir. Buna karşın, Bill Clinton'ın bu toplantıları nicelik bakımından daha istikrarlı veya daha devamlı hale getirdiği bilinmektedir (Cronin ve Genovese, 2004: 252-253).

1.2.3.Yargı Organı

1787 Anayasasıyla kurulan ABD Federal Yüksek Mahkemesi, ABD yargı sistemi içerisindeki yüksek kurumdur. Anayasa yapıcıları sadece en üst düzeyde yer alan yüksek mahkemeyi meydana çıkarmakla kalmamışlar; bunun beraberinde, kanunla meydana getirilecek bir yargı örgütünün de yer almasını kabul etmişlerdir. Anayasaya dayanarak kurulan yargı örgütü iki kola ayrılmaktadır. Yargı organının örgütlenmesi açısından örnek verilirse yargı ayrılığını savunan yani idari, adli yargı ayrımına giden Türkiye, İtalya, Almanya gibi ülkelerde görev alanı hariç hiçbir yargı alanı birbirine karşı itirazlara bakmaz ve müdahalede bulunamaz. Yargı birliğini savunan yani idari, adli yargı ayrımına gidilmeyen ABD, İngiltere gibi ülkelerde itiraz sadece yüksek mahkemeye yapılmaktadır. Bu sistemde tek yargı kolu içerisinde farklı isimlerle birçok mahkemelerinin olması, yargı birliğini ortadan kaldırmamıştır. Ancak yargı birliği bir yana federe devletlerin yüksek mahkemeleri ve temyiz mahkemeleri bulunmaktadır.

1.2.3.1.Federal Yüksek Mahkeme

Birleşik Devletler federal yargı sisteminin en tepesinde, davalara bir arada bakmak için toplanan dokuz yargıçtan oluşan Yüksek Mahkeme vardır (Federal Judicial Center, 2005: 2). Yüksek Mahkeme anayasada ismi geçen tek mahkemedir. Yüksek Mahkeme'nin dokuz yargıcından biri mahkeme başkanıdır. Geriye kalan sekiz yargıç ise mahkeme üyesidir. Yüksek Mahkeme'nin dokuz yargıcı da Başkan'ın aday göstermesinin sonra Senato tarafından seçilip atanırlar. İyi halleri devam ettiği müddetçe de var olurlar. Yani belirli bir süreye tabi değillerdir.

Yüksek Mahkeme hem yargılama hem de temyiz yetkilerine sahip olan bir mahkemedir. Türkiye'deki Yargıtay gibidir. Yargılama yetkisinin çerçevesi anayasa ile belirlenmiştir. Buna göre, büyükelçileri, bakanları ve konsolosları ilgilendiren davalar ile herhangi bir eyaletin taraf olduğu davalarda asıl yargılama yetkisi Yüksek Mahkeme'nindir. Diğer yandan, Yüksek Mahkeme, Amerika'nın en yüksek temyiz organı ve federal ve eyalet mahkemelerinde ele alınmış olan davalar bakımından başvurulacak olan en son başvuru organı, hukuk ve ceza uyuşmazlıkları bakımından en son kanun yolu mercidir (Siegel, Schmallegger ve Worrall, 2010: 340'dan aktaran: Balo, 2012: 992).

ABD'de kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi için özel bir mahkeme, yani Anayasa Mahkemesi gibi bir mahkeme bulunmamaktadır. Bu sebeple, Yüksek Mahkeme'nin tek görevi ilk ve son derece mahkemesi olarak herhangi bir davayı muhakeme etmek veya alt derece mahkemelerinin kararlarına karşı temyiz merci olmak değildir. Yüksek Mahkeme, aynı zamanda, kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemek suretiyle bir çeşit Anayasa Mahkemesi görevi de görmektedir.

Yüksek Mahkeme'ye ABD siyasal dizgesi içerisindeki kudretini kazandıran, yasaların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimini yapmasıdır (Sevinç, 1996: 394). ABD'deki bu uygunluk denetimi oldukça eski bir tarihe dayanmaktadır. Örneğin; Federal Yüksek Mahkeme, tarihte ilk kez 1803 tarihli Marbury v. Madison davasında, davanın dayandırıldığı kanunların Anayasa'ya uygunluğunun incelenmesine, inceleme neticesinde uygun olmayanların uygulanmamasına karar vermiştir (Gözler, 2004: 21). ABD Yüksek Mahkeme yargıçlarından John Marshall, bu davada anayasanın üstünlüğü ilkesine gönderme yaparak, Amerikan Anayasası'nda açıkça öngörülmediği halde,

anayasaya aykırı yasaların mahkemeler tarafından uygulanmaması gerektiğine hükmetmiştir (Gönenç, 2010: 7).

Yüksek Mahkeme'nin kendine has bir bürokratik yapılanması vardır. Bu yapı içerisinde, mahkemeye işlevlerinde yardımcı olan çeşitli unvanlara sahip memurlar görev almaktadır. Başyargıç danışmanı, katip, kütüphane memuru, şef, raportör, müşavir, küratör, bilgi teknolojileri direktörü ve halkla ilişkiler sorumlusu gibi unvanlar bu kapsamdadır. Baş yargıç danışmanı (müsteşar) baş yargıç tarafından atanmaktadır. Katip, raportörü mahkeme atamaktadır.

1.2.3.2. Federal Temyiz Mahkemeleri

Amerika, federal yargı sistemi içerisinde görev yapan bölge mahkemelerinin kararlarına yönelik temyiz işlerini yürütecek yargı yolları açısından on iki bölgeye ayrılmıştır. On iki bölgenin her birinde, bir temyiz mahkemesi bulunmaktadır. Bu mahkemeler, Yüksek Mahkeme ile federal bölge mahkemeleri arasında bir ara mahkeme niteliğindedir. Eyaletler yargısal açıdan bu on iki bölgeye dağıtılmıştır. Sadece Columbia Bölgesi Temyiz Mahkemesi'nin yetki sahası Columbia Eyaleti'ni kapsamakta, diğer on bir Temyiz Mahkemesi'nin her birinin yetki sahasında (circuit) ise üç veya daha fazla eyalet bulunmaktadır (Akgül, 2008: 120).

On iki Federal Temyiz Mahkemesi'nin yanında, bir de Washington'da, ülke çapında ulusal yargı yetkisine sahip bir Temyiz Mahkemesi bulunmaktadır. Bu mahkeme diğer on iki Temyiz Mahkemesi gibi sadece yargı bölgesi içerisindeki bölge mahkemelerinden gelen davalarla sınırlı değildir. Eyaletlerde görev yapan uluslararası ticaret mahkemelerinden, federal dava mahkemelerinden gelecek davalara bakmakla sorumludurlar (Balo, 2012: 990).

Federal Bölge Mahkemeleri'nden farklı olarak Temyiz Mahkemeleri tek hâkimli değildir. Yani hâkim sayısının altıya ulaştığı Temyiz Mahkemeleri bulunmaktadır (Bilik, 1953: 195). Federal Temyiz Mahkemeleri davalara üç yargıç ile bakmakta ve başlarında bir baş yargıç bulunmaktadır. Alt mahkemelerden gelen davalara bakarlar ve Yüksek Mahkeme'den farklı olarak, bu mahkemelerin temyiz istemini reddetme ve geri çevirme hakları yoktur (Sevinç, 1996: 391). Bölge Mahkemesi'nde davayı kaybeden herhangi bir vatandaş, temyiz mahkemesine yargıcın kanunları doğru uygulayıp uygulamadığını sorabilir. Bunun yanı sıra, Federal Temyiz

Mahkemeleri'ne Ulusal İşçi İlişkileri Kurulu gibi idari büroların kararları hakkında da başvuru yapılabilir (Federal Judicial Center, 2006: 2).

1.2.3.3. Federal Bölge Mahkemeleri

Birleşik Devletler Kodu, Federal Bölge Mahkemeleri'nin toplam sayısını, eyaletlerdeki dağılımını ve bu mahkemelerde çalışacak yargıç sayısını açıkça belirtmektedir (US Code, md. 28, bl. 1, ks. 5). Buna göre 50 eyalette toplam 94 adet Federal Bölge Mahkemesi bulunmaktadır. Yani Amerikan topraklarının bütünü, federal yargı ağı bakımından 94 bölgeye bölünmüş ve her bölgeye bir federal mahkeme yerleştirilmiştir. Bu mahkemelerde 661 yargıç görev yapmaktadır. Federal Bölge Mahkemeleri, kararlarına karşı temyiz yoluna gidilebilen ve genel davalar bakımından ilk derece mahkemeleridir. Özel mahkemelerde görülen birkaç dava dışında bütün davalar Federal Bölge Mahkemeleri'nde görülmektedir (Akgül, 2008: 120). Kendi yetki alanlarındaki federal ceza, hukuk ve idari davalara bakmakla görevlidirler (Balo, 2012: 984)

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYEDE PARLAMENTER SİSTEMİ MEYDANA GETİREN ANAYASALAR VE ANASAYAL SÜREÇTE YAŞANAN SIKINTILAR

Bu bölümde, Türkiye'deki parlamenter sistemi meydana getiren Anayasa süreçleri, Anayasal değişimler ve parlamenter sistemin uygulanmasına bağlı oluşabilecek sorunlar ele alınacaktır.

2.1. TÜRKİYE'DE PARLAMENTER SİSTEMİN OLUŞUMU

Türkiye'nin hükümet sistemleri açısından geçmişine bakılırsa, parlamenter sistemin ana çerçevesi II. Meşrutiyet döneminden bu yana atılmaya başlandığı söylenebilir. O günden itibaren bazı düzenlemeler yapılmıştır. Ancak Türk siyasal hayatında ne yazık ki düzenlemeler yetersiz kalmıştır. Bu nedenle zaman zaman yeni sistem arayışlarına girilmiş; öne çıkan ve en çok tartışılan sistem, özellikle 1980'li yıllardan itibaren başkanlık sistemi olmuştur. Tüm bu tartışmalar gölgesinde çok yakın bir süre önce Türkiye kendine özgü Başkanlık sistemini oluşturmuştur. Çalışmanın bu kısmında parlamentarizme ilk geçiş olarak kabul edilen Kanuni Esasi 'yeden günümüze parlamenter sistemin yenilenme süreçleri ele alınacaktır.

2.1.1. 1876 Anayasası'na (Kanuni Esasi) Göre Sistem: Meşruti Monarşi

Kanun-i Esasi'nin Osmanlı Devleti'nin yönetim sistemi olarak oluşturmaya çalıştığı model 'anayasal monarşi' modelidir. Anayasal monarşi modeli 'meşrutiyet' şeklinde de adlandırılmaktadır. Bu model, bir padişah ile parlamentonun aynı anda var olduğu ve padişahın yetkilerinin anayasa ve seçilmiş yasama organınca (meclis) kısıtlandığı bir idare biçimidir. Zira meşruti monarşi ile Osmanlı Devleti'nin yönetim kademesine ilk defa bir parlamento eklenmiştir. Bu parlamentonun padişahın yetkilerini sınırlandırmadaki konumu her ne kadar tartışmalı da olsa, Kanun-i Esasi'nin Osmanlı Devleti'nde böyle bir eğilimin başlangıcı olduğu mutlaklıdır.

Kanun-i Esasi 12 bölümde toplanmış 119 maddeden oluşmaktadır. 1909, 1914 (2 defa), 1916 (3 defa) ve 1918 yıllarında yapılan değişikliklerle toplamda 7 defa tadil edilmiştir. İçerisinde, her iki meclisin de üçte iki nitelikli çoğunluğu ile değiştirilebileceği karara bağlandığından dolayı katı bir anayasadır.

Kanun-i Esasi'ye göre Osmanlı Devleti sahip olduğu bölgeler ve yönetim yapısına göre şeklen üniter devleti andırmaktadır (Kanun-i Esasi bl. 1, md. 1). Kanun-i Esasi 1. maddesinde şöyle denilmekte Osmanlı saltanatı geleneksel usule uygun olarak Osmanlı kanından canından olan en yaşı büyük erkek evlada –ekber evlat- verilmiştir (Kanun-i Esasi, bl. 1, md. 3). Bu maddede devlet başkanlığının irsî olarak intikal ettiği hükme bağlandığından 1876 Anayasa'sı monarşik devlet niteliğini kabul etmiştir (Gözler, 2000: 19-23). Yine bu maddeden hareketle, Padişah'ın tanrısal yönetme hakkının (divine right) 1876'da da kabul edilen bir kavram olduğu görülmektedir (Devereux, 1963: 63). Padişah'ın kutsallığı ve sorumsuzluğu ile halife unvanına haiz oluşu da Kanun-i Esasi'nin ilk bölümünde vurgulanmıştır (md. 3-5).

Kanun-i Esasi'nin biçimlendirmiş olduğu yönetim modelinde, yasama organı ABD'de olduğu gibi çift kamaralı olarak düzenlenmişti. Meclis-i Umumi; Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusan adlarıyla birbirinden ayrı iki kanattan oluşmaktaydı (Kanun-i Esasi, bl. 5, md. 42). Bu iki kanat eş zamanlı olarak toplanabilmekteydi, bir diğer deyişle biri toplantı halinde değilse diğeri de toplanamamaktaydı (md. 43).

Meclis-i Umumi'nin nasıl oluşturulacağı "*Meclis-i Umumi'nin suret-i intihabına ve tayinine dair Talimat-ı Muvakkate*" adlı belirli süreliğine çıkarılan yönetmelikle kurallara bağlanmıştı (Baykal, 1960: 609-612'den aktaran Kılıç, 2011: 28). Esasen, Kanun-i Esasi'de de meclis ile ilgili detaylı bilgiler bulunmaktadır. Buna göre;

1876 meclisi Heyet-i Mebusun elli bin erkek için bir temsilci seçilerek, seçilen tarafından temsil edildiği meclistir denilerek tanımlanmıştır (md. 65). Dolayısıyla alt meclisin toplam üye sayısı toplam erkek nüfusun elli bine bölümünden ortaya çıkan sonuçtur. Seçilen Mebuslar dört yıl görev yapmak üzere gizli oyla seçilmekte ve yeniden seçilebilmeleri mümkün olmaktadır (md. 66 ve md. 69). Anayasa'nın 68. maddesinde mebus olarak seçilemeyecek olanlar sıralanmışken, seçilebilecek olanlar mezkûr yönetmeliğin 3. maddesinde belirlenmiştir. Seçilecek olanlar güven kazanmış, halk tarafından benimsenmiş, Osmanlı'nın resmi dilini bilen, 25 yaşını atlatmış, hiçbir cinayet ya da siyasi aktörlü suçlarla ilgili yatmamış, cüzi miktarda emlak sahibi olan her Osmanlı'nın Meclis-i Mebusan üyeliğine seçilme hakkı vardı (Kılıç, 2011: 29). Meclis-i Mebusan altı ay içerisinde yeniden açılmak şartı ile padişah tarafından feshedilebilmekteydi (md. 73).

Heyet-i Ayan ise Padişah'ın yasama organına sempati ile bakabilmesi için tasarlanmış gibiydi. Devereux'nün Senato şeklinde adlandırdığı bu meclis, alt

kamaranın kontrolü için oluşturulmuştu. Zira üyeleri padişah tarafından atanmaktaydı (md. 60). Halk tarafından seçilen Mebuslar halkı temsil ederken, padişah tarafından atanan senatörler yasama sürecinde padişahın temsili görevini üstleniyorlardı (Devereux, 1963: 227). Meclis-i Mebus an'ın iki kanadından birini oluşturan Heyet-i Ayan'ın meclis dağılımındaki ye sayısı sınırlandırılarak tüm meclisin üçte biri olarak belirlenmiştir (Devereux, 1963: 229).

Heyet-i Ayan senatörü olarak atanabilmek için kırk yaşına ulaşmış olmak gerekmektedir (md. 61).

Heyet-i Ayan üyeliğine sahip olmanın şartları şöyle sıralanmıştı: Üst düzey yöneticilik kadrolarında yer alanlar, yani; vekillik, ordu mareşalliği, kadı-askerlik, elçilik, din adamlığı ve hahambaşılık gibi görevlerde bulunmuş ve aynı zamanda görevlerinden alınmış olursa da kara ve deniz generallerinden ve yeterli şartları taşıyan arasından uygun bulunanlar atanabilmekteydi (md. 62). Mebuslardan farklı olarak senatörlerin görev süreleri ömür boyu devam etmekteydi (Devereux, 1963: 228).

Meclis-i Mebus an'ın ve Heyet-i Ayan'ın görevleri günümüzde yerel yönetimlerin organları olan meclis ve encümenlerin görevleri gibi ayrılarak anayasada belirtilmiştir. Meclis-i Mebus an kanun ve yönetmelikler ile devletin gelir ve giderlerini görüşmek ve yerine getirilmesini takip etmekte Heyet-i Ayan ise Meclis-i Mebus an'ın yaptığı kanun ve yönetmelikleri inceler onaylar veya gerekirse reddederek Meclis-i Mebus an'a geri göndermiştir (Kılıç, 2011: 28). Heyet-i Ayanın görevleri şöyle sıralanmıştı; alt meclisten gelen kanun veya benzeri mevzuatı içerisinde; din işlerine, padişahın vermiş olduğu hak ve serbestliklere, Kanun-i Esasi maddelerine, Devlet'in bütünlüğüne, ülkenin iç güvenliğine, genel ahlâka helal getirebilecek bir şeyin olup olmadığını incelemektir (md. 64).

Kanun yapmada izleği yol bakımından Meclis-i Umumiye yakın bir sürece tabi tutulmuştur. Heyet-i Vükela'da tanzim edildikten sonra, Şurayı Devlet'e fikir alışverişi yapılarak hazırlanacak kanun tasarıları, evvelden Heyet-i Mebusan'da ve akabinde Heyet-i Ayan'da incelenip uygun görülmesinin ardından, kanunlar Padişah'ın onayı ile emir verilirse, yürürlüğe girer. Bahsedilen Heyetlerin herhangi birinde olumsuz karar alınırsa kanun tasarısı, o yılın toplantı dönemi boyunca tekrardan gündeme alınamazdı (md.53-54). Bu konuda modern anayasalar bakımından çelişki olarak dikkat çeken noktalar, meclisin kanun tasarısı hazırlama yetkisinin kısıtlı olması ve padişahın onaylamadığı kanunların meclis tarafından yeniden gönderilememesi, yani padişahın vetosuna karşı direnememesidir.

Kanun-i Esasi'ye göre yürütme organı, Padişah, Sadrazam, Şeyhülislam ve bugünkü bakanlar kurulunun ilk örneği olan Heyet-i Vükela'dan oluşmaktaydı. Padişah yürütmenin başı ve teorik olarak da kendisidir (Cin ve Akyılmaz, 2003: 470'den aktaran: Karakoç, 2006: 129). Yürütme organı içerisinde bulunan diğer unsurlar olan Sadrazam, Şeyhülislam ve vekiller, Padişah tarafından atanır (md. 27) ve yine Padişah tarafından görevden alınabilirlerdi. Heyet-i Vükela'da görüşülecek konular; 'izne tabi olanlar' ve 'izne tabi olmayanlar' şeklinde ikiye ayrılmaktaydı. İzne tabi konularda Padişah'ın görüşüne başvurularak görüşme izni alınması gerekirdi (Karakoç, 2006: 131). Heyet-i Vükela, Anayasa'da belirtilen bazı durumlarda 'yasa hükmünde geçici düzenleme' çıkarma yetkisine sahipti (md. 36).

Kanun-i Esasinin ardından çıkarılan ilk Teşkilat-ı Esasiye Kanunu Kanun-i Esasiden yenilikleri ve içeriği bakımından ileri düzeydedir, 1961 ve 1982 yıllarında oluşturulan Anayasalarla hemen hemen aynı konumdadır. Aynı zamanda Batı Avrupa devletlerinin birçoğuyla yarışabilir niteliktedir (Gözler: 2005).

Kanun-i Esasi'de 1909 yılında yapılan değişiklikler sisteme parlamenter sistem benzeri denilebilmesine büyük ölçüde katkı sağlamıştır. Çünkü artık padişah bakanları değil, parlamenter meşrutiyetin bir gereği olarak sadece sadrazamı belirleyebilecekti (Eroğul, 2010: 93). Sadrazam da, bizim için şuan geçmişte kalan parlamenter sistemdeki başbakanın yaptığı gibi, bakanlarını belirleyerek padişahın onayına sunabilecekti Aynı zamanda Padişah meclisten güvenoyu alabilecek birini sadrazam olarak atayabilecekti. 1909 değişiklikleri sonrasında Heyet-i Vükela'yı yürütmenin asli unsuru konumuna taşıdığı belirtilmektedir (Gözler: 2005).

1909 değişiklikleri, aynı zamanda, Padişah'ın parlamento ile ilgili yetkilerini, parlamentarizm yararına, önemli ölçüde kısıtlamaktaydı. Bununla birlikte, kanun teklif etmek için Padişah'ın iznini alma şartı kaldırılıyordu. Padişah'ın kanunlarla ilgili elinde bulundurduğu 'mutlak red' yetkisi padişahın kesin çizgileri yıkılarak 'geciktirici ve zorlaştırıcı red' yetkisi ortaya çıkarılıyor, Padişah'a kanunları ancak iki ay beklebildikten sonra onaylama veya meclise geri gönderme hakkı tanınıyordu. Meclis, modern uygulamada olduğu gibi, kanunu üçte iki çoğunlukla onaylayarak Padişah'ın vetosunu aşabiliyordu. 1909 tarihinden itibaren Türkiye'de parlamentarizme geçişin başladığı, Padişah'ın yasama ve yürütme erkleri üzerindeki mutlak egemenliğinin son bulduğu söylenebilir.

2.1.2. 1921 Anayasası'na (Teşkilat-ı Esasi) Göre Sistem: Meclis Hükümeti

1921 Anayasası yedi başlık altında bir araya getirilmiş yirmi üç maddeden oluşan bir çerçeve anayasadır (Özer, 2010: 18). Anayasa maddelerinin çoğunluğu taşra teşkilatını açıklamaktadır. Aşağıda görüleceği üzere, yargı organının niteliğini ve bakanların seçim usulünü belirlemeyecek kadar uzun tutulmamış bir Anayasa'da, taşra birimleri ile ilgili ilginç detayların düzenlenmesi dikkat edilecek bir durumdur. Bu nedenle, bu Anayasa'nın adem-i merkeziyet ilkesine ve yerel yönetimlere çok önem verdiği ifade edilmektedir (Gözler, 2007: 33).

1921 Anayasası'nın uygulandığı dönemde, Türk devleti 'meclis hükümeti sistemini' kullanmıştır (Özer, 2010: 133). Meclis hükümeti sisteminin ilk göz önündeki özelliği yasama ve yürütme iktidarlarının mecliste toplanmasıdır (Turhan, 1991: 456). Bu özellik, 1921 Anayasa'sının ikinci maddesinde şöyle ifade edilmiştir: "Yürütme; yasama içerisinden çıkmakta ve mecliste toplanmaktadır (md. 2). Aynı zamanda bu Anayasa, "Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafınca idare edilir ve hükümeti Büyük Millet Meclisi Hükümeti ismini taşır (md. 3)" ile idari teşkilatlanmanın başı olarak da meclise atıf yapmaktadır.

Üyelerin seçimi 4. maddede şöyle ifade edilerek milletin temsilcisi meclis üyeleri millet tarafınca seçilmiş temsilcilerden oluşmaktadır (md. 4). Seçim usulüne göre, iki senede bir kez yapılmakta ve seçilen temsilcilerin görevi iki sene olup, tekrardan seçilmeleri mümkün olmaktadır (md. 5). 1921 Anayasası'nda milletvekilliğine seçilebilmeyi kıstaslarla sınırlayan herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. 1921 Anayasası ile çelişmeyen Kanun-i Esasi maddelerinin geçerli olduğu bilindiğine göre, seçilebilme şartları olarak Kanun-i Esasi hükümleri akla gelebilir. Gerçek anlamda Anayasa kısa ve fazla detaycı olmadığından hala içerisinde Kanun-i Esasi'yi barındırmaktadır.

Meclis hükümeti sisteminin bir gereği olarak, Anayasa devlet başkanlığı makamını ele almamıştır. devle Başkanlığı yetki ve sorumlulukları meclis içerisinde seçilmiş Başkana verilmiştir (Gözler, 2007: 32). Seçilmiş Başkan Büyük Millet Meclisi yerine imzaya ve kurul kararlarını teyitlemeye yetkilidir. Bakanlar Kurulu üyeleri, içlerinden birini kendilerine Başkan seçmektedir. Fakat, Büyük Millet Meclisinin başı, Başbakan olmadığından Bakanlar Kurulu'nun da başıdır (md. 9). Anlaşıldığı üzere Başbakanlık makamının görevini de Meclis Başkanı yürütmektedir.

Üç yüz elliye yakın üyesi ile Büyük Millet Meclisi'nin yürütme işlerini görebilmesi imkânsız olduğundan 25 Nisan 1920'de Kuvve-i İcraiye oluşturulması kararlaştırılmıştır (Turhan, 1991: 457).

1876 Anayasasında 1909 yılında yapılan değişiklikler meşruti monarşiyi büyük ölçüde parlamenter sisteme doğru kaydirmiştir. Aynı şekilde, 1921 anayasasında da, 1923 yılında, meclis hükümeti sistemini parlamenter rejime doğru yönelten önemli yenilik ve değişiklikler yapılmıştır. Şöyle ki, devletin şekli cumhuriyettir diye açıklanmış (md. 1) ve Cumhurbaşkanı'nın seçimi hükme bağlanmıştır (md. 10). 12. maddede açıklandığı gibi Bakanlar birere bir halkın temsilcisi olan meclis içerisinde seçilmeyecek, Bakanlar parlamenter sisteme uygun olarak Başbakan tarafından belirlenecek Devlet Başkanı yani Cumhurbaşkanının onayı ile göreve başlayacaktır (Ay, 2004: 3).

Parlamenter sisteme olan bu yönelim ve değişimleri açıklamak adına Cumhuriyet Dönemi'nin ele alınması yararlı olacaktır.

2.1.3. Cumhuriyet Dönemi Anayasalarına Göre Sistem (29 Ekim 1923)

29 Ekim 1923 tarihinde cumhuriyet rejimi kabul edilirken 1876 Anayasası kısmen, 1921 Anayasası ise tamamen yürürlükteydi. Meclis hükümeti sistemi ve kuvvetler birliği anlayışı üzerine inşa edilmiş olan mevcut anayasa, doğal olarak, ihtiyacı karşılamada yetersizdi. Çünkü artık devlet başkanlığı kurulmuş, bununla birlikte yasamadan ayrı bir yürütme organı ortaya çıkmıştı. Yani, kuvvetler birliği var olsa da, görevler ayrılığı anlayışı gündeme gelmişti. Dolayısıyla, cumhuriyet rejimi ile uyum sağlayabilecek yeni bir anayasa ihtiyacı belirmişti. Bunun üzere de, cumhuriyet dönemi anayasalarına 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye ile giriş yapılmıştır.

1924 Anayasası'nın hazırlanış süreci, Kanun-i Esasi Encümeni'nin, önceden düşünülmüş herhangi bir plan veya projeye bağlı kalmayarak Anayasa tekliflerini meclise sunmasıyla (Tanör, 1998: 290'dan aktaran Akın, 2006: 5) ile başlamıştır. Komisyon temsilcisi Celal Nuri Bey'in 9 Mart 1924 günü başlangıcı olan genel kurul müzakerelerindeki konuşmasından yola çıkılırsa Anayasa şeması yapılırken, Polonya Anayasa'sından faydalanılmıştır (Mumcu, 1986: par. 10). Encümen'in hazırladığı bu tasarı, bazı önemli yenilikler yapılarak, Büyük Millet Meclisi'nde 20 Nisan 1924 günü kabul edilmiştir. Altı bölümde toplanmış yüz beş maddeden oluşan bu anayasa 1928,

1931, 1934, 1937 (2 defa) tarihlerinde olmak üzere beş defa değiştirilmiştir (TBMM: t.y.).

Cumhuriyet döneminin ikinci Anayasası 1961 Anayasası'dır. Bu anayasa, 27 Mayıs 1960 tarihli askeri müdahalenin ardından oluşturulan anayasal düzeni olarak bilinmektedir. 13 Aralık 1960'ta kurulan kurucu meclisin bir kanadı olan Temsilciler Meclisi'nin içerisinde seçilen 20 kişilik komisyon tarafından düzenlenmiştir. Temsilciler Meclisi ve Milli Birlik Komitesi'nin her ikisinde de görüşülerek son hali verilen tasarı kurucu meclisin birleşik toplantısında 260 kabul ve 2 çekimser oy ile kabul edilmiştir. 9 Temmuz 1961 tarihinde gerçekleştirilen referandumda % 38,5'e karşı %61,5 evet oyu ile onaylandıktan sonra 20 Temmuz 1961'de Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Altı kısımda toplanmış 157 maddeden meydana gelmektedir. Diğer Anayasalara kıyasla katı ve detaylı bir anayasadır. Fark edilecek özelliği ise, kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi için Anayasa Mahkemesi'ni kurmuş olmasıdır. Cumhuriyet döneminin üçüncü Anayasası, halen yürürlükte olan 1982 Anayasası'dır. Bu Anayasa da bir askeri müdahale sonrasında 1961 Anayasası gibi meydana gelmiştir.

1982 Anayasası'nın gözle görülür bir kısmı, Konsey kanunlarının Anayasaya dönüştürülmesiyle oluşturulmuştur (Ayan, 2007: 8). 1961'deki gibi çeşitli dolaylı teklif görüşmeler yapılmamıştır. Ama tabii ki fikir alışverişleri yapılmıştır. 29 Haziran 1981 tarihli kanunla Danışma Meclisi ve Milli Güvenlik Konseyi'nden meydana gelen Kurucu Meclis kurulmuştur. Bu meclisin en önemli görevi yeni anayasayı hazırlamaktır (Gözler: 2004). Kurucu Meclis tarafından hazırlanan Anayasa, 18 Ekim 1982'de halkoylamasına sunulmak üzere Kurucu Meclis'te kabul edildi. 7 Kasım 1982'de gerçekleştirilen halkoylamasında yüzde doksanın üzerinde bir oyla kabul edildikten sonra, Kasım 1982 tarihinde Resmi Gazete 'de duyurularak yürürlüğe girmiştir (TBMM: 2011). Kazuistik yani detaylı bir anayasadır. Kanunlardan farklı bir yöntemle değiştirilebileceği için katı bir anayasadır. Yedi bölümde toplanmış 177 maddeden müteşekkildir. Burada dikkat edilecek bir husus da Anayasaların, şartlar ve gelişimlere göre madde ve içerik bakımından da detaylı bir hale gelmesidir.

2.1.4. 1924 Anayasası: Karma Hükümet Sistemi

1924 Anayasası ‘kuvvetler birliği fakat görevler ayrılığı’ şeklinde adlandırılabilcek bir karma hükümet sistemini benimsemiştir. Bu karma hükümet sistemi, bir önceki anayasal sistem olan meclis hükümeti sistemi ile parlamenter sistemin bir nevi karışımını ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle, 1924 Anayasası her iki sistemi de çağrıştıran hükümleri içerisinde barındıran bir anayasadır.

1924 Anayasası’na göre, milleti sadece meclis temsil eder egemenlik hakkını yerlerine kullanır (md. 4). Yine, yasama yetkisi ve yürütme yetkisi Büyük Millet Meclisi’nde toplanmaktadır (md. 5). Temsilciler Meclisi, seçimle gelen yönetimi her vakit denetleyebilmekte, isterse düşürebilmektedir (md. 7, fk. 2). Bu üç madde 1924 Anayasası’nın meclis hükümeti sistemine delalet eden maddeleri olarak gösterilmektedir (Gözler, 2000: 57-75). Özellikle beşinci madde bunun en bariz göstergesidir. Görüleceği gibi, meclis sadece yasama yetkisi değil, aynı zamanda, yürütme yetkisinin de toplandığı organdır. Ayrıca, parlamenter sistem tam anlamıyla oluşturulmadığından seçilmiş yönetimin halkın temsilcisi olan meclise karşı bir kozu bulunmamaktadır. Yani meclis hükümeti feshedebilmesine rağmen, hükümet meclisi feshedemez. Meclis üstün bir durumdadır. Bu durumda hükümet, kuramsal açıdan son derece güçsüzdür (Mumcu, 1986: 383-399).

1924 Anayasası’nda açıklandığı üzere, Meclis, yürütme erkini kendi içerisinde seçtiği Cumhurbaşkanı ve onun görevlendirdiği Bakanlar Kurulu vasıtasıyla kullanmaktadır (md. 7, fk. 1). Önceden Başbakan Bakanlar Kurulu içerisinde seçilerek aynı zamanda Meclis Başkanlığı yaparken şuan Bakanlar Kurulunun başı, Cumhurbaşkanı tarafından Meclis üyeleri arasından göreve getirilmektedir. Öteki bakanlar Başbakanca meclis üyeleri arasından seçilip tamamı Cumhurbaşkanı tarafından onandıktan sonra Meclise sunulmaktadır (md. 44, fk. 1-2). İşte bu maddelerde 1924 Anayasası’nın parlamenter sisteme kayışının göstergeleridir (Gözler, 2000: 57-75). Çünkü yedinci maddede görüleceği gibi, Meclis beşinci maddede kendisine verilen yürütme yetkisini tek başına icra edemeyeceğinden Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu’na ihtiyaç duymaktadır. 1921'deki gibi Bakanları seçme ve bir çok yetki sadece Meclis Başkanı’na yüklenmemiştir. Kırk dördüncü maddede ele alınan başbakan ve bakanların atanma usulü günümüzün parlamenter sisteminin bir gereğidir.

Son olarak, parlamenter sistemin önemli özelliği olan, ‘hükümetin kolektif sorumluluğu’ ilkesi kırk altıncı maddede açıkça kabul edilmiştir (Özbudun, 1989: 11).

Yasama görevi, özel kanunda açıklandığı üzere milletin temsilcisi olan Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne verilmiştir. Milletvekili seçilme şartları şöyledir; Milletvekili seçilebilme yaşı otuz idi (md. 11). Milletvekili seçimleri her dört yılda bir yapılmaktaydı ve milletvekilleri için yeniden seçilebilme mümkündü (md. 13, fk. 1-2). 1921’de seçimler iki yılda bir yapılırdı. Meclis, her yıl Kasım ayında herhangi bir çağrıya ihtiyaç duymaksızın toplanmaktaydı (md. 14). Milletvekillerinin yasama dokunulmazlığı ve yasama sorumsuzluğu bulunmaktaydı (md. 17). Milletvekili tekrar seçilebilme durumu hala söz konusudur.

Anayasanın yirmi altıncı maddesinde yasama organının görevleri şöyle sayılmıştır. Buna göre; kanunları koymak, kanunlarda değişiklik yapmak, kanunları; yorumlamak, kaldırmak, devletlerle antlaşma ve barış yapmak, savaş ilan etmek, devletin bütçe ve kesin hesap kanunlarını incelemek ve onamak, para basmak, tekelli ve akçalı yüklenme sözleşmelerini ve imtiyazları onamak ve bozmak, genel ve özel af ilan etmek, cezaları hafifletmek ve değiştirmek, kanun soruşturmalarını ve kanun cezalarını ertelemek, mahkemelerden çıkıp kesinleşen ölüm cezası hükümlerini yerine getirmek gibi görevler meclisin sorumluluğundaydı.

1924 Anayasası’nın yürütme başlıklı üçüncü bölümünde belirtilen, yürütme erkinin unsurları olan Cumhurbaşkanı ve bakanlar kuruluna ilişkin esaslar yürütme erkinin yapısı hakkında fikir vermektedir. Seçilen Cumhurbaşkanı kanunları gerekçesiyle geri gönderebilirdi meclise. Meclis geri gönderilen kanunu yeniden belli bir çoğunlukla tekrar kabul görürse, Cumhurbaşkanı kanunu yayınlamak zorundadır (md. 35, fk. 2-3). Burada, vetolara değinilmiştir.

Yürütme erkinin bir diğer unsuru olan bakanlar kurulunun oluşum süreci, Cumhurbaşkanı’nın meclis üyeleri arasından uygun gördüğü bir ismi başvekil olarak ataması ile başlar. Diğer bakanlar Parlamenter Sistemdeki gibi seçilmektedir. Böylelikle bakanlar kurulu belirlenmiş olmaktadır. Belirlenmiş Bakanlar Kurulunun şöyle yetkileri bulunmaktadır. Kanun teklif etme yetkisi bulunmaktadır (md. 15). Ayrıca, Danıştay incelemesinden geçirilmiş olmak şartı ile tüzük çıkarabilmekteydi (md. 52). Son olarak, 1924 Teşkilât-ı Esasîye Kanununda yürütme kanadının Parlamenter Sistemdeki gibi açıklandığı görülmektedir (Gözler, 2000).

Yargı alanıyla ilgili, Anayasa’da dikkat çeken husus, yasama ve yürütmenin birer görev olarak zikredilmesine rağmen, yargının bir erk/kuvvet olarak adlandırılması

olmuştur. Zira Tanör'e göre, bu ayrıntı yargının yükseltildiğine işaret etmektedir (Tanör, 1992: 254'ten aktaran Gözler, 2000). 1924 Anayasası'nın yargı anlayışı, Tanör'ün düşüncesini desteklercesine, 'bağımsız mahkeme' olgusu üzerine inşa edilmiştir. Yargıçlar, bir nevi bağımsızdırlar. Ancak kanun hükmüne bağılıdırlar (md. 54). Yargıçlar, kanunda gösterilen usuller ve haller dışında görevlerinden çıkarılamazlar (md. 55).

Yargı başlığı altındaki bölümün önemli bir kısmı Yüce Divan'ı açıklayan maddelere ayrılmıştır. Bilindiği gibi, o dönemde Anayasa Mahkemesi henüz yoktur. Bu nedenle de, Yüce Divan Anayasa Mahkemesinin görevini yerine getirmek için seçim dönemi için seçilirdi ve yeniden seçilebilmesi mümkündü (md. 31). Teorik olarak sembolik yetkilerle donatılan Cumhurbaşkanı devletin başıydı (md. 32). Cumhurbaşkanının meclisin çıkardığı kanunlar üzerinde 'mutlak ve zorlaştırıcı' veto yetkisi bulunmamaktaydı (Gözler, 2000). Yüce Divan on biri Yargıtay, onu ise Danıştay başkan ve katılımcıları içerisinden seçilecek üyelerden oluşmakta, bir başkan ve on dört üye ile toplanıp, salt çoğunlukla karar vermekteydi. Artan altı üye ise yedek üyelerdi (md. 62-63).

2.1.5. 1961 Anayasası: Zayıf Yürütme Erki ile Parlamenter Sistem

1961 Anayasası, bir önceki anayasanın kurmuş olduğu karma sistemden vazgeçerek, saf parlamenter sistemini inşa etmiştir (Uluşahin, 2011: 31). Bu hükümet sistemi "Westminster Tipi Parlamenter Sistem" şeklinde de anılmaktadır (Ay, 2004: 4). Evvelki anayasalara göre, kuvvetler birlikteliği bırakılarak kuvvetlerin yumuşak ayrılığına yaslanmış İngiliz tipi bir parlamenter sistemi kabul edilmiş ve Cumhurbaşkanı mertebesi buna paralel olarak şekillendirilmiştir (Asilbay, 2013: 258). Zira bu anayasal sistemin özelliği yürütme organına zayıf bir statü vermesidir (Kuzu, 1992: 216). 1961 Anayasası'nın bir önceki anayasadan ayrıldığı noktaların sıralandığı bir metinde, onun, kuvvetler ayrılığı ve kontrol/denge sistemi prensibine dayalı olduğu ifade edilmektedir (Hazama, 1996: 317). Yasama yetkisi halkın temsilcisi meclistedir. Bu yetki başka bir mertebeye bırakılamaz (md. 5). Yürütme görevini, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu üstlenmektedir (md. 6). Cumhurbaşkanı, halen, yürütme işlevini bakanlar kurulu ile paylaşmakta, fakat onların otoritesi artık yasama organından değil anayasadan kaynaklanmaktadır (Szyliowicz, 1963: 372). Yani Bakanlar Kurulu

Anayasasal dayanağa sahip olmuştur. Yargı yetkisi, kiseye bağlı olmayan mahkemelere verilmiştir (md. 7). Görüldüğü gibi, bu Anayasada da yasama ve yargıdan yetki olarak söz edilirken, yürütme görev şeklinde açıklanmıştır. Tanör'ün 1924 Anayasası özelinde yaptığı yorumun bir benzeri bu Anayasa için de getirilmiştir. Yetki ve görev şeklindeki bu isimlendirme farkının, yasama, yürütme ve yargının eşit olmadığı görüşünün desteklenmesinde kullanıldığı görülmektedir (Szyliowicz, 1963: 372).

Yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne tevdi edilmiştir. Söz konusu anayasa ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti, ilk defa çift kamaralı meclis sistemini kullanılmıştır. TBMM; Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senato'sundan oluşmaktadır (md. 63). Üst meclisin yasama sürecini yavaşlatmak üzere tasarlandığı bu iki meclisli yapı, oluşturulmaya çalışılan kontrol sisteminin bir sacayağıdır (Szyliowicz, 1963: 364). Mümtaz Soysal Türkiye'de ikinci meclis ihtiyacını doğuran başlıca üç sebebe işaret etmektedir:

“1) Tek parti haline dönmeğe çok müsait olan ve bu yoldan meclis tahakkümüne yol açan bir sisteme meclis içinde son vermek

2) Bütün halkın seçmen olmasından ve seçilme hakkını haiz bulunmasından ortaya çıkan meclis seviyesini yükseltmek ve kamu hizmetleri ihtiyaçlarını kavrayacak kudretli ve seviyeli bir parlamento meydana getirmek

3) Meclisin kamu hizmetleri teşkilatı ve personeli, idare üzerinde bilgi ve tecrübe noksanlığı, şahsi nüfuz ve ihtiras arzularıyla yapmak istediği ve yaptığı tazyiklere son vermek” (Soysal, 1969: 47).

Millet Meclisinin üye sayısı, üyelerin seçilme şartları 1961 Anayasasında şöyle sıralanmıştır:

Diğer anayasalardan farklı olarak 1961 Anayasasında üye sayısı arttırılarak Millet Meclisi genel oyla seçilen dört yüz elli milletvekilinden kurulur denilmiştir (md. 67). 1961 Anayasası'na göre, milletvekili seçilebilme yaşı otuzdur (md. 68). Üyeler dört yılda bir seçilir (md. 69). Cumhuriyet Senatosu, genel oyla belirlenen yüz elli üye ile Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen on beş üyeden oluşur (md. 70). Cumhuriyet Senatosu üyeleri altı sene için seçilirler ve aynı aday tekrar seçilebilir (md. 73). Cumhuriyet Senatosunun Cumhurbaşkanı tarafından göreve getirilen üyeler üçte biri her iki senede bir yenilenir (md. 73, fk. 2).

1921 Anayasasında açıklandığı gibi meclisin yetkileri kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak, Devletin bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip

kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkilerindedir (md. 64). Ancak şunu belirtmek gerekir ki, kanun yapım süreci ve meclislerin bu süreçteki yerleri oldukça karışıktır. TBMM'nin diğer görev ve yetkileri milletlerarası antlaşmaları uygun bulma (md. 65) ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin vermektir (md. 66). Ayrıca, parlamenter sistemlerin denetim araçları olan gensoru ve meclis soruşturması gibi mekanizmalarla hükümeti denetleme ve gensoru sonucunda üye tam sayısının salt çoğunluğu ile hükümeti düşürebilme yetkilerine sahiptir (md. 89-90). Meclis denetleme yollarından ilk kez 1961 Anayasasında bahsedilmiştir.

Parlamenter sistemin özelliklerinden biri olan çift kanatlı yürütme organı 1961 Anayasası'nda cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu ayırımında kendisi göstermiştir. (Gözler, 2000: 77-92).

Devletin başı kabul edilen (md. 97) Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından, kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış meclis üyeleri arasından, gizli oyla yedi sene için seçilir. Şuanda 2007 değişikliğiyle Cumhurbaşkanı 5 yıl için üst üste 2 kez seçilebilmektedir.

Cumhurbaşkanı, görevi ile ilgili işlemlerinden sorumlu değildir (md. 98). Bakanlar Kurulu, Başbakan ve bakanlardan meydana gelmekle birlikte, bakanlar milletvekili olma şartlarını taşımak kaydıyla başbakanca seçilip Cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak göreve başlar (md. 102, fk. 1-3). Parlamenter sistemin bir gereksinimi olarak, bakanlar kurulu, göreve başlarken meclisin güvenoyuna ihtiyaç duymaktadır (md. 103).

Parlamenter sistemin bir diğer ayırıcı unsurlarından olan yürütmenin yasamayı fesih yetkisi, bu Anayasa'da, seçimlerin yenilenmesi adı altında düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanı, Başbakan ve meclislerin başkanları ile yapacağı görüşmeler sonucunda bu yetkiyi kullanabilirdi (md. 108). 1961 Anayasası'nın ilk haline göre, Bakanlar Kurulu tüzükler çıkarabilirdi (md. 107). Ancak, zayıf yürütme erki eğiliminin bir kanıtı olarak, Bakanlar Kurulu, kanun gücünde kararname çıkarmaya memur kılınmamıştı. 1971 yılına gelindiğinde, bu eğilimden vazgeçilerek, Anayasa'da yürütmeyi güçlendirecek bir takım değişimler yapılmıştır. Bakanlar Kurulu'na kanun gücünde kararname çıkarabilecek yetkinin verilmesi de bu adımlardan biri olarak ifade edilebilir (md. 64, değ. 20.09.1971).

Yargı bölümü, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı konuları ile başlamaktadır. "Hiçbir organ, makam, merci veya kişi adaletin temsilcisi yargı

organlarına yetkilerini kullanması hususunda emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz (md. 132)” ibaresi ile mahkemelerin bağımsızlığı kayıt altına alınmaya çalışılmıştır. Yargıtay (md. 139), Danıştay (md. 140), Askeri Yargıtay (md. 141) ve Uyuşmazlık Mahkemesi (md. 142) yüksek mahkemeler olarak Anayasa’da sıralanmış ve bu mahkemelerle ilgili esaslar belirtilmiştir.

1961 yılında yapılan Anayasasının yargı ve hâkimlerin kimseye bağlı kalmamasını sağlamak için yaptığı en büyük yeniliklerden biri Yüksek Hâkimler Kurulunun oluşturulmasıdır (Gözler, 2000: 77-92). Kurul, Yargıtay Genel Kurulu’ndan altı, birinci sınıfa ayrılmış hâkimlerin kendi aralarından seçeceği altı ve TBMM tarafından belirlenen altı kişiden olmak üzere toplam on sekiz üyeden oluşmaktaydı (md. 143). Bu Anayasada, Adalet Bakanı oya sahip olmamakla birlikte gönüllü katımcıdır denilerek ‘bağımsızlık’ konusu ile ilintili pek çok sorunu bertaraf ettiği öne sürülmektedir (Özay, 1991: 111).

2.1.6. 1982 Anayasası: Mevcut Parlamenter Sistemin Özellikleri

2007 yılında Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in Cumhurbaşkanlık müddetinin bitmesiyle Türkiye’de tamamen yeni bir Anayasa arayışlarını hızlandıran bir takım gelişmeler yaşanmıştır (Özbudun ve Gençkaya, 2009: 97). Henüz tamamen yeni bir Anayasa hazırlanamamış fakat bu gelişmeler bağlamında Anayasa’da önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu yüzden, 1982 Anayasası sistem bakımından değerlendirilirken, Anayasa’nın yürürlükte olduğu otuz dört yıllık süreç, genellikle 2007 öncesi ve sonrası şeklinde ikiye ayrılmaktadır. (Heper ve Çınar, 1996: 491). 2007 sonrasının ayrı değerlendirilmesini gerektiren ise, yapılan değişiklik ile Cumhurbaşkanı’nın artık genel seçime dayalı kesin bir meşruiyete sahip olacağı vurgusudur.

1982 Anayasası da, selefi gibi, parlamenter sistemi tercih etmiştir. Ancak bir tepki anayasası olmasından dolayı, sistem açısından önemli farklılıkları da gündeme getirmiştir. Anayasa yazılırken yürütmenin, önceki dönemin aksine, daha güçlü olmasının gerekliliğine inanılıyordu. Bu nedenle de, yürütme erki parlamenter sistemle bağdaşmayacak şekilde şekillenmiştir. Çünkü hükümet yerine Cumhurbaşkanlığı makamı güçlendirilmiştir. Zira parlamenter sisteme uygun bir şekilde yürütmenin güçlendirilmesi ancak ve ancak, yürütmenin esas sorumlu ve yetkili kanadı olan

hükümeti güçlendirmekle mümkün olabilecekti (Duverger, 1986: 90'dan aktaran Hekimoğlu, 2003: 400). Uluşahin bu tanımlamasını, Cumhurbaşkanı'nı yürütme içerisinde bir kanat olmaktan çok, gerektiğinde başbakan ve bakanlar kurulu karşısında kullanabileceği önemli yetkileriyle, ayrı bir 'baş' olarak gösterilmesine dayandırmaktadır. Mümtaz Soysal'a göre de (Soysal, 1997: 193) 1982 Anayasası'nın kurmuş olduğu sistem, yargının denetim mekanizmasını güçlü kıldırmayan bir parlamenter sistemdir.

1982 Anayasası'na göre 1961 Anayasası'nda olduğu gibi yasama yetkisi meclistedir. Bu yetki kimseye bırakılamaz ve aktarılamaz (md. 7). Meclis 1961 Anayasasının aksine iki kanada ayrılmadan beş yüz elli temsilciden oluşmuştur (md. 75). Seçilme şartı olarak 25 yaş öngörülmüştür (md. 76). Meclis seçimleri dört yılda bir yapılmaktadır (md. 77). Meclisin görevleri şunlardır:

Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar kurulunu ve bakanları denetlemek, bakanlar kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; Bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; Para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; Milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak; Meclis üye tam sayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir (md. 87). Yürütme erkini Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu yerine getirir (md. 8).

Görüldüğü üzere, önceki anayasalardan farklı olarak, ilk kez yürütme, görev değil yetki şeklinde nitelendirilmektedir. Bunun tesadüfi ihtimali düşüktür. Özellikle de, yürütmenin yetkilerinin artırılması uzak görüşlülüğü ile yazılmış bir anayasa söz konusu olduğundan, yürütme yetkisi ve görevi ifadesi anlamlıdır.

Siyaseten sorumsuz olan Cumhurbaşkanı, ancak kırk yaşını doldurmuş, yükseköğretim mezunu olarak milletvekili seçilme şartlarına uygun olması durumunda seçilmektedir (md. 101). 2007'de yapılan anayasa değişikliği öncesinde Cumhurbaşkanı, TBMM'nin üye tamsayısının üçte iki çoğunluğunun gizli oyu ile seçilirdi. Aynı değişiklikle, yedi sene olan cumhurbaşkanının görev müddeti beş seneye düşülmüş ve iki dönemle kısıtlı olmak şartı ile yeniden seçilebilme mümkün kılınmıştır (Uluşahin, 2007: 30'dan aktaran Uluşahin, 2011: 33).

Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi, Uluşahin'in aksak/bozulmuş parlamentarizm şeklinde adlandırdığı sistemin yeniden adlandırılabilmesinin önünü açmıştır. Şöyle ki, 2014 yazında yapılmış olan Cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra

Türkiye’de aksak/bozulmuş bir yarı-başkanlık sistemi, fiilen, yürürlüğe girmiştir. Çünkü bir siyasal rejim ve onu tesis eden anayasa şu üç bileşeni içerdiği takdirde yarı-başkanlık sistemi olarak adlandırılabilir (Duverger, 1980: 166):

- Cumhurbaşkanı genel oyla seçilir;
- Cumhurbaşkanı oldukça önemli yetkilere sahiptir;
- Cumhurbaşkanı’nın karşısında yürütme ve idari yetkilere sahip olan ve parlamento istediği müddetçe görevde kalabilen bir Başbakan ve bakanlar bulunur.

Sadece Fransa ve Portekiz, yarı-başkanlık sistemi ile yönetilen ülkeler olarak nitelendirilirken, Avusturya, İzlanda ve İrlanda, doğrudan seçimle gelen Cumhurbaşkanlarının yetki bakımından zayıf oluşları nedeniyle, parlamenter sistemle yönetilen ülkeler arasına dâhil edilmişlerdir (Stepan ve Skach, 1993: 9). Yukarıdaki yaklaşımlardan hareketle, Türkiye’de Cumhurbaşkanlarının karakteristik özelliklerine bağlı olarak, sistemin aksak/bozulmuş parlamenter sistem ile aksak/bozulmuş yarı-başkanlık sistemi arasında bir döngüye tabi olacağını öngörmek mümkün görünmektedir. Çünkü 2007 öncesi sistem, zaten Cumhurbaşkanı’na verilen yetkiler nedeniyle, saf parlamenter sistem olarak adlandırılmamaktaydı. Ancak parlamenter sistemle uyuşmayan ya da sisteme başkanlık ve yarı-başkanlık gibi isimler verilecek kadar kuvvetlendirilmiş bir Cumhurbaşkanı’ndan da bahsedilememekteydi (Soysal, 1997: 193). Bununla birlikte, Cumhurbaşkanlarının 1982 Anayasası’nın yüz dördüncü maddesini geniş yorumlamak suretiyle de etkinliklerini daha da pekiştirebilmelerinin önü açıktır (Heper ve Çınar, 1996: 491). İşte bu yüzden, mezkûr maddeyi geniş yorumlama eğiliminde olan halk tarafından seçilmiş Cumhurbaşkanlarının görev yaptığı dönemler, aksak/bozulmuş yarı-başkanlık sisteminin geçerli olduğu dönemler şeklinde tanımlanabilecektir.

Yürütme yetki ve görevinin Cumhurbaşkanı’ndan sonra diğer kanadı olan bakanlar kurulu; milletvekilleri içerisinde iktidar parti veya muhalefet parti saflarından Cumhurbaşkanı’nca seçilen Başbakan, meclis içerisinde veya dışından milletvekili şartlarını taşıyanlar arasından seçilen bakanlardan oluşur. Başbakan tarafından önerilen ve seçilen Bakanlar Cumhurbaşkanı’nca görevden alınabilir (md. 109). Kurulun göreve başlaması, bakanlar kurulu listesinin TBMM’ne sunulmasının ardından Bakanlar Kurulu programının mecliste okunması ve meclisten alınacak güvenoyu ile mümkündür (md. 110). Başbakan, Bakanlar Kurulu’nun başıdır ve devlet

gibi baki olmayan hükümetin yürüttü siyasetten Bakanlar kuruluyla birlikte mesuldür (md. 112). Bakanlar Kurulu, kanunların işleyişini gerçekleştirmek için kanunlara aykırı olmayacak şekilde Danıştay incelemesinden geçirerek tüzük çıkarma yetkisine sahiptir (md. 115). Ayrıca, TBMM'nin vereceği yetkiye dayanarak kanun hükmünde kararname çıkarabilir (md. 91).

1982 Anayasası da 1961 Anayasası gibi hukuk devletinin üzerinde durmuş bunu özellikle yargıya verilen haklarla göstermiştir (Baltacı, 2013: 159). Bu ilke doğrultusunda, yargı bağımsızlığı, teorik olarak, anayasada teminat altına alınmıştır. md. 9'da bağımsız mahkemelere vurgu yapılmış, md. 138' de ise hakimlerin bağımsız oldukları ve hukuka ve ahlaka uygun vicdani, bağımsız kararlar alacakları söylenmiştir.

Yine, hukuk devleti ilkesini pekiştirmek adına, md. 139'da hakimlerin kendi istekleri dışında azlolunmayarak emekliye ayrılmadıkları ve özlülük, ödeneklerine el konulamayacağı şeklindeki hüküm ile hâkimlik ve savcılık mesleği teminat altına alınmıştır. Zira hukuk devleti açısından olmazsa olmaz olan mahkemelerin bağımsızlığı, ancak bu güvencelerle mümkündür (Özbudun, 2010: 380'den aktaran Baltacı, 2013: 160).

Mahkemelerin bağımsız ve baskı altında olmadan görevlerini yerine getirmeleri için ülkeler, yargı mensuplarının atanması, işe alınması disiplin gibi hususlarını gerçekleştirilmesi ve mahkemelerin mali ve idari işlerini yönetmek adına yetkili olan yargı konseyini kurmuştur (Erdem ve Solak, 2009: 124). Bu yargı mensuplarına güvencedir. 1982 Anayasası'nın öngördüğü Yargı Konseyi ise HSYK'dır. Günümüzdeki ismi de HSK'dır. Kurul'un yargı bağımsızlığı bakımından eleştirilen yönleri bulunmaktadır. Örneğin, Adalet Bakanı ve müsteşarının kurul üyesi oluşu bu eleştirilerden biridir. Eleştirilmesine rağmen bu uygulamanın devamını savunanların gerekçesi ise Bakan ve Müsteşarın kurul içinde olmasının bir denge sistemi oluşturmasıdır. Zira onlara göre, bu kurulda bir tek yüksek yargıdan gelmiş kişilerin olması bu kurulu daha güçlü kılmaktadır (TESEV, 2012: 8

2.2. PARLAMENTER SİSTEMİN SORUNLARI

Parlamenter sistem aslında; yürütmenin yasamanın uygun görmesiyle ve yasama içinden seçildiği, yasama tarafından denetimlerinin yapıldığı ve lüzumlu durumlarda sadece yasamaca güvensizlik ovule görevine son verildiği sistemdir.

Fakat anayasaların açıklamalarıyla uygulamaları arasında birçok farklar bulunmaktadır (Duverger, 1986: 10). Mesela yasama erki olarak bulunan meclisten yürütme erki olan hükümeti denetlemesi beklenir. Aynı zamanda yasama ile yürütme erki arasında kuvvetler ayrımının yer almadığı, yani yasama ile yürütmenin iç içe yer aldığı bir sistemde bunun gerçekleşmesi imkansıza çok yakındır. Bunun yanında parlamenter sistemin olduğu ülkelerde teoride verecek olduğu; denetimi sağlayamamıştır. Örnek verilecek olunursa Türkiyenin doksan iki yıllık geçmişinde altmış üç iktidarın değişmesiyle bir buçuk yıla bir iktidarın düştüğü bir istatistik karşımıza çıkmaktadır. Koalisyon iktidarlarının varoluşları neredeyse birer yıl ile sınırlı olduğu görülmektedir. Aynı zamanda demokratik seçimlerin yapıldığı 1950 senesinden günümüze dek tam on sekiz seçimin olduğunu görmektedir. Darbe zamanı da yapılmayan seçimleri de çıktığımızda üç yıla bir seçim düşmektedir.

Çalışmanın ilerleyen kısımlarında parlamenter sistemin sorunlarına yoğunlaşılacak, parlamenter sistemin yapısından kaynaklanan sorunlar ve neden bu çalışma tarafından tavsiye edilmeyen bir sistem olduğu anlatılmaya çalışılacaktır.

2.2.1. PARLAMENTER SİSTEMİN YAPISINDAN KAYNAKLANAN SORUNLAR

Ünlü düşünür Sartori bir sistem var edilirken üzerinde durulması gereken temel sorunun; aktif parlamento denetimiyle, aktif hükümeti yanyana getirmek olduğunu söylemektedir (Sartori, 1997: 11). Çünkü parlamentonun etkili olmadığı yönetimlerde hükümetler denetim yapılmadan karşımıza gelirken, etkili yönetimin olmadığı sistemlerde ise ülkeler baş edilmez hale gelmekte ve istikrarsız bir yapıya dönüşmektedir. Fakat parlamenter sistem Sartori'nin bu görüşünün tersine uygulandığı

yerlerde iki tane varsayım sunmaktadır. ilki; ya hiç işlemeyen ya da ağır işleyen ancak yasamadaki siyasi partilerin kontrolündeki, etkili olmayan yürütme.

ikincisi; yasamayı kontrol altına alarak etkisiz hale getirmiş, herşeyi başbakanın eline bırakmış aşırı kuvvetli bir yürütme. Parlamenter sistemde hükümetlerin etkin ve aktif bir şekilde yer almaları ve başarılı olabilmeleri için yasamanın zayıf ve etki gücü az olması gerekmektedir (Sartori, 1997: 147). Bir ülkede yasamaya karşı hükümet ne kadar güçsüzse parlamenter sistem o kadar mükemmel işleyen bir sistem olarak karşımıza çıkartmaktadır. Fakat iktidarın bu kadar kuvvetli olması önümüze parlamentonun güçsüz olaması ve bu hükümetin denetlenemeyeceği olasılığını karşımıza çıkartmaktadır. Bunun yanında birçok ülkenin halen daha ne sebepten parlamenter sistemi uygulamakta olduğunu yanıtı ise; Otoriter veya totaliter rejimlerden varolmuş olan ülkelerin yeni sistem kuracakları vakit ilk başvuracakları sistem; parlamenter sistem ve onun meclis hükümeti türü olmasında gizlidir (Sartori, 1997: 149). Bir başka hususta parlamenter sistemi kadar rahat kontrol edebilecek başka bir yönetim sisteminin mümkün olmamasından dolayı, parlamenter sistemin sürekliliğinde ısrarcı olmaları da bu sorunun bir başka yanıtı olacaktır.

Parlamenter sistem; yanında yapısal birçok sorunu getirirken, karşılaşılan sorunların bir kaçının birbirleriyle zıtlık barındırmaları birçok yazarın gözünden kaçmaktadır. Parlamenter sisteme getirilen en büyük olumsuz eleştiri istikrarsız, kısa ömürlü hükümetlere neden olmasıdır. Yazarların büyük çoğunluğunun dikkatinden kaçan husus ise parlamenter sistemin aşırı güçlü ve denetlenmesi zor hükümetlere yol açarak, yasamayı bypass etmesidir. Bunun sebebi ise parlamenter sistemin var olduğu ülkelerde genellikle koalisyon hükümetlerinin olmasıdır.

Parlamenter sistem uygulandığında sistem merkezli olarak yaşanan sorunlar; tek parti iktidarları zamanlarında karşılaşılan sorunlar, koalisyon hükümetleri dönemlerinde yaşanan sorunlar, seçim sistemlerinin neden olduğu sorunlar ve katı parti disiplininin kaynaklanan sorunlar olarak önümüze gelmektedir.

2.2.1.1. TEK PARTİ İKTİDARLARINDA YAŞANAN SORUNLAR

Tek parti iktidarı; yasama erkindeki sandalye oranının salt çoğunlunun bir partice kazanılması sonucunda yürütmenin tek bir partice kontrol edilmesidir. Tek parti iktidarında yasamanın çoğunluğu bir parti tarafından kontrol ederken aynı zamanda parti meclisteki çoğunluğunun güvenoyunu alıp hükümet olmaktadır. Bu sürede iktidar partisi yasamada yeterli çoğunluğa sahip olduğu için, ikinci bir partiyle birliktelik yapma gereksinimi duymaz ve iktidar partisinin başı koşulsuz başbakan olmaktadır. Elinde bulundurduğu bu kuvvetten ötürü, Duverger başbakanları “seçilmiş hükümdar” olarak tanımlar (Duverger, 1975: 80).

Parlamente sistemde bir partinin tek başına iktidar olması, koalisyonlardan zarar gören ülkeler için istenen bir şeydir. Tek parti iktidarıyla yönetilen ülkeler koalisyon hükümetlerine kıyasla uzun ömürlü olmaktadır. Bu da koalisyon hükümetlerine kıyasla istikrarlı ve etkin bir hükümet yapısı ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Fakat hükümetlerin uzun süreli olmaları onları etkin bir hükümet yapamaz, bu hususta Sartori “hükümetler hem uzun süreli hem de iktidarsız olabilir” demektedir (Sartori, 1997: 152).

Parlamente sistemlerdeki tek parti dönemlerinde yaşanan sorun; etkin olamama sorunu değildir. Tek parti yönetiminde yaşanan sorun; iktidar partilerinin aşırı etkin ve anayasanın, hukuki sınırların dışında davranmış olmasıdır. Şöyle ki tek parti iktidarı döneminde yasama çoğunluğu olan partinin lideri ile başbakan aynı şahıs olacağından yasamanın yürütmeye bağımlı olması söz konusudur. Yine bu süreçte yasama organından yürütmeyi denetlemesi, bazı durumlarda hükümeti düşürmesi beklenmektedir. Aynı zamanda denetim yapmak imkansızdır. Son olarak yasama tarafından denetlenemeyen ve yasamayı kontrol eden hükümetler belli bir süreden sonra, iktidar partisinin devletleşmesi ve devlet bürokrasisini siyasallaştırması süreci önümüze çıkmaktadır.

2.2.1.1.1. Yürütmeye Bağımlı Yasama

Parlamentarizmin mayasında yasamanın hükümeti “kontrol” ettiği ve hükümetin yasamanın güvenoyuna dayanarak hareket ettiği fikri vardır. Fakat

parlamentar sistemde hükümet kurabilmek için parlamento çoğunluğunu elinde bulundurmaya gerektirir. Yani yasama oylamaları aslında milletvekili oylamalarından çok hükümeti var edecek çoğunluğu belirleme oylamalarıdır. Bu oylamadan nasıl bir netice çıkarsa çıksın hükümetler tek parti veya koalisyon yasamanın bir fotokobisi hükmündedir (Erdoğan, 1993: 39). Hükümeti var eden parti meclis çoğunluğuna sahip ve hükümetler mecliste istediği değişimleri kolaylıkla yapabilmektedir. Bu sebepten parlamenter sistemde hükümetler yasamanın üstünde, yasamalarda hükümetlerin emrindedir (Lijphart, 2014: 28-29).

Fakat hükümetin yasama karşısındaki üstünlüğü hükümetinin iktidarda kalmalarıyla da bağlantılıdır. Bu fikri destekleyen Lijphart parlamentonun koalisyon hükümetleri döneminde kuvvetli, tek parti iktidarları döneminde ise zayıf olduğunu söylemektedir (Lijphart, 2014: 157). Türkiye örneklerinde, yasama ve yürütme arasında kesin bir kuvvetler ayrımı olmadığıdır (Duverger, 1986: 40). Böylelikle tek parti iktidarları döneminde Sartori'nin üzerinde durduğu kuvvetlerin paylaşımı oluşmamaktadır (Sartori, 1997: 137). Şöyle ki bir kuvvetler paylaşımı olsa da bu yine meclis çoğunluğunu oluşturan hükümetin lehinedir. Sonuç olarak tek parti iktidarlarında yasamanın tamamen yürütmenin altına geçmesi durumu olabilmektedir. Bu hususta Burhan Kuzu kuvvetlerin parçalanmasını artık önemsiz olduğunu söylemektedir (Kuzu, 2011: 55). Ancak kuvvetler ayrılığı bugün tamamen uygulanamasa da, bu ayrımın varlığı rejimlerin demokratik çizgide kalmasının olmazsa olmaz şartıdır. Çünkü kuvvetler ayrımının olmadığı ülkelerde çoğulcu demokrasi anlayışını oturtmak imkansızdır. Diğer taraftan tek parti iktidarları dönemlerinde, yasamanın yürütmeden bağımsız yasa yapması da söz konusu olmamakla beraber yürütmenin istediği bir kanunun yasalaşmaması ise neredeyse imkansızdır (Göze, 1995: 445). Yine bu fikrin paralelinde Duverger, iktidar partisinin meclisten istediğini ve kanunları çıkarabileceğini, hukuki üstünlüğünün meclisin yürütmeye olan bu bağımlı halinden hiçbir şey değiştirmeyeceğini söylemektedir (Duverger, 1975: 80).

Bu sistemde meclisten geçen ya da geçmeyen bir kanun, o kanun toplumun yararına uygun olup olmadığı için değil, hükümet partisinin isteği bu yönde olduğu için geçmekte ya da geçmemekte, fayda veya faydasızlık ikinci planda kalmaktadır. Teoride sınırsız yetkiye ve imtiyaza sahip görünen parlamento, pratikte hükümetin kontrolindedir (Özbudun, 1968: 73). Nizamlı ve düzenli iki parti sisteminin

yürütmenin yasama karşısında üst düzeyde olmasına sebebiyet verdiğini öne sürmektedir (Lijphart, 2014: 29). Bu varsayımın haklı yönleri gibi haksız yönleride vardır. Mesela yürütmeyi yasamaya karşısında üstün tutan husus; koalisyon partilerinin ya da tek bir partinin mecliste büyük yere sahip olmasıdır. Hükümet partisinin ya da koalisyon partilerinin yasamayı kontrol etmesini sebep olan şey meclisi meydana getiren temsilcilerin partilerin birer üyesi olmasıdır. Aynı zamanda sert parti disiplinin olması vekilleri temsil ettikleri partilerinin emir ve talimatlarını uygulamaya zorlamaktadır. Bu da Çoğunluk partisinin hem yürütmeye hem de yasamaya hakim olmasına neden olmaktadır. Böylelikle iktidar partisi sert parti disiplini sayesinde parlamento ile hükümet arasında yakın temas oluşur (Duverger, 1986: 45). Kısacası; parlamenter sistemlerde, meclis kilit bir yerde bulunmaktadır.

Meclis; hükümeti başa getirmekte ve görevine son verebilmekte, devlet başkanını seçebilmekte, yasaları oluşturma yetkisini elinde tutmaktadır. Tek parti başa geldiğinde parlamentonun bütün bu yetkilerini hiçbir ortak yola başvurmadan istediği şekilde kullanabilmektedir. Aslında böylece tüm yetkileri elinde tutan partinin lider yani başbakan hem yasama hem de yürütme gücünü elinde bulunduran kişi olarak, üstün yetkilere sahip olacak ve sistem başkanın yönetimine girecektir (Küçükalp, 2001).

2.2.1.1.2. Denetlenemeyen Hükümetler

Kuvvetler ayrılığı ilkesini elinde tutan sistemlerin temel çerçevesinde yürütme görevinin hükümet vasıtasıyla yapılması, yasamanın da yasaları çıkartarak yürütmenin önünü açması ve yürütmeyi belli vasıtalarla dengelemesi vardır. Bunların olması için yasamanın yürütmeden bağımsız katılımcılardan meydana gelmesi gerekli şartlardandır. Ancak parlamenter sistemde istenen güçler ayrımının olmayışı bir kişinin hem yasama, hem de hükümet katılımcısı olmasının önünü açmaktadır (Lijphart, 2014: 153). Ayrıca tek parti iktidarları dönemlerinde, siyasi partilerinin aleyhine rey kullanan vekillerin, partilerince siyasal olarak cezalandırılmaları normal karşılanmaktadır (Göze, 1995: 453). Bundan yola çıkarak Duverger de, meclis çoğunluğuna sahip olmaktan ötürü, hükümetin meclis tarafınca teftiş edilemeyeceği ve gerekmesi halinde düşürülemeyeceğini desteklemektedir. Bir başka hususta meclisten kabine aleyhine karar çıkması ve iktidar partisinin kendi liderini siyasi anlamda zorda bırakmasıdır. Diğer yandan bir sorun daha siyasi partilerin elinde

bulundurdıkları sert parti disiplini kozu mecliste vekillerin kendi partilerinin oluşturdukları hükümetler aleyhine oy kullanmalarını kısıtlamaktadır (Göze, 1995: 447). Başbakan siyasi partisi vasıtasıyla, başkanlığını yaptığı hükümetinin yasama tarafından teftiş edilmesini engelleyecek ve hükümetine karşı bir işlemin meclisten onay almasının önüne set çekecektir (Okandan, 1963: 11). Sonuç olarak iktidar partisi üyelerinin sahip olduğu parlamento çoğunluğu kendi hükümetini teftiş etmemektedir (Kuzu, 2011: 65). Aynı zamanda kötü düşünceli bir siyasi partinin sadece bir seçim kazanarak ülkeyi demokrat ufuktan çıkartma durumuna karşı, parlamenter sistemin aslında hiçbir çözümü yoktur. Bu sistemin eksik ve aksak olduğunun en büyük kanıtıdır (Duverger, 1986: 82), Bu aksaklığa çözüm için, parlamenter sistemlerin bir çoğunda çift meclis bulunmaktadır. Ancak çift meclisin varlığı yanında bir yetki karışıklığını da getirmektedir (Sartori, 1997: 235). Bu kezde bir yetki krizi önümüze çıkartacak ve sistem kilitlenecektir. Türkiye’de İngiltere gibi Westminster sistemi bulunmamaktadır. Fakat tek parti iktidarları döneminde sistem, westminister sistemine yönelmekte, westminister hükümetleri ile aynı seviyelere gelmektedir.

Türkiye’de uygulanan nispi temsil sistemi ve liste usulü, vekilleri partilerine İngiltere’dekinden daha bağlı duruma getirmektedir. Türkiye’de İngiltere’dekinden farklı olarak Cumhurbaşkanı ile Başbakan’ın aynı partiden olması varsayımında, denetlenemeyen ve ayrıca frenlenemeyen bir siyasal güç ile karşılaşılmasıdır (Erdoğan, 1993: 93). Böyle bir durumun neticesinde demokratik yönelim sadece başkanın vicdanına kalmıştır.

2.2.1.1.3. İç İçe Geçen Parti ve Devlet

Devlet politikalarının siyasal iktidarın, siyasi görüş ve düşüncelerine binayen yapılandırılması ve parti görüşlerinin devlet yönetimine egemen olmasıdır. Parti ve devletin iç içe karışması sorunu, devlet başkanının yasamaca seçildiği ülkelerde bulunmaktadır. İktidarda duran bir partinin ilk yaptığı devlet organlarına kendi isteklerine göre atamalarla devleti kendi siyasi politikasına doğru yönlendirmesi son olarakta devlet başkanını makamına da kendi siyasi politikasından birini seçmesiyle devletin bütün heryerine hakim olması durumu vardır. Devlet başkanının halk tarafından belirlendiği –Türkiye gibi- parlamenter rejimlerde ise; siyasi iktidar ile

devlet başkanının aynı siyasi zümreden olması hususunda bu sorun ile karşılaşılabilir.

Aslında başbakanın istediği yasa hukuki olup olmadığına bakılmadan kanunlaşacak, yukarıdan aşağı bütün yargı organlarına da, istediği atama engelsiz bir şekilde yapılacaktır. Bu durumda parti ideolojisine uygun olarak hareket etmeyen bürokratların mesleki ufukları parlak olmayacaktır. Örneğin “Amerikan başkanlık sisteminde eğer parlamento ile başkan uyumlu olursa, başkan ‘devlet benim’ diyebilir” (Erdoğan, 1993: 95) demektedir. Aynı şey parlamenter sistemde mevcuttur. Peki devlet benim kim diyebilir? Meclisce seçilende devlet başkanı mı yoksa başbakan mı? Aslında cevap devlet başkanıdır. Fakat pratikte durum tezatlıklar arz etmektedir (Erdoğan, 1993: 115). Demokrasilerde hükümet etme yetkisi hiçbir zaman tek kişinin eline verilmemelidir (Duverger, 1986: 30).

Devletin ideolojik sahibi diyebileceğimiz merkez, kendilerinden olmayan yani çevreden bir isim geldiğinde sorun çıkartmaktadır (Erdoğan, 1993: 114). Turgut Özal ve Abdullah Gül döneminde yaşanan sorunların merkezinde de bu yatmaktadır. Sonuç olarak şu denilebilir ki; tek partinin elinde bulunan yetkilerle otoriterleşerek siyasi parti ideolojilerine göre devleti yönetmesi parlamenter sistemin krizleridir. Ancak çalışmanın bu bölümünde ifade edilmek istenen şey, bu yöntemlere başvuracak parti veya yönrticilere karşı parlamenter sistemin aciz kalarak, o siyasal gücün bu yollara kaymasını engelleyememesidir.

2.2.1.2. KOALİSYON HÜKÜMETLERİNDE YAŞANAN SORUNLAR

Parlamenter sistemlerde, tek parti iktidarlarının olmadığı durumlarda bu kez koalisyon hükümetleri karşımıza çıkmaktadır. Parlamenter sistemde eğer İngiltere’de olduğu gibi iki partili bir yapı yoksa, genellikle görülen hükümet şekli koalisyon hükümetleridir, bu sebeple parlamenter sistemlerle koalisyonlar ve istikrarsızlık bir arada anılan kelimelerdir. Çünkü koalisyon ortaklarının bir fikir birliğinde uzun süre anlaşmalı kalmaları zor gözükmektedir, bu da koalisyon hükümetlerinin etkin bir yönetim sergileyemeyip yapısal düzenlemeler yapacaklarına, günlük işlerle uğraşmalarına neden olur (Duverger, 1986: 42).

2.2.1.2.1. İstikrarsız ve Kısa Süreli Hükümetler

Parlamentar rejim aslında bir direktuar rejimdir. Direktuar rejim; hiyerarşik ayrıcalıkları olmayan, eşit hiyerarşideki insanların birlikte karar aldıkları bir sistemdir. Ancak direktuar rejimin karar alma sürecindeki birlikte hareket etme zorunluluğu, karar alınma süratını azaltmakta ve yönetimde bir boşluğa sebep olmaktadır (Duverger, 1986: 31). Bu sebeple koalisyon hükümetlerinde koalisyon ortaklarının görüş ve düşünce ayrılıkları hükümetlerin hareketlerini engeller ve ömürlerinin kısa olmasına neden olur (Duverger, 1986: 87). Koalisyonların ömürlerini belirleyen şey; meclisin büyük çoğunluğunu oluşturan koalisyon üyelerinin sayıları arttıkça, bu üyelerin memnun edilmemesinin zor olması böylece hükümetlerin zayıf ve güçsüz düşerek koalisyonların bitip düşmesidir (Lijphart, 2014: 91). Daha evvel değinildiği üzere koalisyon hükümetlerinin normalde ömürleri kısadır ama Lijphart'a göre koalisyon hükümetlerinin ömürlerini daha da kısaltan şey; koalisyon ortağı partilerin, parti kural ve ahlakının olmamasıdır. Fakat artık olarak tek partili yönetimden farklı koalisyon hükümetlerinde meclis yine beklenen düzeyde hükümeti denetleyemese de, koalisyon birliktelikleri birbirleri için "kontrol ve fren" görevi görmektedir ve denetleme görevini nispeten koalisyon birliktelikleri yapmaktadır. Onun için koalisyonun yöneticisi olan başbakan mutlak bir güce hükmedemediğinden, koalisyon ortakları ile karşılıklı anlaşmalar yaparak hükümeti yöneteceklerdir (Duverger, 1986: 87). Diğer taraftan koalisyon hükümetleri etkin bir yönetimin oluşmasına engeldir. Sartori'ye göre Koalisyon hükümetleri ömürlerini uzatmak için; "hiçbir şey yapmadan hareketsiz olarak beklemeleridir", ona göre koalisyon hükümetleri önemli icraatlarını ilk altı ay içerisinde yapabilirler. Çünkü ilk altı ayda ortaklık sürecinde sorunlar yaşanarak ortaklar hareketsiz kalmayı tercih edeceklerdir (Sartori, 1997: 152). Bundan dolayı koalisyon hükümetleri ecelini bekleyen bir hasta gibi yatağında beklemeye başlayacaktır. Parlamentoda parti mevcudu arttıkça koalisyonun oluşma varsayımı da artar. Ancak her partinin bünyesindeki programının olması parlamentodaki özgür fikir ortamını ve koalisyon ortakları arasındaki kenetlenmeyi de zedeler (Duverger, 1986: 45), bu da koalisyonların yok olma sebeplerinden bir başkasıdır.

Koalisyon hükümetleri kısmında şimdiye kadar bir koalisyonun var olduğu savı üzerinden yola çıkılarak parlamentar rejim için belli sonuçlar elde edildi. Peki, bir seçimin ardından oluşan mecliste ya koalisyon oluşamazsa ne olacak sistem bize

nasıl bir yol sunacaktır? Koalisyon oluşturulamaması durumunda ise ilk bulunan çözüm erken seçimdir. Fakat parlamenter sistem hiçbir zaman hükümetin oluşturulacağı garantisini vermez ve hiçbir çözüm seçeneği de sunmaz. Bir tek erken seçim jokerini masaya koyarak meclis üyelerinin bir kez daha seçim yarışına girmesinden çekinip en kuvvetli hükümet adayının güvenoyu almasını bekler lakin vekilin üyesi olduğu siyasi partinin yönetimi koalisyonu veya azınlık hükümetini desteklemiyorsa o vekilin güvenoyu verme varsayımı baya düşüktür. Örneğin; ülkemizde 2015 Haziran soylamalarında dört parti meclise yerleşmiş fakat hiçbir parti tek başına iktidar olacak büyük oy potansiyelini yakalayamamış ve Türkiye on üç yılın ardından ilk kez koalisyon hükümeti durumuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu zamanda hükümet var etme görevi Cumhurbaşkanınca seçimlerden lider çıkan partinin lideri olan Ahmet Davutoğlu'na devredilmiş ve Davutoğlu koalisyonu var etmek için meclise giren tüm partilerle, ülkemizde uzun yıllarca ele alınmadığından unutulmuş bir şey olan, "istikşafi görüşmeleri"ne başlamıştır. Fakat bu konuşmalar ve fikir alışverişinden bir hükümet çıkmamış ve Türkiye erken seçim yoluna gitmiştir. Buzaman zarfında Türkiye altı ay yönetimsiz kalmış seçim hükümeti ile yönetilmiştir. Olandışı durumlar yaşanınca ilk seçimlerde Adalet ve Kalkınma Partisi tek başına çoğunluğu elde ederek çıkmış ve hükümet sorununu altı ayın sonunda çözümlenmiştir. Acaba partiler eski tavrına devam edip çoğunluğu Adalet ve Kalkınma Partisine vermeseydi ne çözüm sunulacaktı? Cevap bellidir, parlamenter sistem bir hükümet oluşturulamaması durumunda hiçbir çözüm seçeneği sunmamaktadır. Sonuç olarak düzenli olarak erken seçime yoluna giden bir demokraside ne istikrardan ne de aktif bir hükümetten söz edilebilir (Sartori, 1997: 154).

2.2.1.2.2. Siyasal Yapı ve Devlet Bürokrasisi Karşısında Zayıf Hükümetler

Koalisyon hükümetinde, azınlığın bir oyu iktidar partisinin bir oyu kadar değerlidir. Çünkü yasaların mecliste Kabul edilmesi için oy birliğiyle bu karara imza atılması gerekmektedir. Eğer biri bahsedilen kanunu veya faaliyeti onaylamıyorsa o yasanın meclisten geçmesi imkansız olacaktır. Karara onay vermeyenlerden biri koalisyon ortaklarından en ufağı da olsa karar bu ortağa karşı alındığı için koalisyon bozulabilir. Bu nedenden dolayı aslında koalisyon hükümetleri buzun üstünde yürümektedir. Heran buz eriyebilir yada kırılabilir. Koalisyon hükümetlerinde

bakanlıklar koalisyon ortağı partiler arasında paylaştırılır. Bu pay edilmiş bakanlıklarda her bakan, başbakanın sözde yönetiminde bir bakanlar kurulunda yanyana gelirler. Fakat bakanların asıl yöneticileri başbakan değil tabi oldukları siyasi partinin liderleridir. Başbakan bir nevi derbeylik sistemi gibi bakanlıkları pay ederek koltuğunda kalmaktadır (Duverger, 1986: 45). Böyle bir durumda başbakanın kendisine göstermelik bağlı bakanlarla hükümeti yönetmesi olanaksızdır.

Başbakanın yönetime devam edebilmesi adına karşılıklı çıkarlarında devam etmesi gerekmektedir yoksa çıkar bağlantısının son bulduğu noktada hükümetin kendisi de son bulacaktır. Bir başka durumda başa gelen bakanlar sürekli değiştiğinden eski kadrolarla çalışmakta yeni politikalar uygulayamamaktadır.

2.2.1.3. SEÇİM SİSTEMİNİN NEDEN OLDUĞU SORUNLAR

Seçim sistemleri mevzusu basit bir mevzu olarak algılansa da aslında öyle değildir. Çünkü seçim sistemleri, verilen oyların sandalye olarak nasıl şekillendiğini belirlediği için (Sartori, 1997: s. 15), kurulacak olan yasamada sandalye pay edilişi hangi seçim sisteminin kullanıldığına bakılarak farklılık gösterir. Seçim sistemleri çoğunluk sistemleri ve nispi sistemler diye iki kısma ayrılmaktadır.

Çoğunluk sistemlerinin; basit çoğunluk, mutlak çoğunluk ve oranlı çoğunluk denilen üç seçeneği vardır (Buran, 2005: 55-67). Nispi temsil sisteminde de meclisteki sandalye sayılarını seçim sonuçları ile orantılı olarak partilere pay etmek (Lijphart, 2014: 60) hedef edinildiğinden “artık oyları” en aza indirmek hedeflendiği için çok sayıda alt sistem oluşturulmuştur. Bunlardan birkaçı; Hare yöntemi, değişmez tek sayı yöntemi, ulusal seçim sayısı, çevre seçim sayısı, Hagenbach-Bischoff yöntemi, d’Hont yöntemi, klasik Saint-Lague, Saint-Lague İskandinav versiyonu, Türk sistemi I ve II gibi sistemlerdir (Buran, 2005: 73-82). Çoğunluk sistemiyle gerçekleşen seçimlerde mutlak oyla kazanacak olandan %50’yi geçmesi beklenir ki bu sistem genellikle iki türlü sistemlerde yapılır. Fakat basit çoğunluk isteniyorsa o vakit seçime girenlerden en çok oyu alan seçimi kazanmış olur (Lijphart, 2014: 175). Fakat sistemlerin anlatımıyla parlamenter sistemde uygulanışı farklılık göstermektedir. Çünkü oylamanın meclise yansması farklıdır.

Çoğunluk sistemine göre nispi temsil sistemleri, çoğunluk sistemlerine kıyasla daha orantılı sonuçlar ortaya çıkartmaktadır (Lijphart, 2014: 174). Ama yine de nispi seçim sisteminin belli uygulamalarında orantısız sonuçlarla karşılaşmak söz konusudur. Diğer taraftan nispi temsil sistemleri, basit çoğunluk sistemleri kadar olmasa da küçük partileri saf dışı bırakan sonuçlar çıkartabilirler (Sartori, 1997: 59-60).

2.2.1.3.1. Seçim Çevresinin Büyüklüğü Sorunu

Seçimlerde seçim çevresinin büyüklüğü seçim neticesi için çok önemlidir. Çünkü varsayılan seçim sistemi ve seçim çevresinin büyüklüğü seçim sonucunu direkt etkiler. Mutlak ve basit çoğunluk sistemlerinde seçim çevrelerinin büyümesi, objektif olmayan seçim sonuçlarına ortam hazırlayacağı için, bu sistemlerde ufak seçim çevreleri uygun iken, nispi temsil usulünde ise küçük seçim çevreleri orantısız sonuçlara neden olmaktadır. Bu sebepten nispi temsil sistemlerinde seçim çevreleri büyürse çıkan netice de o kadar doğru olur. Nispi temsil sisteminde en iyi sonuçlar ülkenin tek bir seçim çevresi olarak görüldüğü sistemlerde çıkmaktadır. Fakat ülkenin tamamının tek seçim çevresi olarak kabul gördüğü sistemlerde bu kez önümüze çok partili ve bölünmüş bir meclis hali çıkacaktır. Bu durumda ise ya meclisten bir hükümet çıkmayacak veya çok partili bir koalisyon çıkacaktır ki bu koalisyonun ömrü uzun olmayacaktır. Bundan dolayı günümüzde nispi-mutlak çoğunluk sistemini, tek temsilcili seçim çevrelerinden geniş bir seçim çevresinde kullanan ülke yok denecek kadardır (Lijphart, 2014: 182).

Peki çoğunluk sistemleri geniş seçim bölgelerinde kullanılırsa nasıl neticelerle karşılaşılır? Bunun cevabı Türkiye’de 1950 ve 1957 yılları arasında başvuru millî bakiye sistemiyle görülebilir. Mesela 1950 yılındaki seçimlerde her memleket bir seçim bölgesi olarak kabul görmüş ve o bölgede en yüksek oyu alan parti o memleketteki bütün milletvekillerini elde etmiştir. Bunun neticesinde 1950 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi %39,6’lık bir oranla 487 vekilin sadece %14’üne denk gelen 69 koltuk elde ederken, Demokrat Parti %55,2’lik oy ile 487 vekilin 415’ini yani meclisteki koltukların %85’ini kazanmıştır (Özgişi, 2014: 67-68). Aynı şekilde 1957 seçimlerinde de sonuçlar benzer olmuştur. Bu nedenden dolayı

çoğunluk sistemlerinin olduğu ülkelerde tek isimli seçim bölgelerinde kullanılmalıdır.

Yani aslında parlamentonun seçiminde seçilen seçim sistemi halkın görüşlerini, fikirlerini ve siyasi eğilimlerini meclise aktardığı kadar başarılı olacaktır. Bu nedenden dolayı doğruluk adına parlamenter sistemlerde seçim sistemi çoğunlukçu olarak kabul görmemelidir.

2.2.1.3.2. Baraj Sorunu

Seçim barajı; yönetimde devamlılığı sağlamak amacıyla, meclise giren küçük partilerin miktarını azaltmak için oy oranı veya kazanılan koltuk miktarı üzerinden getirilen bir sınırdır. Nispi temsil sistemi çok partiliyi meclise aldığı için Alman sistemi buna engellemek amacıyla “Sperrklausel” olarak adlandırdıkları baraj kuralı getirmişlerdir. Barajın sınırı ise ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Örnek verilecek olunursa Hollanda’da bu sayı %0,67, İsrail’de %1,5, İsveç’te ve Norveç’te %4, Almanya ve Yeni Zelanda’da %5’tir (Lijphart, 2014: ss. 184- 185). Ariyetten Türkiye bu sınır %10 iken, son zamanlarda Yunanistan %15’lik baraj şartı getirmiştir.

Birçok yazara göre %5’lik baraj çok yüksek bir sınır olmasını yanında temsilde adaleti de zedelemektedir. Bu söylenirken Türkiye’de var olan %10’luk seçim sınırı büyük partilere bir avantaj sunarken baraj altındaki partileri siyasetten silmeye başlamıştır. Son seçimlerde mecliste yer alan dört büyük partinin oylarının toplamı %97,4 ederken barajın alt kısmındaki 3 büyük parti Saadet Partisi, Büyük Birlik Partisi ve Vatan Partisinin oyları birlikte 1,6 yapmaktadır.

Diğer yönden ülkemizde meydana gelen 2002 seçimlerinde baraj sebebiyle bir tek iki parti mecliste yer almış ve 2007 yılının orta kısmına dek meclis 2 partili şekilde devam etmiştir. Bunlara binayen seçimde %34 ile en çok oya sahip olan Adalet ve Kalkınma Partisi 363 koltuk kazanarak meclisteki koltukların %66’sına egemen olmuşlardır. Öteki yandan seçimden ikinci parti olarak sıyrılan CHP aldığı %19’luk oya karşın 178 milletvekili kazanarak meclis koltuklarının %32’sine sahip olmuşlardır. Bağımsız olarak ise meclise 9 kişi girmiş ve bu adayların aldıkları birleşik oy %1’olmuştur. Türkiye’deki sistemi var edenler nispi temsil sistemini

savunmalarına karşın bunun tersine hareket ederek %10'luk aşırı yüksek bir baraj koyarak, kurdukları sisteme zıtlık oluşturmuşlardır.

Sonuca gelinilirse nispi temsil sistemiyle yapılan seçimlerde öngörülen baraj kuralı, parlamentodaki parti adetini sınırlayarak yönetimde istikrarı elde tutmayı amaçlamaktadır ve bu çıkış doğru bir fikir olarak gözükebilir. Ancak seçim barajları siyaseti belli başlı partilerin çevresinde mahkum edip çok sesliliğe engel teşkil etmektedir.

2.2.1.4. KATI PARTİ DİSİPLİNİNDEN KAYNAKLANAN SORUNLAR

Parti yönetiminin, partinin kudreti sayesinde partilerin katılımcıları ve teşkilatları üzerinde bir emir komuta ilişkisi kurmaları parti disiplininin bir kanıtıdır (Turan, 1968: 80). Parti kuralları derken parti yönetiminin belirlediği siyasi politikalara parti üyelerinin mecburi olarak uymasındır. Parti kuralları en çok şekilde yasama organındaki temsilciler üzerinde önümüze karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenden Duverger katı parti disiplini kavramını; meclisteki vekillerin üzerinde sert bir baskı kuran ve grup kararlarının uygulanmasının zorunlu olduğu sistem (Duverger, 1986: 44) olarak açıklamaktadır. Sert parti kurallarına örnek İngiliz ve Türk parlamentolarının siyasi gruplarıdır. Disiplinli parti sistemi “parlamentarizmin gereklerindedir” (Sartori, 1997: 127). Fakat parti kuralları temsilcileri vasıfsız hale getirmekteyken, parti kuralları nedeniyle temsilciler parti yönetiminin istediği yönde rey kullanmakta, yönetimin istediğini parlamentodan çıkarmaktadır.

Parlamente sistemde hükümetin var olması parlamentodan güven oyu almasıyla başlamaktadır. Eğer ki güven oyu almak istiyorsa hükümet çetin pazarlıklar yapmak zorundadır. Başka bir hususta parti üyeleri eğer ki parti seçim döneminde doğrudan aday listelerini hazırlıyorsa parti yönetimine muhtaçtır (Sartori, 1997: 32). Parti örgütlenmelerinin otoriter bir şekile dönüşmesi o ülkedeki kişi özgürlüklerinin azaldığının ilk göstergesidir (Duverger, 1986: 47). Sartori, bu siyasi grupları elleri ve kuvveti her yere yetişen “ahtapot parti” ve zayıf “körelmiş parti” olarak ikiye ayırır. Sistemde parti sayısının çokluğu ve bu gruplardaki “ahtapot” yapı toplumun her yerine etki ederek, toplumu politikaları ile biçimlendirir. Sartori bu grupları toplumun sosyal ve ekonomik yapısına yayılan ve onu sömüren bir kanser olarak açıklar (Sartori, 1997:

243). Yasama ile yürütme arasındaki kuvvetler ayrılığını kaldıran unsur katı parti disiplindir ve bu husus sistemi hareketsiz hale getiren en önemli unsurdur Duverger, 1986: 45). Partilerde katı parti disiplini varsa, o partilerde; parti içi zayıf demokrasi ve parti yöneticisine karşı sorumlu vekiller gibi demokratik unsurlarla örtüşmeyen durumlar karşımıza çıkabilmektedir.

2.2.1.4.1. Parti İçi Zayıf Demokrasi

Siyasetteki kendini sürekli yenileyen, sorunlara karşı çıkış bulamama, uzun projeler yapamama ve topluma mesafeli olmak gibi birçok sorunun sebebi parti içi demokrasinin yürümemesinden kaynaklanmaktadır (Vural, 2010: 154-155).

Parlamentar sistemde, parti disiplini katı olmasından dolayı parti yönrtimi temsilcileri hem rey kullanmada hem de seçimlerde isimlerinin yer alması açısından tehtit etmektedir. Parti yönetimine kendini borçlu sayan vekil yönetimin yerini sağlamlaştırmakta yönetime göre kararlar alınması için çabalamaktadır. Bir nevi vekil artık itaat etmektedir. Fakat eğer ki parti görüşüne aykırı bir rey kullanırsa vekil hain olarak karşılanmakta, ihraca kadar süreç ilerleyebilmektedir. Vekillerin kürsülerde karşı tarafı ikna için yaptığı konuşmalar, tartışmalar sadece göstermelik anlamlar taşır hale gelmekte, yapılan konuşmalar hiçbir vekilin görüş ve düşüncesini dönüştürememektedir. Sartori parti disiplininin bir tek mecliste oy kullanırken gerekli olduğunu destekler (Sartori, 1997: 244). Fakat vekillerin halkın yararını göz ardı ederek çıkarları için bir yasayı meşrulaştırması pekte uygun değildir (Sartori, 1997: 247). Sonuç olarak vekiller en kısa şekilde parti liderlerine göre şekillenebilmektedir.

2.2.1.4.2. Parti Liderine Karşı Sorumlu Vekiller

Schmitt'e göre parlamento; parti liderlerinin arka tarafında yer alan yönetim organıdır (Schmitt, 2010: 23). Çünkü vekiller liderlerin sözünden dışarı çıkmamaktadır. Siyasi partiyi oluşturan vekillerin seçilme şekli, lider ile aralarındaki ilişkiyi çözümlenmek açısından önemlidir. Ön seçim yapılmadan belirlenen adaylar, parti liderinin kuvvetlenmesine neden olurken, adayların ön seçimle belirlenmesinde partilerin adaylar üzerindeki baskısı en aza inecek (Sartori, 1997: 30) ve adaylar halkla

olan bağlantılarına göre seçilecek ya da seçilemeyecektir. Sistemde kişinin tekrar aday olması partiye olan bağlılığından geçmektedir. Aynı zamanda kişi listede en üst sırada yer alabilmelidir (Sartori, 1997: 29).

Sartori'nin "Caligula'nın atı" dediği Türkiye'de ise "ceketini aday gösterse seçilir" diye adlandırılan parti liderine şartsız, sebepsiz bağlı adayların varlığına neden olmaktadır. Sonuç itibarıyla liderlere bağlı işlerini yürüten vekiller, siyasi karizmalarını yok eder hale gelmiştir. Bundan dolayı vekiller birçok zaman yalancılıkla suçlanmış ve maaşını alıp mecliste gününü gün eden insanlar olarak itham edilmiştir. Tek parti iktidarlarında başbakan, parti disiplini sayesinde herşeyi emir altında tutmaktadır. Böylelikle kuvvetler ayrımı ortadan kaldırılarak muhalif partiler dışarı itilmiş olmaktadır. Diğer taraftan, koalisyon hükümetlerin de ise tersidir. Çünkü koalisyonlarda kişiler kendini bir bakan yardımcısı olarak görmektedir. Onların Kabul etmediği bir şey krize dönüşebilmektedir. Temsilciler burada başbakana karşı kendini borçlu bilmemekte, parti liderlerine karşı sorumlu bilmektedir. Ancak parlamento içinde bir dengeye ya da parlamento üyelerini dengede tutacak bir şeye ihtiyaç vardır (Schmitt, 2010: 63).

Sonuç olarak, parlamenter sistemin uygulandığı ülkelere, sistemin yapısından kaynaklanan birçok sorunu da beraberinde getirdiği görülmektedir. Sistemi uygulayan ülkeler, ya koalisyonlu istikrarsız ya da tek parti iktidarlarıyla başbakanın sistemi tamamen kontrol altına almış olduğu ve tek adamaşmanın önünü açarken halkı da toplumsal zıtlamalara doğru yönlendirebilecek bir yönetim şekliyle karşılaşacaklardır. Diğer yandan yasamadan çıkan yürütmede seçimlerle bir nevi seçilmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla ya çoğunluk sistemine göre seçim yapılacak mecliste koltuk dağılımında orantısızlık yaşanacak ya da nispi sistem kullanılarak orantısızlık ortadan kaldırılacak ve bu kezde koalisyona mahkum bir parlamento oluşacaktır.

3. BÖLÜM

3.1. BAŞKANLIK SİSTEMİ VE TÜRKİYE

Önceki bölümlerde başkanlık sisteminin ABD'de oluşumu ve gerekliliği, daha sonra parlamenter sistemin Türkiye'de gelişimi, karşılaşılan sorunlar ve Anayasal farklılıklar üzerinde durulmuştur. Bu bölümde ise geçmişten günümüze başkanlık sistemin gerekliliği üzerindeki tartışmalara değinilecek ardından bu sistemin ABD'deki başkanlık sisteminden, geçmişte kullandığımız parlamenter sistemden farkları üzerinde durulacaktır.

3.1.1. Başkanlık Sisteminin Tartışıldığı Dönemler

Geçmişten günümüze gelindiğinde başkanlık sistemi kargaşası ilk kez Türkiye'de 1982 Anayasasının yapımı sürecinde karşımıza çıkmıştır. 12 Eylül bitiminde başkanlık sistemi kargaşasını; Danışma Meclisi, İstanbul Hukuk Fakültesi Yönetim Kurulu, İstanbul Barosu ve bazı hukukçular, başkanlık sistemini ele almışlardır (Fendoğlu, 2010: 22). Örnek verilecek olunursa Türkiye Büyük Millet Meclisi; Danışma Meclisi Üyesi Süleyman Sırrı Kırçalı'nın Cumhurbaşkanı ve yardımcısının halk tarafından bizzat seçilmesi teklifinin açıklaması bu tartışmalara örnektir. Kırçalı, bu hususta, sistemin Türklerin geçmişe bağlı yönetim geçmişine uygun olduğunu, parlamenter sistemin ise Türk karakter ve geçmişine uymadığını dile getirmiştir (Danışma Meclisi Tutanakları, 1982: 375). Fakat o zamanda da yeterince bu fikir taraftar bulamamıştır (Beceren ve Kalağan, 2007: 175).

Türkiye'de başkanlık sistemi tartışmaları, önemli bir şekilde ilk defa Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanlığı zamanında gündeme düşmüştür (Yılmaz: 2012). Burada, Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanı kazandıktan önce ve sonra Başkanlık Sistemi için konuşmaları mevcuttur. Mesela dönemin Başbakanı Turgut Özal 1987'deki bir röportajında şu ifadeleri kullanmıştır (Hürriyet Gazetesi, 23 Nisan 1987: 13'den aktaran Onar, 2005: 84-85): *“Ben Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesini daha demokratik buluyorum. Çünkü Cumhurbaşkanı'nın baya yetkileri bulunuyor. Partiler aday gösterebilir yada dışarıdan aday gösterebilir, fakat meclis yerine Cumhurbaşkanı'nı halk seçmelidir. Cumhurbaşkanı da ona göre kendini güçlü görmelidir. Dikkat buyurun, bu*

başkanlık sistemi değil. Yani Amerika'daki başkanlık sistemiyle karıştırmayın. Cumhurbaşkanımıza yetkiler vermişiz... Ağrlık onda... Halk seçerse daha güçlü olur."

Bu konuşmadan anlaşıldığı üzere Başbakan Turgut Özal, Cumhurbaşkanı'nın elindeki yetkileri ancak halkın doğrudan Cumhurbaşkanı'ni seçmesiyle olacağına inanıyordu. Fakat, Özal'ın bu fikri başkanlık sistemini desteklediğinin ispatı olamaz. Ancak bu açıklamalar, Özal'ın arkadaşı siyasetçi ve bürokrat Hasan Celal Güzel'in şu açıklamalarıyla ele alındığında başkanlık sisteminin bir ön çalışması olduğu söylenebilir (Güzel: 12 Mayıs 2012): *"Bizde karizmatik liderler hep başkanlık sistemini yeğlemişlerdir. Başkanlık sistemini en fazla isteyen karizmatik lider rahmetli Özal'dır. Esasen rahmetli Özal, 1982 Anayasası'ndan rahatsız idi. Beni, kısa, öz ve esnek bir Anayasa taslağı yapmam için görevlendirdi. Her üç sisteme atıfla 35'er maddelik Anayasa taslakları hazırlayarak şahıslarına verdim. Fakat 1989 Mahallî Seçimlerinden sonra ANAP hızla güç kaybetmeye başlamıştı."*

Rahmetli Turgut Özal'ın başkanlık sistemini desteklerken öne çıkardığı şey parlamentonun kontrol edilmesidir. Bu hususta şunları dile getirmiştir (En Son Haber: 03 Kasım 2012): *"Parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçilirse, bu parlamentonun denetleme görevini, temel görevini yapması demektir. Parlamenter sistem bu denetlemeyi pekiyi yapamaz. Çünkü parlamentoya parti grupları sahip olur. Bu da bir tek azınlık hükümeti olur. O da mümkün görünmez."* demiştir.

Türkiye'de başkanlık sistemini tartışmasını başlatan bir başka şahıs geçmiş Cumhurbaşkanı'ndan olan Süleyman Demirel'dir. Süleyman Demirel de, devlet başkanının halk tarafından seçilerek göreve getirilmesini savunmuştur (Onar, 2005: 85). Süleyman Demirel meclisi düşürme yetkisini hatırlatarak başkanlık dokunuşu yapar gibi güçlü Cumhurbaşkanlığı istediğini söylemiştir (Ünal: 1996).

Ekim 1999'da TBMM'nin yeni yasama yılını açış söyleminde şunları demiştir (TBMMTD, 1999: 28'den aktaran Onar, 2005: 85): *"Cumhurbaşkanı, iki turlu seçimle halk tarafından seçilmelidir; eğer ki, meclisiniz uygun görürse, iki defa seçilmelidir; fakat halk tarafından seçilmelidir. Eğer maksadınız demokrasiyi güçlendirmekse mutlaka halkın olurlarına ve yetkisine Cumhurbaşkanlığı makamına devretmek gerekir."*

Türkiye'de başkanlık sisteminin tartışılması, Liberal Demokrat Partice de dile getirilmiştir. Ancak Liberal Demokrat Partiyi farklı yapan başkanlık sistemini parti politikası olarak savunulmasıdır. Yani bir kişinin görüşü bir kenara bırakılıp, başkanlık sistemi parti görüşü olarak ele alınmıştır. Zira tam başkanlık sistemini 1994'den beri programına dahil etmiş tek siyasi parti Liberal Demokrat Parti'dir. Liberal Demokrat

Parti, tam başkanlık sistemini, yasamanın yürütmenin bağlantısız olması gereğini “iki türlü dar bölge seçim sistemi” ile beraber kullanılmasını desteklemektedir. Çünkü parti, bunları başkanlık sisteminin temel taşı olarak görmektedir (Mutlu: 23 Kasım 2012).

3.1.2. Başkanlık Sistemi Tartışmalarının Ekonomik Boyutu

Türkiye’deki başkanlık sistemi tartışmalarının ekonomik bir zemini bulunmaktadır. Çünkü parlamenter sistem siyasi istikrarsızlığın bir sebebi olarak görülmekte (Gözler, 2000: 27), siyasi istikrarsızlığın da ekonomik gelişmeyi etkilediği düşünülmektedir. Kuzu’ya göre (Kuzu, 2012: 92), Menderes, Demirel, Özal ve Erdoğan hükümetleri zamanında farklı şekil ve güçte olsa da Türkiye’de atılımlar yapması rastlantı değildir. Fakat örneğin Demirel koalisyon zamanında, tek başına olduğu dönemindeki atılımlarını yapamamıştır. İşte bundan dolayı, başkanlık sistemi ister istemez tartışılmaktadır.

Siyasi istikrarsızlık ile ekonomik gelişme arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Şöyle ki, hükümet değişikliği ihtimalinin yükselmesi, potansiyel yeni hükümetin yeni politikaları hakkındaki belirsizlik ile birlikte düşünülmelidir. Riskten kaçınan ekonomik aktörler, ekonomik inisiyatifler almaktan kaçınabilir veya yurtdışında yatırım yapmayı tercih ederek ekonomiden çıkabilir (Alesina, Özler vd., 1996: 4). Zira, Goodrich’e göre (Goodrich, 1992’den aktaran Alesina, Özler vd., 1996: 31), yabancı sermaye, yüksek seviyeli siyasi istikrarsızlıktan olumsuz etkilenmektedir

Başkanlık rejimi ile ekonomik istikrar arasındaki ilişki şöyle bir önerme ile açıklanmaktadır (Güvel, 2010: 8), *“Başkanlık rejimi, politik gücün koalisyonlar elinde heder olmasını bir ölçüde sınırlandırmakta; bu avantaj iktisat politikalarını belirleme veya uygulama yeteneği kazandırmakta, böylece de ekonomik istikrar programlarının etkinliğini artırmaktadır.”* Görüldüğü gibi, siyasi istikrar ile ekonomik istikrar arasında doğru orantılı bir bağlantı bulunduğu genel olarak kabul görmektedir. Fakat koalisyon hükümetleri ile ekonomik istikrar arasında bu şekilde bir ilişki kurulması, önceki ilişkilendirme kadar kolay olmamaktadır.

Nooruddin (Nooruddin, 2011: 3), koalisyon hükümetleri ile ekonomik gelişme kavramı arasındaki ilişkiyi, Türkiye’deki başkanlık sistemi tartışmalarının ekonomik boyutu hakkında yeni bir pencere açacak şekilde açıklamaktadır. O’na göre, karar alma otoritesinin, farklı toplumsal seçmen gruplarını kapsayan aktörler tarafından kontrol

edilen siyasal kurumlara yayıldığı ülkeler, uzun dönem politika istikrarı konusunda daha güvenilirdir. Yani seçmen grubu olarak halkı kastetmektedir. Karar alma otoritesinin bu şekilde birçok partiye yayılması da, azınlık veya koalisyon hükümetlerinin gereksinimidir (Kashwan, 2012: 628).

3.1.3. Başkanlık Sistemi Tartışmalarının Dış Politika Boyutu

Başkanlık sisteminin Türkiye’de tartışıldığı boyutlardan biri de dış politikadır. Çünkü 1960 ile Adalet ve Kalkınma Partisinin iktidara 2002’de geldiği süreçte her 10 yılda bir yaklaşık en az 4 koalisyon yönetimi kurulduğu anımsatılarak, bu tür koalisyon yönetimlerinin hem iç, hem dış siyasette ülkeye bedel ödettiği bilinmektedir (Sabah, 2012: 3).

Parlamente sistemi vasıtasıyla meydana gelen sorunların Türkiye’yi, dış siyasette lehine bir durumla baş başa bıraktığı iddia edilmektedir. Bunun en önemli nedeni parlamente sistemin çift başlı yürütme yapısıdır. Bu yapı içerisinde, Cumhurbaşkanı’nın etkin olduğu dönemler dış politika bakımından ön plana çıkmaktadır. Örnek verilecek okunulursa, SSCB parçalanarak, Türk Cumhuriyetleri bağımsızlığına kavuştuğu, dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal, böyle bir fırsatın ülkenin ayağına zor gelebileceğini dile getirmiştir. Fakat 1990’lı yıllarda sık sık yaşanan hükümet değişimleri ve yöneticiler arasındaki görüş ayrılıkları bu fırsatı değerlendirmemize mani olmuştur (Bal, 2013: 129). Hâlbuki başkanlık sisteminin uygulandığı ABD’de, eski Başkanlardan Harry Truman’ın “Amerikan dış politikasını ben oluştururum” şeklinde ifade ettiği gibi, bazen abartılmasına rağmen, dış politikanın oluşturulmasında en büyük sorumluluk Başkan’a aittir (Emiroğlu, 1999: 44).

Başkanlık sistemini, Adalet ve Kalkınma Partisi henüz yeni iktidara geldiklerinde, AB 2004 Yılı İlerleme Raporuyla destekleyerek, tekrardan ele almıştır. Raporla Türkiye’deki seçim barajına değinilmiştir. O zamanın Adalet Bakanı Çiçek, raporda belirtilen yüzde on barajına yönelik eleştiriye şöyle cevap vermiştir. “*Bu baraj istikrarı muhafaza etmek için getirilmiştir, eğer barajdan vazgeçilmesi düşünülecekse, istikrar sistem farklılığına gidilerek sağlanabilecek, bu durumda da seçilmesi gereken başkanlık sistemi olacaktır* (Radikal Gazetesi, 7 Aralık 2004’den aktaran Onar, 2005: 86)”.

2003'te dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın: “*Siyasetteki isteğim başkanlık sistemi, benim için en uygunu Amerikan modeli*” (Sabah Gazetesi: 2004) ifadeleriyle başlamıştır. 2003'teki tartışmalar, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin, on yıl sonra 2013'te Anayasa Uzlaşma Komisyonu'na verdiği önerilerle somutlaşmıştır.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin komisyona sunmuş olduğu öneriye göre yürütme yetkisi Başkan'a aittir ve Başkan aynı zamanda devletin de başıdır (Adalet ve Kalkınma Partisi Önerisi, 2013: md. 22). Yani, yürütme monolitik bir yapıda olacaktır. Başkan meclis seçiminden bağımsız yeni bir seçimle göreve gelmektedir (md. 21). Başkan, meclisin vereceği herhangi bir güvenoyuna ihtiyacı olmadığı gibi, meclise karşı da sorumlu değildir. Tüm bu özellikler, taslağın başkanlık sisteminin temel özelliklerini taşıdığını göstermektedir. Ancak, taslağın önermiş olduğu sistemde, ABD'de uygulanan sisteme göre bazı önemli farkların da yer aldığı açıktır (Ataay, 2013: 269).

ABD siyasal sisteminin erkler arasında kontrol ve denge esasına dayandığı, esasen, tüm özde başkanlık sistemlerinin bu esası benimsemesi gerektiği bir gerçektir. İktidar partisinin sistem önerisi bu esas özelinde incelendiğinde, Başkan'ın ağırlığı göze çarpmakta, meclisin ise bu ağırlığı dengeleyecek mekanizmalardan yoksun olduğu görülmektedir. Yani esasında bir dengeden çok bir kopukluk vardır. Mesela; taslak, Başkan'ın tekrar görüşülmek için meclise geri gönderdiğinde, Başkan tarafından yayımlanması için, bu defa mecliste beşte üç çoğunluk tarafından kabul edilmesini gerekli kılmıştır (md. 11). Yani başkanın zorlaştırıcı veto yetkisi bulunmaktadır. Buna karşın, Başkan'ın üst düzey kamu görevlilerini atama yetkisi, ABD'de olduğu gibi, meclisin onayına tabi değildir (md. 22). Hâlbuki ABD'de Başkan'ın yaptığı atamalar Senato'nun onayına sunulur, böylelikle de, Başkan'ın kanunlar üzerindeki zorlaştırıcı veto yetkisi dengelenmiş olur.

Başkanlık sisteminin dayandığı hususlar ele alınırken, meclisin ve hükümetin birbirini leh etme yetkisinin olmadığı söylenmektedir. Ayrıca, başkanlık sistemi olarak adlandırılmayacağı öne sürülen başkancı sistemlerin en belirgin özelliğinin, devlet başkanının yönetimdeki etkinliği ve iktidarın kişiselleşmesi olduğu, bunlara ek olarak da, bu sistemlerde Başkan'ın fesih yetkisi bulunduğu ve parlamentoya kanun tasarısı sunabildiği dile getirilmektedir (Kuzu, 2012: 26-38). Adalet ve Kalkınma Partisi'nin önerisinde, Kuzu'nun başkancı sistemlerin tanımı için altını çizdiği bu özelliklerin - biraz daha yumuşatılmış olsalar da- izlerine rastlandığı görülmektedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi önerisinde Başkan, gerekli durumlarda Başkanlık Kararnamesi çıkarabilir (md. 23). Bu kararnameler Kanun Hükümünde Kararnamelere (KHK) benzer yalnız bazı ayrı yönleri vardır (Ataay, 2013: 271). Zira bakanlar kurulunun Kanun Hükümünde Kararname çıkarabilmesi, meclisin yetki vermesine bağlıdır. Ancak Başkanlık Kararnamesi için böyle bir yetki öngörülmemiştir. Başkanlık Kararnamelerini sınırlayan tek husus, çıkarılacağı konuda, daha önce kanunlarla belirlenmiş olmasıdır. Bu açıklamadan, başkanlık makamının, hakkında kanun bulunmayan her konuda meclise rakip olarak konumlandığı anlaşılabilir. Ancak meclise, Başkanlık Kararnamelerinin Anayasa Mahkemesi aracılığıyla yürürlükten kaldırma hakkı ve halk oylamasına gidilme seçeneği tanınmıştır (Ataay, 2013: 271). Bu şekilde, meclisin bu olası rakip karşısında eli güçlendirilmeye çalışılmış olsa da, Başkan'ın Kararname çıkarabilmesi *özde başkanlık sistemi* bakımından alışagelmış bir durum değildir.

Türkiye'deki başkanlık sisteminin, yürütme erkini sistem içerisinde çok güçlü kılmayı amaçladığını söylemek ve bu noktadan hareketle, 'padişahlık modeli hedefleniyor' şeklinde yorumlar getirmek hatalı bir yaklaşım olmaktadır. Çünkü ilerleyen alt bölümlerde detaylı bir şekilde açıklanacağı üzere, -özellikle çok partili başkanlık sisteminde faaliyetsizlik riski bulunmaktadır ve bu risk, genellikle, anayasa dışı çözümlere başvurmayı zorunlu kılmaktadır. Olası sistem tutulması sorunu, başkanlık sisteminin doğal bir sonucu değildir. Sorunun asıl kaynağını, disiplinli çok partili sistemlerde Başkan ile uyumlu bir parlamento çoğunluğunun çıkmasını zorlaştıran nisbi temsil seçim sistemi ve her iki seçimin (başkanlık ve parlamento) farklı zaman dilimlerinde yapılması oluşturmaktadır (Bal, 2000: 111). Bundan dolayıdır ki, Başkan ve meclisin seçimlerin yenilenmesine birlikte karar verebilmeleri ve Başkan'ın kararname çıkarabilmesi gibi yetkilerin, faaliyetsizlik veya sistem tutulması sorunu ile birlikte düşünülmesi gerekmektedir.

3.1.4. Başkanlık Sistemini Destekleyenlerin Gerekçeleri

Türkiye, 1876 Anayasası'ndan günümüze kadar birçok hükümet sistemi kullanmıştır. Ancak, 1982 Anayasası'nın -hazırlanışı da dâhil olmak üzere- kullanıldığı dönemde, sistem tartışmalarının olduğu bilinmektedir. Başkanlık sisteminin daha

yararlı olacağını düşünenler, o dönemde sistem tartışmalarını desteklemişlerdir. Destekleme nedenlerini ise, birkaç maddede toplandıkları bilinmektedir. Bu maddeler; siyasi istikrar isteği, hızlı gelişme için güçlü icra, tarihsel geçmiş zamanın başkanlık sistemine uygunluğu, başkanlık sisteminin diktatörlük ve askeri darbeye sebep olmadığı düşüncesi, parlamenter sistemden kaynaklanan sorunların çözülmesi isteği olarak sıralanabilir (Yılmaz, 2012: 19; Arslan, 2003: 161).

Parlamenter sistemde meclisin yönetimi denetleyememesi, Başkanlık sisteminin istikrar getirecek olması dönemin önde gelen meselelerinden olmuştur.

3.1.4.1. İstikrar Kavramının Başkanlık Sistemi Açısından Değerlendirilmesi

Başkanlık sistemini destekleyenlerin temel gerekçesi sistemin siyasi istikrar getireceği düşüncesidir. Bu sebeple siyasi istikrarla sistem arasında ilişkinin var olup olmadığına bakılmadan önce siyasi istikrarın anlamına bakılmalıdır.

Siyasi istikrar; Demokratik ve hukuk devleti ilkelerinin huzurunda siyasi yapımı var olmasıdır. Siyasi istikrarsızlıkta ise yine bu ilkeler huzurunda verimli ve düzenli bir yapının oluşturulamamasıdır. (Öztürk, 2004: 9). Siyasi istikrara, düzen ve süreklilik gibi belli başlı iki hususun egemen olduğu görülmektedir. Bu hususlardan birincisi siyasal sistemin zor kullanmaya, baskıya mesafeli olması demektir. İkincisi ise istikrarı, siyasal sistemin temel unsurlarının sık sık yenilenmemesi, siyasal süreçte kopuklukların olmamasıyla ifade edilmektedir (Caniklioğlu, 1999: 18).

Başkanlık sistemi ile istikrar kavramı arasında bağlantı oluşabilmesi adına, istikrarın, herhangi bir koşul öne sürmeden, başkanlık seçimini önde bitiren yani ilk turda yüzde 51 alması dahi ikinci turda büyük çoğunluğun oyunu alan kişinin hükümetin başı olmasıyla mümkün olacağı söylenmektedir. Gerçek anlamda başkanlık sistemi siyasi istikrar oluşturacaktır. Ancak böyle bir istikrar modeli hükümet istikrarı olarak tanımlanabilecektir (Kalaycıoğlu, 1999: 18'den aktaran Erdoğan, 2000: 89). Yukarıdaki açıklamalara bakıldığında, siyasi istikrar ve hükümet istikrarının farklı şeyler olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü başkanlık sistemi hükümetlerin kurulmasında kolaylık sağlamaktadır ama her zaman için kurulan hükümetler verimli ve düzenli olarak görevlerini yerine getirememektedir.

Yasama-yürütme ilişkileri adına 3 durumun göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Cheibub, 2000: 3-4):

- **Birinci Durum:** Yasama dahilinde olan muhalefetin, başkanın vetosunu yok sayabilecek çoğunluğa sahip olmakla birlikte vermiş oldukları tasarı ve teklifler kanunlaşabilmelidir.
- **İkinci Durum:** Başkanın domine ettiği durumda ise, Meclis Başkanın seçtiği tasarılar onaylanmakta ve bu tasarılar başkanın imzası ile kanunlaşmaktadır. Bu iki durumda da sistem bir şekilde çalışmaktadır.
- **Üçüncü Durum:** Bu durumun meydana gelmesiyle sistem ve istekrar kavramı arasındaki ilişki tekrar sorgulanacaktır. Çünkü bu durumda çıkılmaz bir yol oluşacaktır. Meclis muhalefetin tasarısını kanunlaştıracak, Başkan veto edecek, Meclis ise bunu yani vetoyu geçersiz sayamayacaktır.

Yukarıda dile getirilen karmaşık ihtimal, disiplin sahibi olmayan/çok partili başkanlık sistemlerinde ve uzlaşma kültürünün düşük olduğu ülkelerde meydana gelmektedir (Mainwaring, 1997: 55). İhtimal dahilinde yasam ve yürütme arasında yenileşme oluşmamaktadır (Cheibub, 2000: 4).

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi de, “Uyuşma geleneği olmayan, parti yönetiminin parti ilkelerine sıkı sıkıya bağlı bulunduğu ve liderlerin politikalarını tavizsiz bir şekilde uygulamak istedikleri ülkelerde, başkan ve parlamento arasındaki sürtüşmenin bertaraf edilme şansı düşüktür. Sürtüşme kaldırılamazsa, devlet kilitlenir” ifadeleriyle Anayasa Komisyonu’na sunduğu mütalaada aynı hususu açıklamıştır (Gürbüz, 1982: 93).

Cheibub’a göre, bu son durum başkanlık sistemini çaresiz yapan sebeplerden birisi olmalıdır. Çünkü başkan ve muhalefet, bu faaliyetsizlik durumu için, anayasa ötesinde bir çözüm eğiliminde olabilirler (Cheibub, 2000: 4).

Tüm bu bilgilerden sonra şu denilebilir ki başkanlık sistemi ile siyasi istikrar arasında bir kopuk ilişki ihtimali bulunmaktadır. Parlamenter Sistemde de hükümetin kurulamaması ve düşürülmesi istikrarsızlığa neden olur iken başkanlık sisteminde organlar arasındaki ilişki istikrarsızlık getirmektedir.

3.1.4.2. Koalisyon Hükümetleri ile Başkanlık Sistemi İlişkisi

Ülkemizde de oluşturulmaya çalışılmış yalnız günümüzde uygulamada tam anlamıyla özelliklerine sahip olmayan başkanlık sisteminin başka bir versiyonu kullanılmaktadır. Geçmişte koalisyon hükümetlerinde uygulamak istendiği bilinmekle

birlikte başkanlık sisteminde koalisyonlar var etmek ve koalisyonları devam ettirmek tamamen farklılık arz etmektedir. Bu ayrımı ele alan Altman'a göre (Altman, 2000: 260-261) farklılıklar dört grupta incelenebilmektedir:

- Koalisyonu oluşturanlardan birinin yani başkanın koalisyonun doğal üyesi olacağı bilindiğinden koalisyon yoğun olarak oluşturulamamaktadır.
- Koalisyon ortakları başkanın performansı incelenmektedir. Ancak, koalisyona katkısı ne olursa olsun, koalisyon tarafları iyi hükümet başarısının bir tek başkanın ön planda olmasıyla gerçekleştirilebileceğini düşünmektedirler.
- Ortaklar, çalışmalarının değerlendirilmesinin yapılacağı bir sonraki seçime kadar reylerini en yüksek düzeye getirmek için çabalamaktadırlar.
- Önceki varsayımlarla ilintili olacak şekilde koalisyonda yer alanların belirli aralıklarla değişmesi düşünülmektedir.

Sistemin 'kazanan her şeyi alır' mizacına göre başkanlık sisteminde işbirliğinin ve birlikteliğin oluşamayacağı bilinmektedir. Bundan dolayı başkanlık sistemiyle koalisyonları bir arada düşünmek hata olur (Altman, 2000: 261). Valenzuela'ya (Valenzuela, 1994: 93'ten aktaran Altman, 2000: 261) göre de başkanlık sistemi kuralları, koalisyon oluşturma mantığına zarar vermektedir.

Koalisyonların başkanlık sisteminde diğer rejimlere göre oluşma ihtimali oldukça düşüktür. Yalnız istisnalar kaideyi bozmamaktadır.

Cheibub, üç durumun altını çizmişti. Bu durumlar arasında, üçüncü olanı, başkanlık sisteminin koalisyon hükümetleri bağlamında ele alınmasında önemli bir yere sahiptir. Zira özellikle başkanların çoğunluk desteğini kaybettikleri durumlarda, ilave politikalar uygulayacak ve hükümet koalisyonu oluşturacak kesintisiz bir kapasiteye olan ihtiyaç anlaşılır hale gelmektedir (Valenzuela, 2004: 13).

Mezkûr koalisyon oluşturma gereği genel anlamda çok partili başkanlık sistemlerinde yaşanmaktadır. Çok partili başkanlık modelleri, parlamenter hükümetlerini anımsatmaktadır (Mainwaring, 1993: 200).

Koalisyonlar farklı bir boyutta eleştirilmektedir. Şöyle ki, ülkemizde parlamenter sistem koalisyona yönelimli oluşu nedeniyle ve siyasi istikrarsızlığa yol açacağı düşüncesiyle eleştirilirken, Batıda da -özellikle ABD'de- başkanlık sistemi ihtiyaç olduğunda koalisyon kurulmasına engel olması ve bu sebeple de tıkanmalar yaşanır denilerek eleştirilmektedir.

3.1.5. Başkanlık Sistemini Eleştirenlerin Gerekçeleri

1980'li yıllardan bu yana başkanlık sistemi sürekli tartışılan bir konu olmuştur. Çünkü savunanların yanında birde eleştirenlerde bulunmaktadır ve hem savunanların hem de eleştirenlerin sebepleri bulunmaktadır. Eleştirenlerin sebepleri; diktatörlük/tek adam yönetimi endişeleri, federalizme zorunlu göç ile bölünme endişeleri, sistemin cumhuriyet ve demokrasi gibi kavramlarla uyumlu olmadığı görüşü, başkanlık sisteminin Türk devlet adet ve töresiyle alakalı olmadığı gibi birkaç şey daha sıralanabilir.

Sistemi eleştirenlerin en çok üzerinde durduğu şey başkanlık sisteminin diktatörlük veya tek adam yönetimine benzeyeceği fikri gelmektedir. 1982 Anayasası oluşturulurken, üniversiteler, barolar ve Anayasa Mahkemesi gibi kuruluşlar, başkanlık ve yarı-başkanlık sistemlerine geçiş fikrine Türkiye'nin geçmişine uymayacağı ve kolayca diktatörlüğe benzeyeceğini sebep göstermiş ve karşı çıkmışlardır (Yazıcı, 2011: 160). Buna dayanak olarak seçimle gelen başkanın kral gibi olacağı söylenmiş ve başkanın sadece kraldan farklı olarak seçimle başa geldiği dile getirilmiştir. Yarı başkanlık sisteminin bir nebze ülkemizin geçmişini andırdığı fakat tam başkanlık sisteminin tamamen bizi federasyona göreceği söylenmiştir (Çeçen, 2013: 402-404).

Federasyonların ise ABD baz alındığında ülke içerisinde eyalet oluşturulacağından ayrılıklara yol açacağı düşünülmüştür. Ancak bugün bu sisteme geçilmiş olmasına rağmen böyle bir düşünce gerçekleşmemiştir.

Çalışmanın bir dahaki kısmında, Türkiye'de gündemi en çok meşgul eden başkanlık sistemi ile tek adam yönetimi ilişkisi üzerinde durulacaktır.

3.1.5.1. Başkanlık Sistemi ve Tek Adam/Diktatörlük Yönetimi İlişkisi

Başkanlık rejiminin tek adam yönetimiyle olan münasebetini çözmek için sistemin tasarlanma amacını ve temel varsayımlarını ele almak gerekmektedir. Ancak başkanlık rejimini oluşturanlar bir istibdat (tyranny) rejiminin meydana gelmesinin önüne geçmek istemişlerdir (Kalaycıoğlu, 2005: 16). Bu sebeple, çoğulcu demokrasinin gelişmesinde başkanlık sisteminin faydası vardır (Gözübüyük, 2003: 34). Aynı zamanda başkanlık sistemi kuvvetlerin katı ayrımı olarak bilinmektedir ve diktatörlükle bir tutulması şaşırtıcıdır.

ABD'nin başkanlık sistemi yürütmenin güçlü olması için bu sistemi istememiştir. Zaten onlar için iyi bir hükümet kesin ve kendi dediğini yaptıran hükümet değildir. İyi hükümet birbirini denetleyen, gerektiğinde birbirini durduran, orta yolu bulduran mekanizmalara sahip hükümetlerdir (Kalaycıoğlu, 2005: 16). Bu sebeple, özünde başkanlık sistemi ile tek adam yönetimi arasında hiçbir ilgi bulunmamaktadır.

Friedrich ve Brzezinski de (Friedrich ve Brzezinski, 1964: 22) *“karar verme yetkisi, hiç olmazsa belli bir zaman için, ya tek bir yöneticide ya da kolektif bir organda toplanmıştır, bunun için devlet yapısı fazla bir anlam taşımaz”* sözleriyle benzer görüşü dile getirmiştir.

Sistem Latin Amerika bazında diktatörlüğe dönüştüğü için eleştirilmiştir. Fakat şu var ki unutulmuş bir kaç şey var. Ülkeler başkanlık sistemini kullanmamış, kullansa bile her şeyi başkanlık sistemine yüklemek doğru değildir.

Ergun Özbudun'a göre (Özbudun, 2005: 109), *“Latin Amerika'daki Başkanlık Sistemi deneyimlerinin kişisel diktatörlüklere dönüşmesi veya askeri darbelerle kesintiye uğraması, elbette sadece bu ülkelerde uygulanan başkanlık sistemine izafe edilemez. Bunun yanında, sözü geçen ülkelerde ekonomik az gelişmişlik, gelir farklarının büyüklüğü, demokratik siyasal kültürün zayıflığı ve siyasal mücadelenin aşırı ölçüde kutuplaşmış olması, demokrasinin sürdürülebilirliği üzerinde muhtemelen hükümet sisteminden daha fazla etkili olmuştur”*

Başkanlık sisteminde asli organlardan herhangi birine ağırlık verildiğinden süper başkanlık terimi vurgulanabilir. Bir süper başkanlık sisteminde, başkan kararnamelerle yasama yetkisi kullanmakta, yürütme erkini meclis kontrolünden korumaktadır. Diğer sistemler gibi süper başkanlık sistemi de bir demokrasi şeklindedir. Çünkü düzenli seçimler yapılmakta, başkanın iyi-kötü yönleri söylenebilmekte, muhalefet partileri kendini gösterebilmektedir (Fish, 1997: 326).

3.2. TÜRKİYE'DE UYGULANAN BAŞKANLIK SİSTEMİ

Türkiye tipi Başkanlık Sistemini tam anlamıyla anlatabilmek adına 1. bölümde Başkanlık Sisteminin ortaya çıkma tarihçesi ve konunu daha iyi anlaşılması adına ABD Başkanlık Sistemi, organları ve işleyişi ele alınmıştır. Daha sonra Türkiye'nin Başkanlık sistemine yönelme nedenine yanıt bulabilmek için Parlamenter Sistemin yıllar bazında Anayasal alanla yapılan değişikliklerle Türkiye'deki gelişim, değişim süreci ve parlamenter sistemin içerisindeki sorunlar ele alınmıştır. 3. bölümde ise

Başkanlık Sistemine geçmeden önceki süreç paylaşılmıştır. 3. bölümün 4. kısmında ise, Türkiye’de uygulanan Başkanlık Sistemiyle ABD Başkanlık Sisteminin benzer ve farklı yönleri anlatılmıştır. Sonuç kısmında ise genel değerlendirmeler ışığında bu çalışma amacına uygun olarak tamamlanacaktır.

3.2.1. Türkiye Tipi Başkanlık Sistemi İle Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Sisteminin Karşılaştırılması

16 Nisan 2017 de oylanan, 6771 sayılı anayasa değişikliğiyle gelen ve Türk tipi başkanlık veya cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi olarak anılan sistemle, Amerikan tipi başkanlık sisteminin farklı yönleri ele alınarak karşılaştırılması, konunun daha iyi anlaşılması bağlamında yararlı görülmektedir.

Parlamentar sistemin en bariz farkı olan kabinenin milletvekilleri içinden seçilmesinin bu sistemde bulunmaması, sistemin başkanlık sistemi olduğunun en açık göstergesidir. Buradaki amaç, yasama ve yürütmeyi birbirinden ayırmak olarak belirtilebilir. Bu bağlamda, Kaplan’a göre (Kaplan, 2017), Türk ve Amerikan tipi başkanlık sistemleri şöyle karşılaştırılabilir:

- **ABD’de Başkan, yasama organını; yasama organı, Başkanı görevden alamaz. Türkiye’de alabilir:** ABD’de kuvvetlerin sert ayrımı kendini meclisin ve yürütmenin yani başkanın birbirinin görevine son verememesi olarak göstermektedir. Son vermek bir yana iki organda birbiriyle uyumlu çalışma göstermektedir. Türkiye’de Başkan yani Cumhurbaşkanı hiçbir neden öne sürmeden meclisi görevine son verebilir ve aynı şekilde kendi görevini de bitirebilir. Buna karşılık, mecliste aynı yetkiyi biraz daha zor, ağır şartlarla kullanarak üye tamsayısının 3/5 ü yani 600 milletvekiline göre 360 milletvekiliyle seçimlerin tekrarlanması kararı alabilir.
- **ABD’de, Başkan Yardımcısı seçimle gelir ve bir tanedir. Türkiye’de sayısı belli değildir ve atanır:** ABD’de Başkan Yardımcıları başkanla birlikte aday olarak seçilirler ve bir adet Başkan Yardımcısı bulunmaktadır. Başkan herhangi bir sebeple olmadığında başkanın tüm yetkilerini kullanarak başkanın makamına vekalet eder. Türkiye’de ise adet belli değildir. Başkanın ataması yoluyla gelirler. Bu vekilliğin meşruluğu sorundur. Çünkü millet onu seçmemiştir, milletin yetki verdiği kişi onu atamıştır.

- **ABD’de bakanların, yüksek hakimlerin ve pek çok kamu yetkilisini atama yetkisi, senato onayına bağlıdır. Türkiye’de ise bağlı değildir:** ABD’de Başkan ne kadar kuvvetli olursa olsun senato oluru olmadan bakanları, yüksek hakimleri ve kamu çalışanlarını atayamaz. Bu Başkan’ın senato ile bağlantılı çalışmak zorundadır. Türkiye’de ise Cumhurbaşkanı, meclis oluru olmadan HSK’ya 6 üye, Anayasa Mahkemesi’ne 12 üye atayabilir.
- **ABD’de, Başkan’ın yaptığı bütçe teklifi öncelikle kongre tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmektedir. Türkiye’de ise Cumhurbaşkanı’nın yapacağı bütçeyi meclis kabul görmez ise bir önceki yılın bütçesi değer artışlarıyla tekrar hesaplanıp otomatikman yürürlüğe girmektedir:** Bunun en önemli nedeni Amerika’da eyalet sisteminin var olması Türkiye’de olmamasıdır. Amerika’da her eyaletin farklı bütçesi bulunmaktadır. Kongre Başkan’ın bütçesini kabul görmezse büyük bir sorun çıkmamaktadır. Türkiye’de ise eyalet sistemi olmadığından Cumhurbaşkanı’nın bütçesi kabul görmezse büyük bir sorun çıkabilir. Bundan ötürü, böyle bir durumda bütçenin değer artışlarıyla hesaplanıp kendiliğinden yürürlüğe girmesi daha yararlı olacaktır.
- **ABD’de, Başkan’ın partisiyle ilişkisi düşük, Türkiye’de ise güçlüdür:** ABD’de, Başkan partisinin genel başkanı olamamaktadır. Türkiye’de ise olabilmektedir. Bu nedenle, mecliste grubu olan bir Cumhurbaşkanı’nın yasamaya dahil olması kolaylaşmaktadır. Başkan böylelikle parti meclisinde bir kanun çıkması üzerine bir karar alabilir.

Tüfekçi’ye göre (2017) Türkiye’deki Cumhurbaşkanlığı Sistemiyle ABD’deki başkanlık sistemi arasındaki farklar şöyle sıralanmaktadır:

- ABD’de Kongre, seçimleri başkanlık seçimlerinden ayrı olarak yapılmakta ve Temsilciler Meclisi’nde çoğunluğu elinde bulunduran parti ile Başkan’ın partisinin iki ayrı parti olması mümkün hale gelebilmektedir.
- ABD’de her iki senede bir seçmen yoklanmaktadır. Her iki yılda bir, senatörlerin yaklaşık üçte biri yenilenmektedir. Ayrıca ABD’de Başkan Yardımcısı, Başkan tarafından keyfi olarak atanmamaktadır. Senato Başkanı olarak seçilen kişi, aynı zamanda Başkan Yardımcısı olmaktadır.

- ABD Başkanı bir partiden aday olmakla birlikte, o partinin genel başkanı olamamaktadır.
- ABD’de Başkan, Kongre’yi feshedememekte, ancak Kongre 2/3 çoğunlukla Başkan’ı suçlayıp, yargılama sonucunda görevine son verebilmektedir.
- ABD’de Meclis, bütçeyi kontrol etmekte, mahkemeler yasaları denetleyebilmekte ve Başkan’ın kararlarını Anayasa’ya aykırı bulabilmektedir.
- ABD’de Başkan, yargıçları göreve getirmekte ancak Senato bu görevlendirmeyi kontrol ettikten sonra onaylamakta yada onaylamayabilmektedir.
- Türkiye’de Cumhurbaşkanı, Kanun Hükmünde Kararnameler ile, Meclis’in yetkisine ortak olmakta, Meclis’i feshedebilmekte ya da yenileyebilmektedir.
- Türkiye’de Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesi’nin 15 üyesinden 12’sini atayabilmektedir.
- Türkiye’de Cumhurbaşkanı, bütçeyi yapmakta, bütçe Meclis’te kabul edilmez ise önceki bütçe kullanılabilir.
- Türkiye’de Cumhurbaşkanı, 13 Üyeli Hakimler Savcılar Kurulu’nun, 6 üyesini belirlemekte, geri kalanını da başkanın denetimindeki Meclis belirlemektedir.

Yukarıdaki ifadeler ile Türkiye ve ABD başkanlık sistemleri birbiriyle karşılaştırılmıştır. Ancak iki sistem arasındaki farklılıklar ele alınırken Türkiye ile ABD sistemlerinin oluşum, gelişim ve mevcut şartlarının eşit olmadığı gerçeği göz ardı edilmmiştir. Bu hususlara çalışmanın önceki bölümlerinde değinilmiştir.

SONUÇ

Devletler, yaşadıkları tarihsel süreç içerisinde, tespit ettikleri yönetsel ihtiyaçlar neticesinde harekete geçer, akıl yordamıyla kendileri için en uygun sistemi geliştirme çalışırlar. Aslında, başkanlık sistemi de bu şekilde ortaya çıkmıştır.

Amerika'daki akıl insanlar, ABD'yi ayakta tutacak en iyi sistemi, sömürge döneminin hatıralarını mevcut durum ile bir araya getirerek tasarlamışlardır. Bir başka deyişle, başkanlık sistemi bağımsızlık öncesinde Amerika'da hiç bulunmamış ve bu ülkenin tarihinden tamamen yoksun anayasa mühendislerinin bir buluşu değıldir. Söylenmek istenen o ki, tarihsel gelişim bu noktada son derece önemlidir. Çünkü bu tarihsel süreç, "Yanık'a göre ideal teoriler pratik zaruretlele kaynaşmalıdır. O halde, başkanlık sistemini sadece akıl ürünü bir sistem olarak ele alarak, bu sistemin içerisinde geliştiğı tarihsel evreleri yok saymak, sisteminin özünü ve ruhunu anlamak ve yorumlamak bakımından yanlış bir yaklaşım olacaktır.

Başkanlık sistemini ABD'den faydalanarak uygulayan birçok ülke bulunmaktadır. Ancak bu ülkelerin çoğunda sistem, ABD'deki gibi başarılı olamamış ve askeri darbeler gibi istenmeyen gelişmelerin sorumlusu kabul edilmiştir. Ancak başkanlık sistemini bu tür olumsuz gelişmelerin sorumlusu olarak görenlerin, göz ardı ettikleri hususlar bulunmaktadır.

Tıkanıklık ve darbelerin sık yaşandığı ve bu sebeple de siyasi istikrarsızlık ortamından kurtulamayan Latin Amerika ülkelerinde uygulanan sistemler, aslında başkanlık sistemi olarak anılmamaktadır. Bir diğere deyişle, buralarda uygulanan sistemler, ülkelerin ABD'de geliştirilen sistemi, erkler arası kontrol ve denge ilkesi fazla gözetilmeksizin, kendilerine uygun hale getirerek uyguladıkları sistemlerdir. Latin Amerika ülkelerindeki modeller birçok akademisyen tarafından Başkanlık Sistem şeklinde adlandırılmaktadır. Bunun da sebebi sert kuvvetler ayrılığının olmaması, erklerden birinin -genellikle yürütme erki- çok fazla yetkili olmasıdır. Dolayısıyla, Latin Amerika'daki veya dünyanın herhangi bir yerindeki darbe ve tıkanıklıkların faturası bir yönetim sistemine mal edilecekse, bu sistem başkanlık sistemi değil, Başkanlık Sistem olmalıdır. Bu ayrımın hatları ise tezin çeşitli yerlerinde birçok defa ele alınmıştır. Türkiye'de 1980'lerin başından bu yana, sistem tartışmaları yaşanmaktaydı. Bunun sebebi, 1982 Anayasası ile saf parlamenter sistemin gereklerine aykırı bir şekilde Cumhurbaşkanı yetkilerinin güçlendirilmesiydi. Bu durum, yürütmede sıkıntı

ve krizlere neden olmaktadır. Ancak bunların önüne geçmek adına bugün Türk tipi başkanlık sistemi uygulanmaktadır.

Bozulmuş parlamenter sistemin uygulandığı Türkiye’de, anayasa sürekli değişmiştir. Anayasa değişikliği bazen toplumsal ihtiyaçtan dolayı yapılmış, bazen de Uyum Yasalarında görülebileceği gibi AB ile ilişkilerin neticesinde şekillenmiştir. 2007 yılında yapılan anayasa yeniliği, Cumhurbaşkanlarının doğrudan halk tarafından seçilmesini öngörmüştür. Böylece, Cumhurbaşkanlarının parlamenter sistemle uyuşmayan geniş yetkileri, halk tarafından seçilmiş olmanın kazandırdığı meşruiyet sebebiyle, artık sorgulanmayacaktır. Fakat bu kez de, başkanlık sisteminde yasama ve yürütme arasındaki ilişkilerde kendini gösteren çift meşruiyet sorunu, Türkiye’de sadece yürütme erki içerisinde yaşanmıştır. Yani, parlamenter sisteme göre çift kanatlı olması gereken yürütme erki, cumhurbaşkanı ve başbakanın ilişkisine bağlı olarak, kolaylıkla, çift başlı bir yapıya dönüşmüştür. Hatta, Cumhurbaşkanlarının halk tarafından seçildiği dönemlerde dahi, Cumhurbaşkanı'nın tercihine göre -yani Anayasanın 104. maddesinde sayılan yetkilerini kullanmaktaki istekliliği ile orantılı olarak- dönem dönem çift başlı yürütme yapısının olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, böyle bir yapının, siyasi istikrarsızlık ihtimalini güçlendirmesi muhtemel gözükmekteydi.

Tüm bu nedenlerden dolayı, Türkiye’nin yönetim sisteminde revizyona gidilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır. Ya, yetkileri sembolik denilecek seviyede azaltıldığı halde Cumhurbaşkanı’nın yeniden Meclis tarafından seçildiği saf parlamenter sisteme geçilmeli, ya Cumhurbaşkanı’nın yetkileri daha da arttırılarak yarı-başkanlık sistemine geçilmeli ya da asli unsurları aynen alındığı halde yan unsurlarla Türkiye’ye uygun hale getirilmiş bir başkanlık sistemi tercih edilmeliydi.

Günümüzde 3. seçenek kabul görmüştür. Bununla birlikte, bu çalışmada bu sistemlerden herhangi biri ‘en doğru sistem’ olarak önerilmemektedir.

Bu üç sistemden her birinin başarıyla uygulandığı model ülke bulunmaktadır. Hatta her ülke için geçerli en doğru yönetim sistemi ortaya konulabilecek olsaydı, ünlü İtalyan siyaset bilimci Giovanni Sartori ‘alternatif başkanlık sistemi’ adlı formülü bulmak zorunda kalmazdı. Sonuçta, doğru uygulandığında bu üç sistem de Türkiye için uygulanabilir karakter taşımaktadır. Burada dikkat edilecek husus Türkiye’de bugüne kadar hep belli bir sistemin bozulmuş haliyle uygulandığıdır.

Türkiye’deki bu sistem takışmalarının iki uç noktası bulunmaktadır. Yeni getirilecek olan sistem ülkeyi ya felakete götürecektir ya da tüm sorunları çözecektir.

Tüm sorunları çözecekteki temel varsayım ülke koalisyonlardan kurtulacak siyasi istikrar oluşacaktır. Felakette götürecekt temel varsayımında ise; yürütmenin aşırı güçlenmesine bağlı olarak diktatörlük oluşacak ülke federasyonlar gibi ayrılacak fikri boy gösterecektir.

Birinci fikir adına başkanlık sistemini birbiri içerisinde iyi çözülmüş bir çözümler gibi düşünmemek, iki partili ve çok partili başkanlık sistemi şeklinde kısımlara ayırmak daha mantıklı görünmektedir. Şöyle ki iki partili sistemler istikrar bakımından çok fazla sorunlu görünmemektedir ve çok partili başkanlık sisteminde başkan ve meclisi mücadele içinde olduğundan tıkanıklık vaziyetleri için kabul edilir bir ortamdır. Şöyle ki, meclis çoğunluğu ile başkan aynı partiden olduğunda veya meclis çoğunluğunun başkanın vetosunu geçersiz kılabilirdiği durumlarda tıkanıklık yaşanmamakta ve sistem bir şekilde işlemektedir. Ancak mecliste kanun çıkarabilen çoğunluğun, başkanın vetosunu geçersiz kılabilcek sayıya ulaşamadığı durumlarda -ki çok partili sistemlerde şuan kısmende olsa yaşadığımız gibi- sistem tıkanmakta ve çözülmez bir hal almaktadır. Bu andan itibaren, ya başkan meclisteki partilerle koalisyon kuracaktır ya da anayasa dışı yöntemlere başvurularak tıkanıklık sorunu aşılacaktır. Buna çözüm olarak ülkemizde Cumhurbaşkanı ya kararname çıkaracak ya da kendisinde dahil parlamentonun yeniden seçileceği bir seçim isteminde bulunulacaktır. Ancak, başkanlık sisteminde muhalefet partilerini başkanın koalisyon ortağı olarak görünmekten alıkoyan yeterince sebep vardır. Çünkü kazanan her şeyi almakta, kaybeden ise her şeyi kaybetmektedir. Bu nedenle, başkanlık sistemi de kendine özgü bir istikrarsızlık ihtimalini içerisinde barındırmaktadır. Koalisyonlara olan ihtiyacı sıfırlamadığı gibi, ihtiyaç duyulduğunda koalisyon kurulmasına da engel teşkil etmektedir.

İkinci varsayım da sistem adına gülünçtür. Çünkü başkanlık sistemi diktatörlük olarak adlandırmaktadır. Yalnız şu unutulmamalıdır ki bir sistemin diktatörlük olarak anılması için kuvvetlerin tek elde toplanması gerekir. Aynı şekilde bir de başkanlık sisteminde kuvvetlerin sert ayrılığı bulunmaktadır. Her şey bir yana, sert kuvvetler ayrılığının olmadığı, kuvvetlerin bir elde veya organda toplandığı, dolayısıyla kuvvetlerin birbirlerini kontrol etme, frenleme ve dengeleme olasılıklarının olmadığı bir sisteme de başkanlık sistemi denilemeyecektir. Bizim ülkemizde denilen fren sistemi çeşitli yollarla mümkündür. Ancak içerisinde dolaylı yoldan barındırdığı pürüzler çalışma içerisinde ele alınmıştır. Aynı zamanda, federalizmin ABD başkanlık sistemine katkısı, üniter bir devlette uygulanacak başkanlık sisteminde valilerin seçimle

iş başına geleceği bir yerel yönetim formülasyonu ile sağlanabilir. Burada amaç dikey kuvvetler ayrılığını tesis edebilmektir.

Yönetim sistemi gibi devletler için önemli olan bir konu, mutlaka doğru bir yerde, doğru yöntemlerle tartışılmalıdır. Türkiye anayasal monarşiyi, meclis hükümeti sistemini, meclis hükümeti ile parlamenter sistemin bir sentezi olan karma hükümet sistemini, saf parlamenter sistemi ve bozulmuş parlamenter sistemi test etmiş bir ülke olarak, sistem yenileyecek kadar tecrübeye sahiptir. Böylelikle, Türkiye de tıpkı ABD'nin yaptığı gibi, 'akıl ürünü' denilebilecek bir sistemi kendisi için tasarlamıştır. Bu sistemin genel özellikleri ve sisteme ilişkin tartışmalarda göz önünde bulundurulması gereken unsurlar yapılan çalışma doğrultusunda şöyle özetlenebilir:

- Başkanlık sistemi tek tip değildir. Türkiye'de bu ayrımı göz ardı etmeyerek kendine özgü Başkanlık Sistemini kurmuştur. İttifak partisi ve hükümet birlikte sistemi yürütmektedir. Başkanlık sisteminde özellikle, iki-partili başkanlık sistemi/çok-partili başkanlık sistemi ve başkanlık sistemi/başkancıl sistem şeklinde yapılan ayrımlar elde edilecek sonuçlar bakımından önemlidir.
- Hükümet istikrarı ile siyasal istikrar birbirinden farklı şeylerdir. İki-partili veya çok-partili olduğuna bakılmaksızın, başkanlık sisteminde hükümet istikrarı bakımından sorun yaşanmama ihtimali olmayacak gibi görünse de, hükümet istikrarını sağlayan katılık sebebiyle, -özellikle- çok partili başkanlık sistemlerinde siyasal istikrar bakımından aksaklık, sistem içerisinde tıkanıklık yaşanabileceği unutulmamalıdır. Türkiye de bu gerçeği bildiği için çok partili bir hükümet yoluna gitmemiş, siyasal istikrar adına iki partinin koalisyonunu seçmiştir.
- Çok-partili başkanlık sistemlerinde meclis içerisindeki gruplar arasında koalisyon oluşturma ihtiyacı oluşabilir. Böyle olmakla birlikte, başkanlık sisteminin doğası gereği, meclis içerisindeki grupları başkanla koalisyona girmek konusunda gönülsüz kılan birçok siyasal neden bulunmaktadır. Federalizm başkanlık sistemi için olmazsa olmaz değildir. Dikey kuvvetler ayrılığı tesis edildiği müddetçe, üniter bir devlet de başkanlık sistemi ile yönetilebilir. Türkiye'deki uygulama, buna bir örnek teşkil etmektedir.
- Türkiye'deki hükümet istikrarsızlığının tek sorumlusunun parlamenter sistem olmadığı gibi, Latin Amerika'daki olumsuz örneklerin tek nedeninin başkanlık

sistemi olmadığının bilinmesi gerekmektedir. Başkanlık sistemi getirildikten sonra, istikrarı tetikleyen diğer nedenlerin üzerinde durulmalıdır.

- Parti yapıları da başkanlık sisteminin verimliliği hususun etkili olmaktadır. Bu bağlamda, ABD'deki partilerin ideolojisiz ve disiplinsiz oldukları unutulmamalıdır. Dolayısıyla, Başkanlık Sistemi eleştirilirken parti sayıları, parti ideolojileri ve partilerin hiyerarşik yapıları gibi tali unsurlar ile birlikte değerlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Arı, Tayyar (2000). Amerika’da Siyasal Yapı Lobiler ve Dış Politika. (3.b). İstanbul: Alfa Kitapevleri
- Bal, İdris (2008). ABD Politikaları ve Türkiye. Ankara: Lalezar Kitabevi
- Buran, H. (2005). Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Sistemi Önerisi. Ankara: Siyasal
- Cronin, Thomas E, Michael A. Genovese (2004). The Paradoxes of the American Presidency. (2.b). New York: Oxford University Press
- Çam, Esat (1990). Siyaset Bilimine Giriş. İstanbul: Der Yayınları
- Çam, Esat (1993). Devlet Sistemleri. İstanbul: Der Yayınları
- Devereux, Robert (1963). The First Ottoman Constitutional Period: A Study of Mithat Constitution and Parliament. Baltimore: Johns Hopkins Press
- Duverger, M. (1975). Seçimle Gelen Krallar. İstanbul:Konuk
- Duverger, M. (1986). Siyasal Rejimler. (Çev. Teoman Tunçkaşık), İstanbul:Sosyal
- Erdoğan, M. (1993). Anayasalcılık, Parlamenterizm Silahlı Kuvvetler. Ankara: Siyasal
- Eroğul, Cem (2010). “1908 Devrimini İzleyen Anayasa Değişiklikleri”. Şu Kitapta: Haz. Sina Akşin, Sarp Balcı, Barış Ünlü. 100. Yılında Jön Türk Devrimi. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, s. 85-139
- Friedrich, Carl J., Zbigniew K. Brzezinski (1964). Totaliter Diktatörlük ve Otokrasi (Çev. O. Onaran). Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları
- Fendoğlu, Hasan Tahsin (2010). Başkanlık Sistemi Tartışmaları (SDE Analiz). Ankara: Başak Matbaacılık
- Göze, A. (1995). Siyasal Düşünceler ve Yönetimler. İstanbul: Beta
- Gözler, Kemal (2000). Türk Anayasa Hukuku. Bursa: Ekin Kitapevi Yayınları
- Gözler, Kemal (2001). Devlet Başkanları: Bir Karşılaştırmalı Anayasa Hukuku İncelemesi. Bursa: Ekin Kitapevi
- Gözler, Kemal (2004). Kanunların Anayasaya Uygunluk Denetimi: Anayasa Yargısı. Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları
- Gözler, Kemal (2007). Türk Anayasa Hukuku Dersleri. (4.b.). Bursa: Ekin Kitapevi Yayınları
- Gözübüyük, Şeref (2003). Anayasa Hukuku – Anayasa Metni – 11. Ek Protokol’e Göre Hazırlanmış Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. (12.b.). Ankara: Turhan

Kitabevi Yayınları

- Gürbüz, Yaşar (1980). Siyasal Sistemler. (1.b.). İstanbul: MAY Yayınları
- Gürbüz, Yaşar (1982). Anayasa, Görüşler, Taslak. İstanbul: Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları
- Güzel, Hasan Celal (12 Mayıs 2012). Başkanlık Sistemi Neden Olmasın? (1). Sabah Gazetesi
- Hekimoğlu, Mehmet Merdan (2003). “Türkiye İçin Yeni Bir Hükümet Şekli Önerisi: İki Turlu, Fesih Yetkili Başkanlık Sistemi”. Şu Kitapta: Haz. Hüseyin Ülgen, Arslan Kaya, Gül Okutan Nilsson. Bilgi Toplumunda Hukuk: Ünal Tekinalp’e Armağan (3. c.). İstanbul: Beta Yayınevi, s. 399-412
- Kaboğlu, İbrahim Ö. (2009). Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar). (5.b.). İstanbul: Legal Yayıncılık
- Kalaycıoğlu, Ersin (2005). “Başkanlık Rejimi: Türkiye’nin Diktatörlük Tehdidiyle Sınanı”. Şu Kitapta: Haz. Teoman Ergül. Başkanlık Sistemi. Ankara: TBB Yayınları, s. 13-29
- Kuzu, Burhan (2011). Her Yönü ile Başkanlık Sistemi. İstanbul: BKY Yayınları
- Kuzu, Burhan (2012). Her Yönü ile Başkanlık Sistemi. (2.b). İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı
- Kuzu, Burhan (2012). Her Yönü ile Başkanlık Sistemi. (2.b). İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı
- Lijphart, A. (2014). Demokrasi Modelleri Otuz Altı Ülkede Yönetim Biçimleri ve Performansları. (Çev. Güneş Ayas- Utku Umut Bulsun), İstanbul:İthaki
- Mainwaring, Scott (1997). “Dilemmas of Multi-Party Presidential Democracy: The Case of Brasil”. Şu Kitapta: Haz. Scott Mainwaring ve Matthew Shugart. Presidentialism and Democracy. New York: Cambridge University Press, s. 55-109
- Nevins, A, Henry Steele Commager (1961). ABD Tarihi (Çev. H. İnalcık). (4.b). Ankara: Doğu Batı Yayınları
- Tanilli, Server (2007). Devlet ve Demokrasi: Anayasa Hukukuna Giriş. (4.b.). İstanbul: Alkım Yayınevi
- Oder, Bertil Emrah (2005). “Türkiye’de Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Rejimi Tartışmaları: 1991-2005 Yılları Arasında Basına Yansıyan Öneri ve Tepkilerden Kesitler”. Şu Kitapta: Haz. Teoman Ergül. Başkanlık Sistemi. Ankara: TBB Yayınları, s. 31-69

- Onar, Erdal (2005). “Türkiye’nin Başkanlık veya Yarı-Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmeli midir?”. Şu Kitapta: Haz. Teoman Ergül. Başkanlık Sistemi. Ankara: TBB Yayınları, s. 71-103
- Özer, Attila (2010). Anayasa Hukuku: Genel İlkeler. (4.b.). Ankara: Turhan Kitapevi
- Özbudun, Ergun, Ömer Faruk Gençkaya (2009). Democratization and the Politics of Constitution Making in Turkey. : Central European University Press
- Özbudun, Ergun (2005). “Başkanlık Sistemi Tartışmaları”. Şu Kitapta: Haz. Teoman Ergül. Başkanlık Sistemi. Ankara: TBB Yayınları, s. 103-111
- Sartori, G. (1997). Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği, (Çev. Ergun Özbudun), Ankara: Yetkin
- Schmitt, C. (2010). Parlamenter Demokrasinin Krizi.(Çev. A.Emre Zeybekoğlu), Ankara: Dost
- Soysal, Mümtaz (1969). Dinamik Anayasa Anlayışı: Anayasa Diyalektiği Üzerine Bir Deneme. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları
- Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar**
- Akbay, Muvaffak (Çev.) (1950). Amerika Birleşik Devletleri Anayasa Metinleri. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 7, sayı: 1,2, s. 446-493
- Akgül, Mehmet Emin (2008). Yargısal Bağımsızlık: Amerika Birleşik Devletleri Örneği. MÜHF Hukuk Araştırmaları Dergisi (HAD), Cilt: 14, Sayı:3, ss. 113-146
- Aldıkaçtı, Orhan (1960). Modern Demokrasilerde ve Türkiye’de Devlet Başkanlığı. Doçentlik Tezi. İstanbul.
- Akın, Fehmi (2006). 1924 Anayasasının Modernleşme Açısından Anlamı. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 3, s. 1-12
- Alpaç, Birol (2001). Amerika Birleşik Devletlerindeki Başkanlık Sistemi ve Türkiye’ye Uyarlanması. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kocaeli
- Altman, David (2000). The Politics of Coalition Formation and Survival in Multi-Party Presidential Democracies: The Case of Uruguay, 1989-1999. Party Politics, Cilt: 6, Sayı: 3, s. 259-283
- Arslan, Nagehan Talat (2003). Yönetimde İstikrar Arayışları Çerçevesinde Siyasal

- Sistem Tartışmaları ve Başkanlık Sisteminin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 3, ss. 161-173
- Ataay, Faruk (2013). Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 'Başkanlık Sistemi' Önerisi Üzerine Değerlendirme. Alternatif Politika, Cilt: 5, Sayı: 3, s. 266-294
- Balo, Yusuf Solmaz (2012). Amerika Birleşik Devletleri Mahkeme Teşkilatı. AÜHF Dergisi, Cilt: 61, Sayı: 3, 973-1015
- Baltacı, Cemal (2013). Demokrasi ve Yargı Bağımsızlığı Bağlamında Türkiye'de Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu. C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 1, s. 157-168
- Beceren, Ertan, Gökhan Kalağan (2007). Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemi; Türkiye'de Uygulanabilirliği Tartışmaları, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 11, Bahar 2007/2, s. 163-181
- Beriş, Yakup, Aslı Gürkan (2003). Türk Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar ve Güncel Gelişmeler. İstanbul: TÜSİAD. TS/WSH/02-020
- Caniklioğlu, Meltem (1999). Seçim Sistemlerinin Siyasal İstikrarın Sağlanmasında ki Rolü. Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt: 16, s. 17-44
- Çeçen, Anıl (2013). Başkanlık Sistemi ve Sömürgeleşen Federasyon. Yeni Türkiye Dergisi Başkanlık Sistemi Özel Sayısı, Yıl: 9, Sayı: 51, s. 394-405
- Dareste, Francois Rodolphe (1931). Amerika Birleşik Devletleri'nin Anayasa Tarihi (Çev. M. Akbay). AÜHF Dergisi, Cilt: 7, Yıl: 1950, Sayı: 1,2, s. 18-39
- Duverger, Maurice (1980). A new political system model: semi-presidential government. European Journal of Political Research, Cilt: 8, s. 165
- Emiroğlu, Hüseyin (1999). Türk Dış Politikasının Oluşturulma Sürecinde Yasama-Yürütme İlişkileri. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 54, Sayı: 3, s. 41-69
- Erdem, Kasım, Mehmet Solak (2009). Bazı Ülkelerde Yargı Konseylerinin Oluşumu Ve Görevleri. Yasama Dergisi, Sayı: 13, s. 123-143
- Erinç, Sırrı (1991). Amerika Birleşik Devletleri. DİA, Cilt: 3, s. 43-47
- Erdoğan, Mustafa (2000). "Türkiye'nin Sistem Arayışı". (Ed.) Nihal İncioğlu. Siyasal Rejim Tartışmaları. İstanbul: TESEV Yayınları: s. 83-96
- Fish, M. Steven (1997). The Pitfalls of Russian Superpresidentialism. Current History, Cilt: 96, Sayı: 612, s. 326-330
- Gönenç, Levent (2010). Yasaların Anayasaya Uygunluğunun Denetimi ve Anayasa Yargısı. Ankara: TEPAV Anayasa Çalışma Metinleri

- Gürbüz, Özer (1997). Dünyada ve Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri ve İdeal Seçim Sistemi İçin Öneriler. Ankara Barosu Dergisi, 1997/1, s. 14-29
- Hazaman, Yasushi (1996). Constitutional Review and the Parliamentary Opposition in Turkey. The Developing Economies, Cilt: 34, Sayı: 3, s. 318-338
- Heper, Metin, Menderes Çınar (1996). Parliamentary Government with a Strong President: The Post 1989 Turkish Experience. Political Science Quarterly, Cilt: 111, Sayı: 3, s. 483-503
- Karakoç, İrem (2006). 1876 Tarihli Kanun-ı Esasi’de Yürütme Organı. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, s. 115-149
- Kashwan, Prakash (2012). Do Coalition Governments Bring Economic Stability?. International Studies Review, Sayı: 14, s. 628-631
- Kılıç, Selda (2011). 1876 Meclis-i Mebus an’ı ve Seçim Hazırlıkları. Ankara Üniversitesi OTAM Dergisi, Sayı: 30, s. 27-40
- Köksal, İsmail (2001). Seçim Sistemleri ve İslam Hukukunun Bakışı. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 2, s. 345-368
- Kuzu, Burhan (1992). Yeni Bir Anayasaya Doğru. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 47, Sayı: 3, s. 215-235
- Mainwaring, Scott (1993). Presidentialism, Multipartism, and Democracy: The Difficult Combination. Comparative Political Studies, Cilt: 26, s. 198-228
- Mumcu, Ahmet (1986). 1924 Anayasası. Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 5, s. 383-399
- Okandan, R. G. (1963). Pozitif Anme Hukukumuzun Gelişmesi Bakımından 1945 – 1960 Devrinin Özellikleri, İÜHFM 29(1-2), ss. 3-16.
- Özay, İlhan (1991). Yargı Güvencesi- Bağımsızlığı ve Anayasa Mahkemesi. Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt: 8, s. 103-116
- Öztürk, Hüseyin (2004). Siyasi İstikrarsızlık ve Ekonomi Üzerindeki Etkileri: Türkiye Uygulaması (1950-2003). Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta
- Sevinç, Murat (1996). Amerikan Yüce Mahkemesi. Ankara Üniversitesi SBF Fakültesi, Cilt: 51, Sayı: 1, s. 391-407
- Stepan, Alfred, Cindy Skach (1993). Constitutional frameworks and democratic consolidation. Parliamentarism versus presidentialism. World Politics, Cilt: 46, s. 1-22.
- Szyliowicz, S. Joseph (1963). The 1961 Turkish Constitution – An Analysis. Islamic

Studies Journal, Cilt: 2, Sayı: 3, s. 363-381

TESEV (2012). Demokratikleşme Reformları Siyasa Raporları Serisi, Yargı Reformu (4), Referandumdan Sonra HSYK: HSYK'nın Yeni Yapısı ve İşleyişine Dair Yuvarlak Masa Toplantısı. Moderatör: Ali Bayramoğlu. İstanbul: TESEV Yayınları

Tocqueville, Alexis;(1962), Amerika'da Demokrasi, (çev. Taner Timur), İstanbul

Turhan, Mehmet (1991). Meclis Hükümeti (Konvansiyon Kuramı). Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 46, Sayı: 1, s. 453-463

Uluşahin, Nur (2011). Türkiye'de Mevcut Hükümet Sisteminin Niteliği ve Rejimin Başkanlık Sistemine Kaymasının Getireceği Tehdit ve Tehlikeler. Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1, s. 29-38

Valenzuela, Arturo (2004). Latin American Presidencies Interrupted. Journal of Democracy, Cilt: 15, Sayı: 4, s. 5-19

Vural, M.A. (2010). Parti İçi Demokrasi ve Siyasal İletişime Katkıları. İLETİ-ŞİM, 13(13), ss. 147-162.

Yavuz, Bülent, Mehmet Bülbül (2012). Çift Meclis Sistemi ve Türkiye. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 1, s. 217-260

Elektronik Kaynaklar

Alesina, Alberto, Sule Ozler, Nouriel Roubini, and Phillip Swagel (1996). Political Instability and Economic Growth. Journal of Economic Growth, Cilt: 1 Sayı: 2, http://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/4553024/alesina_instabilitygrowth.pdf?sequence=2, Erişim Tarihi: 21.05.2014

Atılım Üniversitesi Siyasi ve Ekonomik Araştırmalar Laboratuvarı (2012). Başkanlık Sistemi. <http://seal.atilim.edu.tr/baskanlik-sistemi>. Erişim Tarihi: 12.11.2013

BBC Türkçe (8 Ocak 2013). AKP Başkanlık Sisteminde Yalnız Kaldı. http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2013/01/130104_turkey_presidential.shtml, Erişim Tarihi: 05.04.2017

Bilik, Erol (1953). Amerika Birleşik Devletlerinde Federal Mahkemeler. Ankara Barosu, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteiler/ankarabarusu/tekmakale/1953-3/4.pdf>, Erişim Tarihi: 09.01.2017

Cheibub, Jose Antonio (2000). Minority Presidents, Deadlock Situations, and the Survival of Presidential Democracies. University of Yale. <http://www.yale.org/leitner/resources/docs/2000-08.pdf>, Erişim Tarihi: 07.04.2017

- Federal Judicial Center (2005). U.S. Legal System: A Short Description. [http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/ijr00003.pdf/\\$file/ijr00003.pdf](http://www.fjc.gov/public/pdf.nsf/lookup/ijr00003.pdf/$file/ijr00003.pdf), Erişim Tarihi: 06.01.2017
- Federal Judicial Center (2006). Federal Courts and What They Do. http://www.fjc.gov/library/fjc_catalog.nsf, Erişim Tarihi: 06.01.2017
- Fendoğlu, Hasan Tahsin (2002). Amerika'nın Keşfi Sorunu. <http://www.hasantahsinfendoglu.com/akademik/makaleler/piri%20reis%20ve%20amerika.pdf>, Erişim Tarihi: 5.04.2017
- Güvel, Enver Alper (2010). Ekonomik Açıdan Başkanlık Rejimi ve Parlamenter Demokrasi. Milliyet Blog. <http://blog.milliyet.com.tr/ekonomik-acidan-baskanlik-rejimi-v-parlamenter-demokrasi/Blog/?BlogNo=265059>, Erişim Tarihi: 21.05. 2017
- History (t.y.). The Continental Congress. <http://www.history.com/topics/thecontinental-congress>, Erişim Tarihi: 11.06.2017
- Kaplan, Hakan (2017). <http://www.mornota.com/turk-ve-amerikan-tipi-baskanlik-sistemi/>, Erişim Tarihi: 11.02.2019
- Küçükalp, D. (2001). West-minister Modeli Demokrasi ve Sorunları, “İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, <http://www.isgucdergi.org/?p=makale&id=74&cilt=3&sayi=2&yil=2001> adresinden erişilmiştir.
- Mutlu, Mustafa (12 Kasım 2012). Başkanlığı Savunan Liberaller, AKP'nin Önerisine Neden Karşı?. Vatan Gazetesi. <http://haber.gazetevatan.com/baskanligi-savunan-liberallerakpnin-onerisine-neden-karsi/494693/4/yazarlar>, Erişim Tarihi: 01.04. 2017
- Özhan, Taha (2012). ABD Başkanlık Seçim Sistemi (Video – NTV). SETA, <http://setav.org/tr/abd-baskanlik-secim-sistemi/video/1297>, Erişim Tarihi: 06.12. 2017
- TBMM (t.y.). 1924 Anayasası. <http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>, Erişim Tarihi: 04.03.2017
- TBMM (2011). 1982 Anayasası. http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf, Erişim Tarihi: 06.03.2018
- TBMM Anayasa Portalı (2014). Anayasa Uzlaşma Komisyonunun Çalışmalarına İlişkin Sonuç Dökümanları. http://yenianayasa.tbmm.gov.tr/calismalara_iliskin_belgeler.aspx, Erişim Tarihi: 01.04.2017

- The White House (2013). The Executive Branch. <http://www.whitehouse.gov/our-government/executive-branch#vicepresident>. Erişim Tarihi: 09.12.2017
- Tüfekçi, Nevzat Çağlar (2017). <http://www.yarimadagazetesi.com/yazi/karsilastirmali-baskanlik-sistemleri-abd-ve-turkiye/>, Erişim Tarihi: 11.02.2019
- United States Courts (2014). Federal Courts in American Government. <http://www.uscourts.gov/FederalCourts/UnderstandingtheFederalCourts/FederalCourtsInAMericanGovernment.aspx>, Erişim Tarihi: 05.01.2018
- United States Courts (2014). Jurisdiction of the Federal Courts. <http://www.uscourts.gov/FederalCourts/UnderstandingtheFederalCourts/Jurisdiction.aspx>, Erişim Tarihi: 05.01.2018
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs (2004). Republic of Kazakhstan Public Administration Country Profile. <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan023235.pdf>, Erişim Tarihi: 16.05.2018
- United States House of Representatives (2013). <http://www.house.gov/content/learn/>, Erişim Tarihi: 14.11.2017
- United States Senate (2013). About the Senate Committee System. http://www.senate.gov/general/common/generic/about_committees.htm. Erişim Tarihi: 17.11.2017
- United States Senate (2013). Constitution of the United States. http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm/ Erişim Tarihi:15.11.2018
- United States Senate (2013). Majority and Minority Leaders and Party Whips. http://www.senate.gov/artandhistory/history/common/briefing/Majority_Minority_Leaders.htm. Erişim Tarihi: 16.11.2018
- United States Senate (2013). President of the Senate: Vice President of the United States. http://www.senate.gov/reference/Index/Vice_President.htm Erişim Tarihi: 16.11.2018
- United States Senate (2013). President Pro Tempore. http://www.senate.gov/artandhistory/history/common/briefing/President_Pro_Tempore.htm. Erişim Tarihi: 16.11.2018
- US Constitution Online (2013). http://www.usconstitution.net/xconst_A1Sec3.html/. Erişim Tarihi: 14.11.2018
- Ünal, Mustafa (1996). Rota Başkanlık Sistemi. <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-2090-33-rota-baskanlik-sistemi.html>, Erişim Tarihi: 31.03.2018

Sabah Gazetesi (2004). Başkanlık Sistemi. http://arsiv.sabah.com.tr/ozel/baskanlik_799/dosya_799.html, Erişim Tarihi: 02.04.2018

Sabah Gazetesi (13 Eylül 2012). Parlamenter Sistemde Koalisyonlar Handikap. <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/09/13/parlamenter-sistemde-koalisyonlar-handikap>, Erişim Tarihi: 21.05.2018

Star Politika (28 Ağustos 2012). CHP'den Başkanlık Sistemi Açıklaması. <http://www.stargazete.com/politika/chpden-baskanlik-sistemi-aciklamasi/haber-566649>, Erişim Tarihi: 05.04.2018

Yılmaz, Sait (2012). Başkanlık Sistemi: ABD, Türkiye'ye Örnek Olabilir mi?. 21. Y.Y. Türkiye Enstitüsü. <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/abd/baskanlik-sistemi-abd-turkiyeye-ornek-olabilir-mi>. Erişim Tarihi: 26.11.2018

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Mahmut ERDOĞAN

Doğum Yeri Ve Tarihi : Tarsus-1994

Medeni Hali : Bekar

İletişim Bilgileri : mahmut_erdogan_33@hotmail.com

05399792680

EĞİTİM

2008-2012 Tarsus Atatürk Lisesi

2012-2016 Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Kamu Yönetimi

İŞ DENEYİMİ

2018- Diyarbakır İnfaz koruma Memuru

YABANCI DİL

İngilizce (A1, A2, B1)

YAYINLARI

Mahmut ERDOĞAN (2019) : Başkanlık Sistemi Ve Parlamenter Sistemdeki Krizler Neticesinde Ortaya Çıkan Yeni Türk Tipi Başkanlık Sistemi

